

УВОДЗІНЫ

Вучэбна-метадычны комплекс «Свет вакол мяне» з'яўляецца састаўной часткай комплексу «Мае першыя ўрокі» і накіраваны на азнаямленне старшых дашкольнікаў з сацыяльнай рэчаіснасцю і развіццё іх мовы. Прадстаўлены ў вучэбна-метадычным комплексе матэрыял дае магчымасць выхавальніку развіваць камунікатыўныя ўменні і навыкі, а таксама актывізаваць, узбагаціць і замацаваць слоўнік старшых дашкольнікаў, ужыванне імі правільных граматычных форм.

Аktуальнасць вучэбна-метадычнага комплексу «Свет вакол мяне» ў тым, што ён ліквідуе прабел у такой значнай для адукацыйнага працэсу вобасці, як наглядна-дыдактычнае і вучэбна-метадычнае аснашчэнне раздзела «Чалавек і грамадства» праграмы выхавання і навучання дзяцей у дашкольнай установе «Пралеска», выводзіць выхавальніка на новы ўзровень педагагічнай дзейнасці, спрыяе павышэнню якасці адукацыі.

Дашкольніка акружае свет цікавых і захапляльных прадметаў, з'яў, падзей. Старшы дашкольнік цікаўны, яго інтарэсы шырокія і разнастайныя. Яго ўвага дастаткова ўстойлівая і мэтанакіраваная, узровень наглядна-вобразнага мыслення высокі.

Азнаямленне дзіцяці з навакольнай рэчаіснасцю ажыццяўляецца ў працэсе змястоўных зносін з дарослымі і аднагодкамі ў розных відах дзейнасці. Асноўным сродкам зносін дашкольніка выступае маўленне. Спасцігаючы навакольны свет і сябе ў гэтым свеце, дзіця засвойвае слоўныя абазначэнні прадметаў і з'яў рэчаіснасці, іх уласцівасцей, сувязей і адносін. У працэсе зносін дзеці засвойваюць розныя па ступені абагульнення веды, узбагачаюцца іх слоўнік.

Спецыяльныя заняткі па азнаямленні дашкольнікаў з прадметамі і з'явамі сацыяльнай рэчаіснасці спрыяюць удакладненню і замацаванню навыкаў правільнага ўжывання слоў і словазлучэнняў. На такіх занятках авалоданне правільнымі моўнымі формамі, навыкамі маўленчых зносін залежыць не толькі ад маўленчых зносін з акружаючымі, але і ад успрымання навакольнай рэчаіснасці. Звязаныя выказванні дзяцей дэманструюць, наколькі багаты слоўнік дзіцяці, ці валодае ён уласцівымі яго ўзросту граматычнымі навыкамі, ці дастаткова высокі яго інтэлектуальны ўзровень.

У склад вучэбна-метадычнага комплексу «Свет вакол мяне» ўваходзіць вучэбна-метадычны дапаможнік для педагога; вучэбны дапаможнік для дзіцяці, у якім змешчаны ілюстрацыйны матэрыял да канспектаў заняткаў; рабочы сшытак для самастойнага выканання творчых заданняў.

Змест вучэбна-метадычнага комплексу «Свет вакол мяне» поўнаасцю забяспечвае раздзел «Чалавек і грамадства» групы «Фантазёры» праграмы выхавання і навучання дзяцей у дашкольнай установе «Пралеска».

У вучэбна-метадычным дапаможніку змешчаны канспекты спецыяльна арганізаваных форм навучання ў дашкольнай установе на ўвесь год у адпаведнасці са зместам вучэбнага дапаможніка і рабочага сшытка «Свет вакол мяне». Колькасць спецыяльна арганізаваных форм навучання вар'іруецца з разліку правядзення трох заняткаў у месяц. У канспектах прадстаўлены праграмны змест заняткаў, падрабязна пададзена метадыка правядзення (матэрыял, прапануемы для 2-й паловы дня, выкарыстоўваецца па меркаванні выхавальніка).

Заняткі будуцца па тэматычным прынцыпе. Тэмы заняткаў накіраваны на сацыялізацыю дзіцяці, засваенне ім норм паводзін, псіхалагічнай культуры. Адначасова рашаюцца пытанні фарміравання ў старшых дашкольнікаў уменняў і навыкаў вуснага маўлення, фарміруюцца іх камунікатыўная кампетэнтнасць, сацыяльнае мысленне, элементы творчасці ў зносінах. Метадыка правядзення заняткаў змяшчае разнастайныя прыёмы па азнаямленні дзяцей з навакольнай і сацыяльнай рэчаіснасцю. Прапанаваныя ў метадычным дапаможніку заняткі можна праводзіць па падгрупам і індывідуальна з дзіцём у працэсе яго дамашняга выхавання.

У вучэбным дапаможніку «Свет вакол мяне» змешчаны, без слоўных паясненняў, ілюстрацыйны матэрыял да канспектаў заняткаў, што прапануюцца ў метадычным дапаможніку. Ілюстрацыі, выкананыя ў прыватнай для дзяцей шостага года жыцця форме, тлумачаць і дапамагаюць раскрыць змест матэрыялу, які вывучаецца на занятках. У той жа час дашкольнік можа разглядаць вучэбны дапаможнік у вольны час у групе, дома, што будзе спрыяць развіццю навыкаў самастойнага паўтарэння і замацавання атрыманых ведаў і прымянення іх у новых абставінах. Ілюстрацыі з вучэбнага дапаможніка падыходзяць да самых разнастайных тэм заняткаў. З дапамогай гэтага падручніка бацькі змогуць атрымаць інфармацыю аб змесце заняткаў па азнаямленні з сацыяльнай рэчаіснасцю і развіцці маўлення, ступені яго засваення дзіцём, а таксама арганізаваць узаемадзеянне з ім дома.

Рабочы сшытак «Свет вакол мяне» распрацаваны для самастойнага выканання дашкольнікам творчых заданняў. Змест рабочага сшытка адпавядае тэмам заняткаў і ілюстрацыйнаму матэрыялу да іх. У рабочым сшытку змешчаны ў чорна-белым выглядзе малюнкi, схемы, розныя графічныя заданні, праблемныя сітуацыі, у выніку рашэння якіх дашкольнік замацоўвае ўяўленні, атрыманыя на занятках, а таксама адбываецца развіццё дробнай матарыкі рукі.

У працэсе арганізацыі работы з вучэбным дапаможнікам, рабочым сшыткам даросламу належыць вядучая роля. Педагагі або бацькі прапануюць дашкольнікам выканаць разнастайныя заданні на нагляднай ці слоўнай аснове. Яны тлумачаць дзіцяці заданне, размаўляюць з ім, арганізуюць яго самастойнае выкананне практыкаванняў. Зносіны дарослага і дзіцяці адбываюцца ў дыялагічнай форме. Дашкольніку вельмі важна бачыць у дарослым партнёра па сумеснай дзейнасці.

Разам з тым у працэсе выканання заданняў і практыкаванняў у дзяцей развіваюцца навыкі пазасітуацыйна-пазнавальных і пазасітуацыйна-асобасных зносін.

Змешчаны ў вучэбна-метадычным комплексе матэрыял мае на мэце дапамагчы практыкам у арганізацыі адукацыйнага працэсу, яго планаванні і правядзенні ў гульнёвай форме, у вывядзенні дашкольнікаў на індывідуальную і калектыўную маўленчую дзейнасць.

Матэрыялы вучэбна-метадычнага комплексу адрасаваны спецыялістам устаноў, якія забяспечваюць атрыманне дашкольнай адукацыі, бацькам.

У канспектах заняткаў прыняты ўмоўныя абазначэнні:

- работа з вучэбным дапаможнікам (указаны старонкі);
- работа ў сшытку (указаны старонкі).

ВЕРАСЕНЬ

З а н я т к і 1. ПЕРШЫ ДЗЕНЬ КАЛЕНДАРА

Праграмны змест: удакладніць уяўленні дзяцей аб школе, школьных прыладах вучня; узбагачаць слоўнік словамі, якія абазначаюць школьныя прылады; фарміраваць навыкі граматычна правільнай пабудовы сказаў і інтанацыйна выразнага маўлення; развіваць уменне падтрымліваць гутарку, звязна выказваць свае думкі.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе паслухаць верш М. Смагаровіча «Дзень добры, школа!»:

Ужо асеннія вятры	І сёння ён упершыню
Зрываюць лісце з клёна.	Сябе дарослым лічыць.
Вось гэтай залатой пары	З узгорка ясны далягляд
Даўно чакае Лёня!	Яму відаць наўкола.
Ён рады восеньскаму дню:	Бывай, бывай, дзіцячы сад!
Усмешка на абліччы,	Дзень добры, маці-школа!

— Назавіце першы дзень восені.

— Чаму гэты дзень завуць першым днём календара?

— У школе вам спатрэбяцца школьныя прылады. Знайдзіце на малюнках прадметы, якія будуць вам патрэбныя ў школе, адзначце іх фішкамі чырвонага колеру і назавіце.

— Знайдзіце прадметы, не патрэбныя ў школе, адзначце іх фішкамі жоўтага колеру і назавіце.

— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Чорная птушка па беламу полю скакала.
Сляды за сабой пакідала. (*ручка*)

Я і ў клетку, і ў лінейку,
На мне можна напісаць,
Можна і намаляваць. (*шытак*)

Ляжыць палена, а ў сярэдзіне сэрца. (*аловак*)

З выгляду — мячык
На восі стаячай,
А сіла такая —
Усю зямлю трымае. (*глобус*)

— Закончыце сказ:

Ручка, шытак, аловак, глобус — гэта ... (школьныя прылады).

Настаўнік прапануе паслухаць апавяданне Д. Слаўковіча «Разумны аловак»:

Тата купіў тры алоўкі. Прыгожыя. Усе тры аднолькавыя.

— Яны — тры браты, — сказаў тата. — Але ніводзін пакуль маляваць не ўмее. Мы іх заострым і паспрабуем навучыць.

Заострыў тата алоўкі і раздаў: адзін Ірынцы, другі Вераніцы, а трэці сабе пакінуў.

Узялі паперу, селі за стол.

Ірынчын аловак намаляваў дом і дым з коміна. Татаў — зайчыка і лес. А Веранічкін — нічога. Так, рысачкі і крамзульткі розныя.

— Што гэта твой аловак не хоча старацца? — пытаецца тата ў меншай дачкі.

— І сама не ведаю, — адказвае тая.

— Не здольны, відаць, трапіўся, — сказала Ірынка.

— Трэба выкінуць і купіць новы, — вырашыла малая.

— Э, не. Так нельга. Ён жа невінаваты. Яго проста яшчэ не навучылі.

І пачалі тата з Веранічкай удваіх алоўку паказваць. Веранічка трымае аловак, а тата яе руку. І разам выводзяць.

Аловак урэшце зразумеў, што ад яго хочучь, і старацца пачаў. Цяпер яго вучыла ўжо толькі адна дзяўчынка, без таты.

З гэтага дня кожны вечар яны займаліся вучобай. І з кожным днём атрымлівалася лепш і лепш.

А неяк Веранічка сказала:

— Паглядзі, тата, які разумны мой аловак: ужо ўмее мячык і грыбок маляваць. А хутка і елачку намалюе.

- Чаму Веранічкін аловак спачатку нічога не намалюваў?
— Чаму пачаў старацца аловак?

— Усе хлопчыкі і дзяўчынкі хочуць вучыцца ў шко-ле. Успомніце казачных герояў, якія вучыліся ў школе або павінны былі ў ёй вучыцца. Складзіце сказы па малюнках.

Папа Карла купіў Бураціна азбуку.

Кракадзіл Гена вядзе Чабурашку ў школу.

Мальвіна вучыць Бураціна пісаць.

— Паслухайце вершаваныя радкі і раскажыце іх усе разам спачатку гучна, потым ціха, затым толькі вуснамі:

Сягоння ўсе глядзяць на нас,
Бо мы ж прыйшлі ў першы клас.
В. Вітка

— Вы — будучыя школьнікі, многае ўмеете рабіць. Закончыце сказы:

Я ўмею рана ... (уставаць).

Я ўмею хутка ... (апранацца).

Я ўмею выціраць рукі ... (ручніком).

Я ўмею ложка ... (прыбіраць, засцілаць).

Я ўмею на стол ... (накрываць).

Я ўмею зачыняць дзверы ... (ключом).

Я ўмею маляваць ... (алоўкам).

Я ўмею чытаць ... (кнігу).

Я ўмею пісаць ... (ручкай).

— Складзіце па малюнку апавяданне і прыдумайце да яго заглавак.

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе паслухаць верш І. Муравейкі «Рая ідзе ў школу»:

Сем гадоў нядаўна	Радзе іграе
Споўнілася Раі.	Для яе — няйначай,
Новенькае плацце	Быццам зоркі, вочы
Ёй да твару так...	Раіны гараць.
На яе пяшчотна	А маленькі Вова
Сонца пазірае,	Просіць, чуць не плача:
Пра яе спявае	— Дай мне хоць партфель твой
На галіне шпак...	Трошкі патрымаць...

Выхавальнік чытае дзецям апавяданне Н. Чарнабай «Чаго партфель плакаў»:

Пайшоў Цімафейка ў першы клас. Прывык за лета гойсаць па вуліцы да цемнаты, а тут урокі трэба вучыць, нешта маляваць, майстраваць.

Аднойчы прыйшоў са школы, кінуў партфель на ганак, а сам пабег з сябрамі ў футбол гуляць. Выйшла сястрычка з дому, бачыць: ляжыць партфель без гаспадара. І рашыла: «Правучу я цябе, Цімошка! Будзеш ведаць, як партфель абы-дзе кідаць».

Узяла і схавала партфель у кустах. Набегаўшыся, Цімафейка плюхнуўся на ложка са скібкай хлеба ў руцэ. А сон міжволі закалыхвае. І тут схапіўся: «Ой, урокаў жа не зрабіў!» Устаў, ходзіць па хаце, партфель шукае.

Сястрычка глядзела, глядзела, а потым і кажа:

— Ты партфель шукаеш? Я ўдзень бачыла, як ён на ганку плакаў, скардзіўся: «Не беражэ мяне Цімошка, кідае ў грязь, нагамі месіць». Скажаў, што ўцячэ ад цябе. Бяжы хутчэй на двор, мо ён дзе за куст зачапіўся. Знойдзеш, пакуль не позна.

Цімафейку як ветрам здзьмула з хаты. Тупае па ганку, узіраецца ў цемру, слёзы бягуць па твары — боязна ўсё ж. Ubачыў партфель у кустах, схапіў, прыціснуў да грудзей і, радасны, прынёс у хату.

— Во, знайшоўся! Не захацеў ад мяне ўцячы!

Сястрычка ўсміхаецца хітравата, а Цімафейка гладзіць партфель ласкава, як ката, ды прыгаворвае:

— Міленькі, прабач, калі ласка! Я больш не буду пакідаць цябе на ганку.

— Як трэба ставіцца да сваіх рэчаў?

— Разгледзьце малюнак. Зрабіце школьны партфель прыгожым: намалуйце на ім тое, што вы хацелі б убачыць на сваім партфелі.

З а н я т к і 2. МАЁ ЦЕЛА

Праграмны змест: удакладніць уяўленні дашкольнікаў аб тым, што ў кожнага чалавека ёсць імя і прозвішча; замацаваць уяўленні дзяцей аб чалавеку, яго целе; развіваць уменне падтрымліваць размову, выкарыстоўваць пры расказванні асабісты вопыт, разважаць.

Ход заняткаў

Выхавальнік звяртаецца да дзяцей:

— У кожнага чалавека ёсць імя. Калі б у нас не было імён, мы б не маглі звярнуцца адзін да аднаго. Як завуць дзяўчынак у нашай групе? Як завуць хлопчыкаў у нашай групе?

— Вымавіце свае імёны так, як вас клічуць мама і тата.

— У кожнага чалавека ёсць не толькі імя, але і прозвішча. Назавіце свае імя і прозвішча.

— Адзначце фішкай, хто вы — хлопчык ці дзяўчынка. Адзначце фішкамі тыя часткі цела дзяцей, якіх па дзве. Назавіце гэтыя часткі цела.

Выхавальнік прапануе паслухаць верш Н. Тулупавай «Маміна дачушка»:

Гэта — вочкі,
Гэта — носік,
Гэта — роцік,
Гэта — вушка,
Гэта — маміна дачушка.

— Кожную раніцу мы робім гімнастыку. Адзначце фішкамі аднаго колеру дзяцей, якія выконваюць аднолькавыя практыкаванні. Раскажыце, якія практыкаванні яны выконваюць.

— На малюнках дзеці выконваюць розныя гімнастычныя практыкаванні. Але не ўсе дзеці былі ўважлівыя: у кожным радзе ёсць тыя, хто няправільна выконвае практыкаванні. Адзначце фішкамі дзяцей, якія памыліліся. Што яны робяць няправільна?

— Ці любіце вы займацца спортам?

— Якія віды спорту вам падабаюцца?

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне А. Якімовіча:

...Пецьку Сімака ўсе слабаком клічуць. Адночы тата запытаўся ў Пецькі:

— А чаму цябе слабаком называюць?

Пецька адказаў:

— Я часта хварэю.

Тата прапанаваў:

— Давай спортам займацца.

Праз год на спартыўных спаборніцтвах Пецька Сімак заняў першае месца. Цяпер яго ніхто слабаком не кліча.

— Чым карысныя для чалавека заняткі спортам, ранішняя гімнастыка?

2-я палова дня

Выхавальнік чытае апавяданне Я. Пермяка «Пра нос і язык»:

У Каці было два вока, два вуха, дзве рукі, дзве нагі, а язык адзін і нос таксама адзін. «Скажы, бабуля, — просіць Каця, — чаму гэта ў мяне ўсяго па два, а язык адзін і нос таксама адзін?» «А таму, любая ўнучка, — адказвае бабуля, — каб ты больш бачыла, больш слухала, больш рабіла, больш хадзіла, менш балбатала і нос свой, куды не трэба, не совала».

— А як лічыце вы?

— Адзначце фішкамі аднаго колеру цела хлопчыка і яго шкілет.

— З чаго складаецца шкілет хлопчыка? (з касцей)

— Шкілет складаецца з касцей, розных па форме і памеры. У дзяцей косці растуць. Адзначце фішкамі рознага колеру косці чэрапа, кіцей рук, тулава.

Выхавальнік чытае апавяданне Г. Бензерука «Працавітыя, дружныя»:

У чалавека было дзесяць верных памочнікаў. Як пачне пра іх расказваць, не нахваліцца:

— Якія ў мяне добрыя работнікі! Усё яны ўмеюць. Трэба было — дом пабудавалі. Захацеў агарод ускапаць — калі ласка! А потым і дрэвы пасадзілі.

— А ці дружна живуць твае памочнікі? — спыталі ў чалавека.

— Дружнейшых за іх ва ўсім свеце не знойдзеш, — усміхнуўся той. — Кожную работу разам робяць. Адзін аднаму дапамагаюць. А як надыходзіць зіма — удзесяцярых два футрачкі апранаюць. І задаволеныя, таму што разам ім цяплей.

А ці ёсць у цябе такія памочнікі? Як іх завуць?

— Намалюйце твар і адзенне хлопчыку.

З а н я т к і 3. ПРАДМЕТЫ ТУАЛЕТУ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб прадметах туалету, неабходных для догляду свайго цела; развіваць уменне падтрымліваць размову, выкарыстоўваць пры расказванні асабісты вопыт, разважаць.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе паслухаць урывак з твора К. Чукоўскага «Мыйдадзір»:

Коўдра з ложка,
Як на ножках,
Паскакала да дзвярэй.
І падушка з прасціною
Без аглядкі ўслед за ёю
Паімчалася хутчэй.

Я за свечку,
Свечка — ў печку!
Я за кніжку,
Але — дзе там! —
І яна за імі следам
Скок ды скок
І — наўцёк!

Я хачу напіцца чаю,
К самавару падбягаю,

— Чаму ўсе прадметы збеглі ад хлопчыка?
— Раскажыце, як вы даглядаеце сваё цела.

— Што неабходна рабіць, каб зубы былі моцныя і белыя?
— Назавіце прадукты, карысныя для зубоў.
— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Яно бліскучае, як вока,
На жаль, павешана высока.
Падстаў што-небудзь, зазірні —
Равеснік твой у глыбіні. (*люстэрка*)

Зубоў многа, а нічога не есць. (*расчоска*)

Ільняны і мяккі, нам такі прыдатны:
Заўсёды пад рукою — што гэта такое? (*ручнік*)

Мыем, моем мы мурзілу.
Мыем чыста, моем ... (*мылам*)
К. Чукоўскі

Пад кожным з дваццаці зубкоў
Лягуць валасы радком. (*расчоска*)

Што гэта за свінка:
На спіне дзеравяшка,
На жываце шчацінка. (*шчотка*)

Са шчацінкаю галоўка
Ў роце зубы чысціць лоўка. (*зубная шчотка*)

— Назавіце астатнія прадметы туалету на малюнках.

— Закончыце фразы:

мыла (якое?) ... расчоска (якая?) ...
ручнік (які?) ... люстэрка (якое?) ...

— Раскажыце, як вы выкарыстоўваеце туалетныя прылады, закончыўшы сказы:

Я намыльваю твар і рукі ...

Я чышчу зубы ...

Я выціраю твар і рукі ...

Я расчосваю валасы ...

— Што неабходна рабіць, каб быць здаровым? Паслухайце парады паэта Ю. Тувіма на гэты конт:

Раз!	Рукі, твар намыль штодзённа
З ложка ўстань у ранні час.	І абдай вадой сцюдзёнай
Два!	У пакоі, на двары!
Хочаш дужай быць, дзятва, —	Тры!
Ручніком тры моцна цела,	Трэба больш шпацыраваць,
Каб яно пачырванела,	Дыхаць ранішнім паветрам,
Не лянуйся, моцна тры,	Быць пад сонцам,
Развінуўшы грудзі шырай!	Быць пад ветрам.
Раз-два-тры-	Лёгка скочыш ты на ганак,
Чатыры!	Загарэлы і крамяны,
Калі хочаш быць здаровы,	І тады ўжо:
Хуткі, жвавы, нібы ртуць, —	Шэсць!
Пагуляць абавязкова	Сесці і...
Раннім ранкам не забудзь.	Есці!
Пяць!	

2-я палова дня

Выхавальнік звяртаецца да дзяцей:

— У дзіцячы сад прыйшоў ліст, на якім напісана: «Ліст да ўсіх дзяцей на конт адной вельмі важнай справы».

Ліст пішу да вас я, дзеці,	Мыйце твар і рукі чыста,
І кажу адкрыта:	Хлопцы і дзяўчынкі!
Умывайцеся штодзённа,	Не памыеце — скажу вам:
Не люблю няўмытых.	— Вы не дзеці — свінкі.

Умывайцеся пад кранам,	Мылам мыйцеся і губкай,
Можна й ля крыніцы.	Малышы, малышкі.
Сам прыеду і праверу,	Будзьце чыстымі.
Як хто будзе мыцца.	З павагай
	Аўтар гэтай кніжкі.

— Пра якую важную справу гаворыцца ў лісце?

— Закончыце сказ:

Акуратныя дзеці — гэта ...

— У кожнага з вас у дзіцячым садзе ёсць свой ручнік. Як вы пазнаеце свой ручнік?

— Дамалюйце ўзор на ручніках.

КАСТРЫЧНІК

З а н я т к і 4. МАЁ АДЗЕННЕ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб прадметах адзення, матэрыялах, з якіх яно зроблена; узбагачаць маўленне прыметнікамі, якія абазначаюць якасць; замацаваць агульныя найменні «адзенне», «абутак», «галаўныя ўборы»; фарміраваць уменне ствараць кароткія тэксты-апісанні.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе дзецям адгадаць загадкі і адзначыць фішкамі адгадкі:

Не звер, а махнаты, не конь, а з вушамі. (*шапка*)

Мы па лесвіцы збягаем
І па вуліцы гуляем,
А як вечар — мы пад ложак,
Застаемся мы без ножа. (*чаравікі*)

Пяць пунь, адны вароты. (*пальчаткі*)

— Адзенне патрэбна кожнаму чалавеку. У адзенні чалавеку цяплей, яно ахоўвае скуру ад пашкоджанняў.

— Працягвайце шэраг намалёваных прадметаў адзення і закончыце сказы:

Шапка, кепка, панамка... — гэта ... (галаўныя ўборы).

Паліто, футра, куртка... — гэта ... (вопратка).

Чаравікі, басаножкі, туфлі... — гэта ... (абутак).

Выхавальнік прапануе разгледзець малюнкi і адказаць на пытанне «Што робяць дзеці?».

Дзяўчынка надзявае шапку.

Хлопчык апранае футра.

Хлопчык зашпільвае гузікі.

Хлопчык завязвае шалік.

Дзяўчынка апранулася на вуліцу.

— Дапамажыце хлопчыку апрануцца на прагулку. Назавіце вопратку, без якой ён не зможа выйсці на прагулку.

— У дзяўчынкi розныя галаўныя ўборы і шалікі. У які кружок трэба размясціць малюнак у адпаведнасці з намалёванай схемай?

— Дзіцячае адзенне шыюць з натуральнай тканіны — бавоўны і лёну. У нашай краіне вырошчваюць лён. Беларусы з даўніх часоў насілі льняное адзенне. Носяць адзенне з лёну жыхары нашай краіны і цяпер. Яно вельмі зручнае і трывалае.

Часта можна пачуць такі выраз: «Кашуля ў полі вырасла». Чаму так гавораць?

Выхавальнік чытае дзецям апавяданне К. Ушынскага «Як кашуля ў полі вырасла»:

Убачыла Таня, як яе бацька раскідваў прыгаршчамі па полі маленькія бліскучыя зярняткі, і пытаецца:

— Што ты, тата, робіш?

— Ды вось сею лянок, дачка: вырасце кашуля табе і Васільку.

Задумалася Таня: ніколі яна не бачыла, каб кашулі ў полі раслі.

Праз два тыдні пакрылася палоска зялёнаю шаўковаю траўкай, і падумала Таня: «Добра, каб у мяне была такая кашулька!» Разы са два маці і Таніны сёстры прыходзілі палоску палоць і кожны раз гаварылі дзяўчыцы:

— Цудоўная будзе ў цябе кашулька!

Мінула яшчэ некалькі тыдняў: траўка на палосцы ўзнялася, і на ёй паказаліся блакітныя кветачкі. «У браціка Васіля такія вочкі, — падумала Таня, — але кашулек такіх я ні на кім не бачыла».

Калі кветачкі апалі, то на іх месцы з'явіліся зялёныя галоўкі. Калі галоўкі забурэлі і падсохлі, маці і Таніны сёстры павыдзіралі лён з каранем, навязалі снапоў і паставілі іх на поле прасохнуць.

Калі лён прасох, то сталі ў яго галоўкі адразаць; а потым патапілі ў рэчцы безгаловыя пучкі і яшчэ каменем зверху навалілі, каб не ўсплыў.

Сумна глядзела Таня, як яе кашулька топяць; а сёстры тут ёй зноў кажуць:

— Цудоўная ў цябе, Таня, кашулька будзе!

Праз два тыдні вынялі лён з рэчкі, прасушылі і сталі калаціць спачатку дошкай на гумне, потым траплом на двары, так што ад беднага лёну ляцела кастрыца ва ўсе бакі. Потым сталі лён часаць жалезным грэбнем, каб ён зрабіўся мяккім і шаўковым.

— Цудоўная ў цябе кашулька будзе! — зноў сказалі Тані сёстры.

Але Таня падумала: «Дзе ж тут кашулька? Гэта падобна на Васільковы валасы, а не на кашульку».

Насталі доўгія зімовыя вечары. Таніны сёстры пачалі з лёну ніткі прасці. «Гэта ніткі! — думае Таня. — А дзе ж кашулька?»

Скончыліся зіма, вясна і лета, пачалася восень. Бацька паставіў у хаце кросны і пачаў ткаць. Тут ужо Таня сама ўбачыла, як з нітак атрымліваецца палатно.

Калі палатно было гатовае, сталі яго на марозе марозіць, на снезе расцілаць; а вясной расцілалі яго на траўцы на сонейку і пырскалі вадой. Ператварылася палатно з шэрага ў белае.

Прыйшла зноў зіма. Выкраіла маці з палатна кашулі; пачалі сёстры кашулі шыць і на Каляды надзелі на Таню і Васіля новыя, белыя як снег кашулькі.

— Так рабілі льняное палатно раней. У наш час у беларускім горадзе Оршы пабудаваны вялікі льнокамбінат, куды звозяць лён з усіх палёў нашай краіны. Там лён апрацоўваюць і вырабляюць ільняную тканіну, з якой шыюць прыгожае адзенне для дзяцей і дарослых.

2-я палова дня

— Намалюйце дзяўчынцы адзенне для прагулкі ў асенні дзень.

— Выберыце ўзор. Намалюйце яго на майцы, шортах, купальніку (дзяўчынкі); майцы, шортах, кепцы (хлопчыкі).

З а н я т к і 5. МАЯ СЯМ'Я

Праграмны змест: замацаваць уяўленні аб членах сям'і, іх сваяцкіх сувязях; развіваць уменне падтрымліваць размову, выкарыстоўваць у працэсе выказвання асабісты вопыт, разважаць.

Ход заняткаў

Выхавальнік звяртаецца да дзяцей:

— Пералічыце членаў сям'і, адлюстраваных на малюнку. Выберыце з пералічаных слоў адно агульнае для ўсіх астатніх:

*Маці, дзядуля, **сваякі**, бабуля, брат, сястра, тата.*

— Колькі чалавек у вашай сям'і?

— Як завуць членаў вашай сям'і?

— Назавіце ласкава членаў вашай сям'і.

— Хто вы для мамы і таты? дзядулі і бабулі?

— Ці можна сказаць пра членаў вашай сям'і словамі прыказкі: «Адзін за ўсіх, а ўсе за аднаго»? Паўтарыце прыказку. Як можна сказаць пра тое ж самае інакш? (*дружна, разам, у згодзе*) Калі вы жывяце дружна, у згодзе, значыць, ваша сям'я якая ... ?

Выхавальнік чытае апавяданне Л. Талстога «Сыны»:

Бацька наказваў сынам, каб жылі ў згодзе; яны не слухаліся.

Вось ён загадаў прынесці венік і кажа:

— Зламайце!

Колькі тыя ні біліся, не маглі зламаць.

Тады бацька развязаў венік і загадаў ламаць па адным прутце.

Яны лёгка пераламалі пруты паасобку.

Бацька кажа:

— Такім чынам і вы: калі ў згодзе жыць будзеце, ніхто вас не адолее; а калі будзеце сварыцца ды ўсе паасобку — вас кожны загубіць.

— Чаму браты лёгка пераламалі пруты паасобку і не змаглі зламаць венік?

— Успомніце, што гаворыцца ў прыказцы аб тым, што неабходна жыць дружна? (*Адзін за ўсіх, а ўсе за аднаго.*)

Выхавальнік звяртае ўвагу дзяцей на малюнку і апісвае сітуацыю:

— Таня гуляла з сяброўкамі. Мама паклікала яе пайсці разам з татам і малодшым брацікам Алікам у дзіцячы парк. Таня падышла да таты і мамы і ўбачыла, што яны трымаюць за рукі брата Аліка. Што, па-вашаму, зробіць Таня: *возьме маму за руку; возьме за руку Аліка і маму; захоча ўзяць за руку маму і тату замест Аліка, а браціка прагоніць; захоча да таты на плечы?*
— А як на месцы Тані паступілі б вы?

2-я палова дня

— У кожнага чалавека ёсць сваякі. Самыя блізкія вам сваякі — гэта мама і тата, у іх таксама ёсць мама і тата — вашы бабулі і дзядулі, у вашых бабуль і дзядуляў таксама ёсць тата і мама — вашы прабабулі і прадзядулі.

Разгледзьце малюнак сям’і з некалькіх пакаленняў і раскажыце радавод сям’і — гісторыю гэтага роду. Размалойце карцінку.

— Размалойце карцінкі і раскажыце пра тое, як вы праводзіце вольны час з бабуляй і дзядулем.
— Паслухайце, як адпачывала дзяўчынка Насцечка ў гасцях у бабулі і дзядулі:

НАСЦЕЧКА

З горада ў вёску да бабуі і дзеда прыехала ўнучка Насцечка. Надта ж спадабалася Насцечцы ў дзеда і бабуі. Так што калі тата і мама пачалі збірацца ехаць назад у горад, Насцечка нават заплакала:

— Не хачу нікуды ехаць. Хачу ў дзеда і бабуі жыць.

— Няхай пераначуе ў нас, — узяліся яны ўгаворваць тату і маму. Калі што якое — заўтра прыедзе і забераце.

Тата і мама паслухаліся.

Ні на крок не адыходзілі ад унучкі дзед і бабуя. І накармілі яе, і нападлі, і спаць палажылі.

Прачынулася раніцай Насцечка, саскочыла з ложка, патэпала босымі ножкамі туды, дзе была кухня. Адчыніла дзверы — і ўбачыла бабу і дзеда. Баба стаяла, нагнуўшыся над дзіўнай драўлянай пасудзінай, а дзед сядзеў і біў малаточкам па нечым бляшаным — дзінь-дзінь-дзінь!..

— Дзед, што ты робиш? — спыталася Насцечка.

— Касу кляпаю, — заўсміхаўся ў свае пышныя вусы дзед.

— А навошта табе каса?

— Касой я накашу кароўцы сена. Кароўка з’есць яго і дасць нам малачка. А з малачка, як ты ведаеш, і смятана, і тваражок, і масла.

— А ты, бабуля, што робиш? — падышла бліжэй да бабуі Насцечка.

— Я таўку бульбу, — лагодна адказала бабуя. — Усыплю туды мукі, развяду цёплай вадою ды свіней накармлю.

Пастаяла Насцечка, паглядзела на дзеда і бабу і кажа:

— Дзед сена будзе касіць, бабуля свіней карміць. А мне што рабіць?

— Абы ахвота была, а работы на ўсіх хопіць.

Баба ўзяла місачку, насыпала ў яе залацістых зярнят і падала місачку з зярнятамі Насцечцы:

— Накармі курэй. Куры наядзяцца зярнят і яечка табе свежаныкае знясуць...

Прыехалі з горада мама і тата, бачаць: стаіць Насцечка сярод двара і сыпле курам ямень. Глядзелі на Насцечку бацькі: малая, а якая малайчына! Цяпер яны пэўна ведалі: будзе Насцечка клапатлівая гаспадыня і працаўніца. (Б. Сачанка)

— Назавіце прадметы, патрэбныя тату.

— Назавіце прадметы, неабходныя маме.

— Назавіце прадметы, агульныя для ўсіх.

З а н я т к і 6. ДОМ, У ЯКІМ Я ЖЫВУ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб прадметах быту і інтэр’ера; развіваць увагу, уменне адрозніваць рэальнае ад выдуманнага; удасканальваць навыкі вымаўлення фразы са змяненнем інтанацыі; развіваць уменне дашкольнікаў падтрымліваць размову, рэагаваць на выказванні партнёра, складаць апавяданне.

Ход заняткаў

Выхавальнік гаворыць дзецям:

— Кожны дзень вы ходзіце па сваёй вуліцы ў дзіцячы сад. Назавіце свой адрас.

— На вуліцах горада шмат будынкаў. Ці сустракаўся на вашай вуліцы дом, пра які гаворыцца ў вершы?

НОВЫ ДОМ

Вырас дом на плошчы новы,
Не малы — шматпавярховы.

Вокны ў сонцы зіхацяць,
Адуюль ён нам відаць.

Добра жыць у доме тым
І дарослым і малым!

Маня, Коля, Ясь, Ігнат —
Многа ў ім жыве рабят!
І. Шуцько

— Раскажыце, якія дамы знаходзяцца на вашай вуліцы.

— Назавіце словы, якія аб'ядноўваюць радкі прадметаў, намаляваных на карцінках.

Дзверы, лесвіца, кватэра, ліфт — ... (дом).

Сцены, акно, столь, падлога — ... (пакой).

Падаконнік, рама, шкло, ручка — ... (акно).

— Паслухайце вершаваныя радкі і паўтарыце са сцвярджалнай інтанацыяй:

Хто ахоўвае кватэру?
Нам вядома! Гэта дзверы!

— На будоўлі працуюць будаўнікі розных спецыяльнасцей. Назавіце вядомыя вам будаўнічыя спецыяльнасці.

СТАЛЯРЫ

У будынку шмат акон.
Стружкі, стружкі навакол.
Пахне свежасцю лясной,
Борам, соснамі, смалой.

Інструменты сталі ў рад,
Быццам выйшлі на парад:
Гэблі. Пілкі. Пласкамер,
Тры лінейкі, пяць сякер.

Шорах, шум,
Нібы ў бары,
Тут працуюць сталяры.
А. Дзеружынскі

ХТО ПАЧЫНАЕ ДЗЕНЬ

Па-свойму радуе маляр
Прыроду і людзей:
Прыносіць колеры вясны
Вясёлы чарадзеі.
Э. Агняцвет

— Пабудаваны дом неабходна абсталяваць. У шматпавярховым доме многа розных кватэр. Гаспадары кожнай кватэры імкнуцца зрабіць яе ўтульнай і прыгожай.

— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Пад адной страхой чатыры браты стаяць. (*стол*)

Чатыры нагі, але не ходзіць, само стаіць, а другім не дае. (*крэсла*)

Ідзе, ідзе, а з месца не сыдзе. (*гадзіннік*)

Ляжу на падлозе цёплы і мяккі, прыгожы ды яркі. (*дыван*)

— Сярод намаляваных прадметаў мэблі і быту ёсць лішнія, назавіце іх. Растлумачце свой выбар.

Шафа, канапа, дыван, крэсла, стол, стул, гадзіннік.

Тэлевізар, кніга, пыласос, прас, халадзільнік.

— Назавіце астатнія прадметы словам, што іх аб'ядноўвае.

— Пра якія з гэтых прадметаў можна сказаць:

драўляны ...

жалезны ...

шкляны ...

пластмасавы ...

саламяны ...

гліняны ...

фарфаравы ...

— Апішыце кватэру, у якой вы жывяце.

— Разгледзьце групы прадметаў. У кожнай групе знайдзіце прадметы, процілеглыя па прызначэнні. Спалучыце іх стрэлкамі і размалойце.

2-я палова дня

Выхавальнік чытае верш Т. Волжынай «Дзе чыя хатка?» і прапануе дзецям адзначыць фішкамі аднаго колеру героя верша і яго хатку:

У верабейкі хатка пад страхой,
У мышкі — у цёплай норцы,
Хатка жабкі — на вадзе,
Пеначкі — у садзе.
Куранятка, дзе твая хатка?
Яна ў маці пад крылом.

— На карцінцы намаляваны домікі. Назавіце геаметрычныя фігуры, якія вы ўбачылі, і размалойце іх рознымі колерамі. Замалойце дарожку да доміка, які вам спадабаўся.

— Мастак зрабіў памылкі ў малюнках. Знайдзіце іх і раскажыце, як намаляваны прадметы.

Стол без ... (ножкі).

Дзверы без ... (ручкі).

Пыласос без ... (шчоткі).

Гадзіннік без ... (стрэлак).

— Дамалойце дэталі, якіх не хапае.

ЛІСТАПАД

З а н я т к і 7. ДЗІЦЯЧЫ САД

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб жыцці ў дзіцячым садзе; вучыць прымаць удзел у калектыўнай размове, слухаць партнёра, рэагаваць на яго выказванні, самастойна разважаць; развіваць маўленчую актыўнасць і хуткасць мыслення.

Ход заняткаў

Выхавальнік чытае верш К. Буйло «Дзіцячы сад»:

Нас усіх у сад дзіцячы
Водзяць мамы. Мы не плачам.
Я дык нават вельмі рад,
Што іду ў дзіцячы сад.

— Раскажыце з дапамогай малюнка пра жыццё дзяцей у дзіцячым садзе.

— На малюнках з дапамогай фішак з лічбамі адзначце паслядоўнасць дзеянняў дзяцей у час снядання, малявання, падрыхтоўкі да прагулкі.

— Ці бывае вам сумна ў дзіцячым садзе? Паслухайце апавяданне С. Баруздіна «Калі не бывае сумна»:

Дзеці сталі збірацца на прагулку. Толькі адна Святланка засталася ў групе.

— Ты сёння кашляеш, табе лепш пасядзець у пакоі, — сказала Зінаіда Фёдараўна. — Пагуляй, а мы хутка вернемся.

Святланка пастаяла пасярод пакоя, пасядзела на стуле, пахадзіла з кута ў кут, і так ёй стала сумна! На вуліцу хочацца.

— Я зусім не кашляю! Чаму мяне гуляць не ўзялі?

Прыйшла няня Ніна Маркаўна, стала прыбірацца ў пакоі.

Трэба стульчыкі расставіць, падлогу падмесці, вокны працерці.

Шмат спраў у Ніны Маркаўны! Ніяк адной хутка не ўправіцца.

— Я дапамагу! — гаворыць Святланка. — Давайце разам прыбірацца.

І яны пачалі працаваць разам. Святланка расстаўляе стульчыкі, а Ніна Маркаўна падмятае падлогу. Святланка складае кніжкі, а Ніна Маркаўна папраўляе пасцелі ў спальні.

— Хутчэй, — кажа Святланка, — а то не паспеем!

— Хутчэй, — гаворыць Ніна Маркаўна. — Трэба ўсё да прыходу дзяцей прыбраць.

Толькі Ніна Маркаўна са Святланкай скончылі ўборку, як на вуліцы пайшоў дождж і ўсе дзеці прыбеглі ў групу.

Увайшлі ў пакой, паглядзелі: падлога падмецена, лялькі пакладзены ў ложка, стульчыкі расстаўлены па парадку. Чыста ў пакоі, утульна, хораша!

— Ну што, табе не было сумна? — пытаецца ў Святланкі Зінаіда Фёдараўна.

— Не, — адказвае Святланка, — мы з Нінай Маркаўнай працавалі!

— Раскажыце, як вы падтрымліваеце парадак у групавым пакоі.

— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Заверціцца, закруціцца — стаіць ці ідзе,
А калі яго спыніш — то ён упадзе. *(ваўчок)*

Як ляжыць — яна маўчыць,
Дунеш — громка загучыць. *(дудка)*

Яго б'юць, а ён не плача,
Толькі весела ён скача. *(мяч)*

Сам пусты,
Голас густы,
Дроб выбівае,
Людзей сабірае. *(барабан)*

Кузаў я зраблю з фанеры,
А яшчэ барты з паперы.
На капоце акуляры

Прымаваю, нібы фары,
Склею добрую кабінку —
Гэй, сядайце ўсе ў ... *(машыну)*.
В. Коўтун

— З якімі цацкамі любіце гуляць вы?

— Складзіце сказы па малюнках.

— Назавіце цацкі, якія могуць рухацца. Раскажыце, як з імі можна гуляць.

— Паглядзіце, ці ёсць у нашым гульнявым кутку падобныя цацкі. Вазьміце іх, параўнайце і апішыце.

2-я палова дня

Выхавальнік просіць дзяцей назваць свае любімыя гульні і растлумачыць іх правілы.
— Паслухайце, як расказваецца пра жыццё дзетак у дзіцячым садзе ў гэтых вершах:

ЛЯЛЕЧНЫ САДОК

У маленькай Галькі
У пашане лялькі.
У куточку — іх «дзіцячы сад».
Усе дзевяць лялек
З Галяй пагулялі,
Ну, і паслухмяна селі ў рад.
Галя ім чытала,
А як толькі з залы
Ходзікі сваё данеслі «бум»,
Дзевяць лялек гоных

Палажылі ў ложка,
І яны заснулі моцным сном.
Галя вельмі рада,
Што ў яе — парадак.
Ды спакою думка не дае:
Ці закрылі дзверы,
Вокны ўсе ў кватэры,
Не прадула б толькі
«Ясельных» яе.

В. Жуковіч

ПАЎЦЯКАЛІ ЦАЦКІ

Зноў без адпачынку
Завіхаўся Федзя:
Паламаў машынку,
Разарваў мядзведзя,
Паадкручваў вушы
Шэранькаму зайку,

Перамазаў тушшу
Штонікі і майку.
З гэтае прычыны
Цацкі паўцякалі:
Заяц да Яніны,
А мядзведзь — да Валі.

Т. Кляшторная

— Складзіце апавяданне пра тое, як вы правялі сённяшні дзень у дзіцячым садзе і раскажыце яго ўвечары бацькам.

— Дамалойце цацкі. Размалойце і апішыце іх.

З а н я т к і 8. ВОСЕННІЮ Ў САДЗЕ І АГАРОДЗЕ

Праграмны змест: узбагачаць слоўнік дашкольнікаў назвамі садавіны і агародніны, замацаваць агульныя найменні «садавіна» і «агародніна», узбагачаць маўленне якаснымі прыметнікамі; замацаваць уменне ўтвараць родны склон назоўнікаў множнага ліку; развіваць уменне складаць кароткія тэксты-апісанні.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе паслухаць верш С. Новіка-Пеюна і адказаць, пра якую пару года гаворыцца ў ім:

Зіхаціць на сонцы сад
Залатым пажарам,
Быццам выйшаў на парад
Ён з асеннім дарам.

У паветры зжоўклы ліст
Кружыцца дукатам,
Засцілаючы зямлю
Дываном стракатым.

— Назавіце восеньскія прыкметы, пра якія расказваецца ў вершах:

То загамоніць лес пужліва,
То стане ціха і маўкліва.
Працуе тут мастачка-восень,
А вецер фарбу ёй падносіць.
Адзін мазок, другі і трэці —
І жоўты ліст гайдае вецер.
Дабавіць фарбы бурачковай —
І ліст трапечацца барвовы.
Бярозак тонкія галінкі

Скідаюць жоўтыя хусцінкі,
І кружыць, гушкае іх вецер...
Сумуе лес па звонкім лесе.
Н. Галіноўская

Даждавік апранула восень.
Журавы на чужыну ляцяць.
Толькі кроны задумлівых сосен
Не змаўкаюць, зялёна шумяць.

Лісце з дрэў летуценна апала
Залатым, каляровым дажджом.
Дзе ні глянеш — зямлю ўсю заслала
Мяккім, сонечным дываном.

Вецер з прымаразкам бярэцца
Кнігу першых завей лістаць.
Рунь-руплівіца спаць кладзецца,
Каб вясной потым рана ўстаць...

М. Чарняўскі

Белыя валокны	Замірае лета,
Сцелюцца над долам.	Заціхаюць далі,
Не спяваюць птушкі,	Сірацее рэчка.
Сціхнуў лесу шолам.	Халадзеюць хвалі.

У бязмежным небе
Роўненькім шнурочкам
Жураўлі на вырай
Мкнуцца над лясочкам.
Якуб Колас

Жоўты лісцік тапаліны
Ціха падае з галіны;
І лісты, лісты наўкол
Апускаюцца на дол.

Высцілае лістапад
Сцежку ў наш дзіцячы сад.
Спрытна ходзяць ножкі
Сонечнай дарожкай.
С. Грахоўскі

— Назавіце іншыя прыкметы восені.

— Закончыце сказы аб восеньскіх прыкметах:

Восенню:

Сонца (якое?) ... (што робіць?) ...

Аблокі (якія?) ... (што робяць?) ...

Лісце (якое?) ... (што робіць?) ...

Дождж (які?) ... (што робіць?) ...

Дзень (які?) ... (што робіць?) ...

Вецер (які?) ... (што робіць?) ...

— У прыказцы гаворыцца: «Вясна багатая кветкамі, а восень — пладамі». Паўтарыце прыказку гучна.

— Назавіце восеньскія плады.

Выхавальнік прапануе паслухаць верш Т. Кляшторнай «Дапамагу» і адзначыць фішкамі агародніну, пра якую ў ім гаворыцца:

На гародзе ў бабулі	Я на грады пабягу
Многа морквы і цыбулі,	І бабулі памагу:
Памідораў, агуркоў,	Моркву з рэпай прапалю,
Часнаку і буракоў.	А пасля гуркі палью.

Аналагічная работа праводзіцца ў працэсе чытання верша К. Цвірка «Оліны градкі»:

Оля градкі даглядала,
Іх палолa, палівала.

Раздуваюць кабачкі
Белаватыя бачкі...

І цяпер — зірні — парадак
У яе на кожнай з градак.

Хто ні йдзе, ля агарода
Прыпыняюцца заўсёды:

Там усё расце, буе,
Хутка моцы набірае.

— І чые такія градкі,
Дзе расце ўсё без аглядкі?

Вунь ужо праткнулі
Стрэлы вострыя цыбулі.

— Гэта ж Олечка малая
Агародніца такая!

Паказала лісце блізка
Ля цыбулі і радыска.

Гэта ўсё яна стараецца,
Каля градак завіхаецца.

Распусціўшы гожа хвосцік,
Кліча ўсіх і морква ў гасці.

Наша Оля — малайчынка:
Працавітая дзяўчынка!

— Назавіце астатнія плады на малюнку.

— Адзначце агародніну фішкамі чырвонага колеру, а садавіну — фішкамі жоўтага колеру.

— Назва якога плода пачынаецца і заканчваецца на адзін і той жа гук? (*кабачок*)

— Некаторыя плады падобныя па форме, колеры, памеры. Параўнайце памідор і гарбуз; яблык і грушу; капусту і кавун: што ў іх агульнага, чым яны адрозніваюцца.

Выхавальнік чытае «Загадкі на градак» Р. Барадуліна і прапануе адгадкі адзначыць фішкамі:

От бабуля важна села
І глядзіць навокал смела.
У зямлю схавала лапаць.
Як зачэпіш — будзеш плакаць.
Гэта злосная бабуля
Назваецца ... (*цыбуля*)

У бабулі родны брат
Ласкавейшы быццам,
А да слёз давесці рад,
Так, як і сястрыца.
Сам сабе наўме панок,
А прасцей сказаць ...

(*часнок*)

Не сыдзе з месца
Ні на крок,
Зарыўшыся ў пярыну.
Цярэбіць ціхі вецярок

Ягоную чупрыну.
Ды выцягнуць з пярыны —
Пачырванее, нібы рак,
Вядома, хто гэта ...

(*бурак*)

— Восенню пачынаюць збіраць ураджай. Збіраюць агародніну з градак па-рознаму: выкопваюць, зразаюць, рвуць, выцягваюць. Знайдзіце на малюнках агародніну, якую збіраюць так, як расказваецца ў вершы:

Агародніны поўны кошык,
А назваць яе ты зможаш?
Мы збіралі ураджай.
Што капалі?
Што зрывалі?
Што зразалі?
Адгадай!

выкопваюць: ...

зразаюць: ...

рвуць: ...

выцягваюць: ...

— Раскажыце, як збіраюць капусту, часнок, цыбулю, агуркі, памідоры.

— Складзіце сказы па малюнках.

Мама зразае капусту.

Дзяўчынка зрывае з куста памідор.

Хлопчык выцягвае моркву з градкі.

Тата выкопвае бульбу.
Хлопчык зрывае з дрэва яблык.

Выхавальнік прапануе гульні: называе садавіну і агародніну, а дзеці павінны «выхваляцца», што ў іх больш (накіроўваць дзяцей на правільнае ўжыванне назоўнікаў множнага ліку ў родным склоне).

— У мяне адзін памідор, а ў цябе?.. (А ў мяне пяць памідораў.)

— У мяне адзін бурак, а ў цябе?..

— У мяне адна цыбуліна, а ў цябе?..

— У мяне адна морква, а ў цябе?..

— У мяне адзін агурок, а ў цябе?..

— У мяне адзін яблык, а ў цябе?..

— У мяне адзін апельсін, а ў цябе?..

— У мяне адзін лімон, а ў цябе?..

— У мяне адна сліва, а ў цябе?..

— У мяне адна груша, а ў цябе?..

— Восенню саджаюць яблыні, грушы, слівы і іншыя садовыя дрэвы. Гэта робяць для таго, каб за восень карані маладога дрэўца ўмацаваліся і вясной гэтыя дрэвы зацвілі.

Выхавальнік чытае апавяданне Л. Талстога «Стары і яблыні»:

Стары саджаў яблыні. Яму сказалі: «Навошта табе гэтыя яблыні? Доўга чакаць з іх яблычка, і ты не з'ясі яго». Стары адказаў: «Я не з'ем, другі хто з'есць, мне дзякуй скажа».

— За што людзі скажуць старому дзякуй?

2-я палова дня

Выхавальнік чытае дзецям вершы пра восень.

ЛІСТАПАД

Як малое птушанятка,
Перабег лісток дарожку.
Кінуўся за жоўтым статкам,
Мільганулі толькі ножкі.
Закружылі па асфальце
За чародкаю чародка.

В. Вітка

ЛІСТАПАД

Ападае
ціха
лісце
з кленаў
на траву,
на чорную раллю.
І здаецца:
цёплыя далоні
прыкрываюць
стылую зямлю.
Хв. Жычка

— Пазнайце лісце садовых дрэў і кустоў, спалучыце стрэлкамі з пладамі. Абвядзіце іх контур па кропках, размалуйце. (ліст яблыні, грушы, вінаграду)

— Пазнайце лісце раслін агарода, спалучыце стрэлкамі з пладамі. Абвядзіце іх контур па кропках і размалуйце. (ліст тамата, бурака, агурка)

— Размалуйце пладовае дрэва ў колеры восені.

— Намалуйце сілуэтныя выявы садавіны і агародніны па кропках. Назавіце агародніну і размалуйце яе. (морква, гарбуз, кабачок) Назавіце садавіну і размалуйце яе. (груша, яблык, сліва)

З а н я т к і 9. ВОСЕНЬ У ЛЕСЕ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб зменах, што адбываюцца ў прыродзе восенню; развіваць уменне прымаць удзел у калектыўнай размове, слухаць партнёра, рэагаваць на яго выказванні, самастойна разважаць; развіваць маўленчую актыўнасць, уменне звязна выкладаць думкі.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе паслухаць верш А. Дзеружынскага «Па грыбы», знайсці на малюнках грыбы, пра якія ў ім гаворыцца, і адзначыць іх фішкамі.

У стары сасновы бор
Прышоў раніцай Рыгор —
І грыбоў пачаў шукаць...
А вось баравік, таўстун-невялік,
А вось лісічкі ў таўставатых спаднічках,
А вось і бабкі ў дзябёлых шапках,
А вось і ваўнянкі пасярод палянкі.

І гаворыць добры бор:
— Назбіраў грыбоў, Рыгор!

— Знайдзіце на малюнку грыбы, пра якія не гаварылася ў вершы.
— Адзначце неядомыя грыбы і назавіце іх. (*мухамор і белая паганка*)

Выхавальнік чытае апавяданне В. Катаева «Грыбы»:

Да Жэні і Паўліка прыехала пагасціць дваюродная сястра Іначка.
— Ну, дзеці, — сказала мама, — няма чаго вам без справы сядзець. Ідзіце ў лес па грыбы. Паглядзім, хто з вас лепш грыбы збірае.
— Я лепш за ўсіх збіраю, — сказаў упэўнена Паўлік.
— Не, я лепш, — сказала Жэня.
А Іначка прамаўчала.
Пабеглі дзеці ў лес і разышліся ў розныя бакі.
Праз гадзіну вяртаюцца.
— Я лепш за ўсіх назбіраў! — крычыць Паўлік здалёк. — У мяне грыбоў больш за ўсіх, глядзіце: поўнае вядро!
Паглядзела мама і ўсміхнулася:
— Не дзіўна, што ў цябе поўнае вядро: ніводнага добрага грыба, адны толькі паганкі. Дрэнна ты збіраеш грыбы, Паўлік.
— Ага! — крычыць Жэня. — Я ж казала, што я лепш за ўсіх збіраю: глядзіце, у мяне самыя вялікія і прыгожыя грыбы — чырвоныя ў белы гарошак. Ні ў каго няма такіх прыгожых грыбоў!
Паглядзела мама і засмяялася:
— Гэта ж мухаморы! Яны хоць і прыгожыя, ды нікуды не вартыя...
А Іначка стаіць у баку моўчкі.
— А ты, Іначка, чаго маўчыш? Паказвай, што назбірала.
— У мяне зусім мала, — гаворыць Іначка.
Зазірнула мама ў яе кошык, а там дзесяць баравікоў у аксамітавых шапачках.

— Як вы лічыце, хто з дзяцей сапраўдны грыбнік?

— Асенні лес дорыць не толькі грыбы. Якія вы ведаеце асеннія лясныя дарункі?
— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

У маленькім гаршчочку смачная каша, ды зачарпнуць цяжка. (*арэх*)

Пад звонкай хвояю іглістай,
Прабіўшы мох, як буравік,
Стаіць у верасе квяцістым
Лясное дзіва — ... (*баравік*)

Ніколі шапкі не здымае,

Бо ні адной рукі не мае. (*грыб*)

Восень ў лес прыносяць ўлетку
Вельмі дружныя сястрычкі
Залацістыя ... (*лісічкі*)

— Знайдзіце на малюнках лясныя дарункі, пра якія не гаварылася ў загадках. (*жалуды, журавіны, брусніцы*)

— Ці былі вы ў лесе восенню? Якім вы ўбачылі асенні лес?

— Паслухайце, як апісвае восень у лесе ў апавяданні «Лясныя карцінкі» І. Сакалоў-Мікітаў:

Прышоў верасень. Пасля спякотнага лета, пасля жніўenskіх цёплых дзён наступіла залатая восень.

Па ўзлесках яшчэ растуць падасінавікі, сыраежкі і духмяныя рыжыкі. На старых вялікіх пнях туляцца адзін да аднаго танканогія апенькі.

У гэтых асенніх дні многія птушкі рыхтуюцца да адлёту. Ужо адляцелі ластаўкі, хутаккрылыя стрыжы. У шумлівых чародкі збіраюцца шпакі, адлятаюць у вырай пеўчыя птушкі.

— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Хто без нот і без дуды
Выводзіць песню хоць куды. (*салавей*)

Спераду шылцы,
Задум вільцы,
Наверсе чорнае сукно,
Падыхаюць белае палатно. (*ластаўка*)

Летам за селянінам ходзіць,
А ўвосень з крыкам адыходзіць. (*грак*)

— Як можна назваць гэтых птушак: зімуючыя ці пералётныя? Якіх яшчэ пералётных птушак намалюваў мастак?

— Назавіце зімуючых птушак на малюнках.

— Закончыце сказы:

Варона, сініца, сарока — гэта ... (зімуючыя птушкі).

Журавель, ластаўка, жаўрук — гэта ... (пералётныя птушкі).

— Рыхтуюцца ўвосень да надыходу зімы і лясныя звяры. Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Ён прысмакаў з'еў нямала.
А калі харчоў не стала,
Лапу смочучы, заснуў.
Ледзьве не праспаў вясну. (*мядзведзь*)
В. Жуковіч

Гэта ж трэба!
На сцяжынцы —
Шпількі вострыя
І шылцы! (*вожык*)
Р. Ігнаценка

Што за гаспадынька
Ходзіць каля гаю,
Залатую футру
Па зямлі цягае? (*ліса*)
А. Клышка

Калі гэта ў яблыкаў
Выраслі ножкі?
Яблыкі бегаюць
Каля дарожкі!
— Не, яны не маюць ножак, —
Адказаў маленькі ... (*вожык*)
М. Мрэўлішвілі

Назбірала арэхаў
Пяць мяхоў і паўмеха.
Насушыла грыбоў
Сто дванаццаць карабоў.
Нацягала шышак горку
Працавітая ... (*вавёрка*)
В. Зубенак

Хоць таўстун занадта ласы,
На зіму сабе прыпасы
Па крупінцы ён збірае,
Бо заўжды наедак мае:

Спаць кладзецца, скіне тапак
І паціху смочка лапу,
А вясна дыхне ледзь-ледзь —
Прачынаецца ... (мядзведзь)
В. Зуёнак

Улетку шэранькі,
Узімку — беленькі,
Доўгія вушы мае,
Хутка ў лес уцякае. (заяц)

— Сярод лясных звяроў знайдзіце і адзначце фішкамі тых, хто нарыхтоўвае запасы на зіму.

— У прыказцы гаворыцца: «Воўча, воўча, сядзі моўчкі». Паўтарыце гэту прыказку гучна, цішэй, бязгучна толькі вуснамі.

Выхавальнік чытае апавяданне І. Сакалова-Мікітава аб тым, як звяры рыхтуюцца да зімы:

Пад густой елачкай, пад зялёнай яловай лапай, будзе дом свой заяц-бяляк.

Вавёрка памяняла на зіму футрачка, папраўляе гняздечка, каб не надзьмула ў яго снегу. Лісічка-сястрычка бегае па палях, шукае мышыныя норкі. Вожык накрыўся апалым лістком, заснуў на цэлую зіму.

Крот глыбока падаўся ў зямлю, застыў да зімы. Белыя ласачкі і лясныя мышкі — глыбей у мох, пад драўляныя карані.

Жабкі нерухома зарыліся ў мох. Застылі пад хмызняком жвавыя яшчаркі.

А лепш, цяплей за ўсіх мядзведзь: забраўся ён у бярог, прытуліўся да лапы і — на бакавую. Будзе ўсю зіму бачыць лесавыя сны, слухаць, як рыпач над берлагам высокія яліны. Горш за ўсіх бяздомнаму ваўку: будзе ён доўга і жаласна спяваць на скрыжаванні сваю горкую воўчую песню: «У-у-у! У-у-у! У-у-у!»

— Раскажыце, як лясныя звяры рыхтуюцца да надыходу зімы.

2-я палова дня

Выхавальнік чытае апавяданне М. Сладкова «Восень на парозе»:

— Жыхары леса! — закрываў аднойчы раніцай мудры Воран. — Восень на лясным парозе, ці ўсе падрыхтаваліся да яе надыходу?

Быццам рэха, данесліся галасы з лесу:

— Падрыхтаваліся, падрыхтаваліся, падрыхтаваліся...

— А вось мы зараз праверым! — каркнуў Воран. — Перш-наперш восень холаду напусціць — што рабіць будзеце?

Адгукнуліся звяры:

— Мы, вавёркі, зайцы, лісіцы, у зімовыя футры пераапанемся!

— Мы, барсукі, яноты, у цёплыя норы схаваемся!

— Мы, вожыкі, кажаны, непрабудным сном заснём!

Адгукнуліся птушкі:

— Мы, пералётныя, у вырай адляцім!

— Мы, аселяя, пуховыя целагрэйкі апанем!

Выхавальнік размяркоўвае паміж групамі дзяцей ролі птушак і звяроў і прапануе разыграць апавяданне па ролях.

— Дамалюйце асеннія дарункі лесу і размалюйце іх.

Выхавальнік чытае апавяданне І. Сакалова-Мікітава «Вавёркі»:

У цёмным ельніку з раніцы да позняга вечара безупынна мітусяцца жвавыя вавёркі. То ўзімуцца на вершалінку высокай елкі, то пераскокнуч з галінкі на галінку, то ўніз галавой спускаюцца на зямлю збіраць грыбы.

У развіліне яловага сучка вавёркі развесілі сушыць чырвонагаловы падасінавік, танканогія маленькія апенькі. У лясных кладоўках схавалі адборныя, смачныя арэхі. Позняй восенню змяняць вавёркі свае рыжыя сукенкі на шэрыя зімовыя футрачкі.

У вершалінах густых елак уладкаваны ў вавёрак цёплыя гнёзды. У гэтых гнёздах, у засланых мяккім мохам глыбокіх дуплах вавёркі выходзяць і кормяць сваіх маленькіх дзетак, зімой ратуюцца ад лютых маразоў і халодных вятроў.

Самыя вясёлыя, самыя жвавыя і мітуслівыя ў нашых лясах — спрытныя вавёркі.

— Дамалюйце вавёрку.

— Размалюйце лясныя дарункі для вавёркі.

СНЕЖАНЬ

З а н я т к і 10. ВЕТЛІВЫЯ СЛОВЫ

Праграмны змест: замацаваць выкарыстанне ў маўленні ветлівых слоў і выразаў; развіваць уменне падтрымліваць гутарку, слухаць суразмоўніка, звязна выкладаць думкі.

Ход заняткаў

Выхавальнік чытае верш В. Віткі «Чатыры пажаданні»:

Добра, калі ўжо змалку
Сам можаш вітаць людзей.
Раніцай: — Добрага ранку!
І апоўдня: — Добры дзень!

Увечары пры сустрэчы
Знаёмым сказаць: — Добры вечар!
А соннаму сонейку нанач
І ўсім добрым людзям: — Дабранач!

— Паўтарыце словы, якія выкарыстоўваюць людзі, каб каго-небудзь павітаць. (*добры дзень, добрага ранку, добры вечар, прывітанне*)

— Вітаць адзін аднаго можна па-рознаму. Раскажыце па малюнках, як вітаюць адзін аднаго дарослыя і дзеці.

— Акрамя прывітальных слоў ёсць і іншыя ветлівыя словы. Іх яшчэ называюць — добрыя словы. Выхавальнік чытае верш У. Паўлава «Пакланіся добрым людзям»:

Век дзяліся тым, што маеш, —	А з табой як тое будзе,
Хлебам-соллю, казкай-краскай.	То за шчодры знак усякі
Ну а ў госці запрашаеш,	Пакланіся добрым людзям
Гавары ўсім:	І скажы ім шчыра:
— Калі ласка.	— Дзякуй.

— Якія ветлівыя, добрыя словы вы пачулі?

— Здагадайцеся па малюнках, якія словы вымаўляюць:
хлопчык, які прапускае ўперад дзяўчынку? (*прахадзі, калі ласка*);
дзяўчынка, якая дае сяброўцы кнігу? (*вазьмі, калі ласка*);
мама, звяртаючыся ў магазіне да прадаўца? (*прадайце, калі ласка, бананы*);
хлопчык, які ўступае месца ў аўтобусе бабулі? (*сядайце, калі ласка*).

— Для таго каб папрасіць або прапанаваць што-небудзь, гавораць «Калі ласка». Можна сказаць і так: «Будзьце ласкавы».

— Калі гавораць «Прабачце», «Выбачайце»?

— Разгледзьце малюнкi. Якое слова гавораць дзеці, калі яны хочуць падзякаваць каму-небудзь? Складзіце сказы па малюнках.

Выхавальнік чытае дзецям апавяданне У. Паўлава «За што трэба дзякаваць»:

Сярожа запрасіў Максімку ў госці. Бабка Мар'я згатавала ім смачны абед. Хлопцы наеліся і вылезлі з-за стала.
— Дзякуй, — сказаў бабуцы Мар'і Максімка.

— Расці вялікі, — адказала бабка гасцю. — А ты, Сярожа, чаму не дзякуеш?
Сярожа здзівіўся:
— Навошта дзякаваць? Я ж дома.
Але бабка Мар'я не пагадзілася:
— Дзякуй — тое слова, якое ўсе добрыя людзі кажуць. Мне дзякуй, што накарміла вас, а Максімку за тое, што прыйшоў у гасці. Кожнаму трэба паважаць чужую працу, чужую ласку.
— Дзякуй, дарагая бабуля, — нарэшце сказаў Сярожа.
— На здароўе, унучак, — ласкава адказала бабуля.

— Акрамя прывітальных існуюць яшчэ і развітальныя словы, якія мы ўжываем пры развітанні. Якія развітальныя словы вы ведаеце? *(да пабачэння, бывайце, усяго добрага, да сустрэчы, да заўтра, усяго найлепшага)*

— Якія развітальныя словы гавораць дзеці на малюнках? Складзіце сказы па малюнках.

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць верш Т. Кляшторнай «Ветлівыя словы» і вывучыць яго на памяць:

«Калі ласка», «дзякуй», «добры дзень» —
Ветлівыя словы
Чую ад людзей.
Ветлівымі словамі
Трэба даражыць,
З ветлівымі словамі
Лёгка жыць.

2-я палова дня

Выхавальнік чытае ўрывак з апавядання М. Носава «Тэлефон»:

...Мы з Мішкам купілі цудоўную цацку — тэлефон. Прыйшлі з магазіна дадому з каробкай. Адзін тэлефон у мяне паставілі, дру-гі — у Мішкі і спалучылі іх цераз акно правадамі.
— Ну, — кажа Мішка, — будзем размаўляць. Бяжы наверх і слухай.
Я пабег да сябе, узяў трубку і слухаю, а трубка ўжо крычыць Мішкавым голасам:
— Алё! Алё!
І я крычу:
— Алё!
— Ты чуеш што-небудзь? — крычыць Мішка.
— Чую. А ты?
— Чую. Вось здрава! Ты добра чуеш?
— Добра. А ты?
— І я добра! Ха-ха-ха! Чуеш, як я смяюся?
— Чую. Слухай, зараз я да цябе прыйду.
Мішка прыбег да мяне, і мы сталі абдымацца ад радасці.
— Добра, што мы купілі тэлефон! Праўда? — кажа Мішка.
— Канечне, — кажу, — добра...
— Алё!
— Алё!
— ...Давай размаўляць.
— Давай, — кажу. — А пра што мы будзем размаўляць?
— Ну пра што... Пра што-небудзь...
— Чаму ж ты не размаўляеш?
— А ты чаму не размаўляеш?
— Ды я не ведаю, пра што размаўляць, — гаворыць Мішка. — Гэта заўсёды так: калі трэба размаўляць, дык не ведаеш, пра што размаўляць, а калі не трэба размаўляць, дык размаўляеш і размаўляеш.
Я кажу:
— Давай вось як: падумаем, а калі прыдумаем, тады патэлефануем.
— Добра.
Я павесіў трубку і пачаў думаць. Раптам званок. Я ўзяў трубку.
— Ну, прыдумаў? — пытаюся я.
— Не яшчэ, не прыдумаў.
— Навошта ты тады тэлефануеш, калі не прыдумаў?
— А я думаў, што ты прыдумаў.
— Я сам тады патэлефанаваў бы.

— А я думаў, што ты не здагадаешся.
— Ну добра. Давай урокі рабіць.
— Давай.
Я павесіў трубку і сеў за ўрокі.

— Якую размову вялі хлопчыкі па тэлефоне?
— Чаму ў іх не атрымалася размова?
— Калі трэба карыстацца тэлефонам?

Тэлефануюць для таго, каб нешта паведаміць або пра што-небудзь даведацца, у надзвычайнай сітуацыі (пажар, міліцыя, бальніца), калі нельга пабачыць чалавека, таму што ён знаходзіцца далёка ад нас.

Па тэлефоне трэба гаварыць добразычліва, абавязкова павітаць таго, з кім гаворыш, і ветліва адказаць на яго прывітанне, правільна пачынаць і заканчваць размову. Размова пачынаецца са слоў «Добры дзень». Выхаваны чалавек гаворыць коратка, не крычыць у трубку.

Выхавальнік прапануе ўвазе дзяцей некалькі сітуацый і просіць вырашыць іх.
Сітуацыя 1. Як выклікаць па тэлефоне пажарных? міліцыю? хуткую дапамогу?
Чаму неабходна абавязкова называць свой дамашні адрас?

Сітуацыя 2. Міша патэлефанаваў тату на работу. Да тэлефона падышоў незнаёмы чалавек. Міша сказаў: «Добры дзень, паклічце, калі ласка, Сяргея Іванавіча». Ці правільна сказаў хлопчык? Што ў такой сітуацыі неабходна ўлічваць?

— Трэба абавязкова назваць прозвішча, імя і імя па бацьку таты і не забыцца папрасіць прабачэння за тое, што вы адарвалі незнаёмага чалавека ад работы.

Сітуацыя 3. Адкажыце па тэлефоне чалавеку, які памыліўся, няправільна набраўшы нумар.

Сітуацыя 4. Адкажыце па тэлефоне чалавеку, якога вы дрэнна чуеце.

Сітуацыя 5. Маша тэлефануе Тані, каб спытаць, ці пойдзе тая гуляць на вуліцу. Да тэлефона падыходзіць Таніна мама. Як у такім выпадку пачаць размову?

Прыкладны варыянт размовы:

— Добры дзень, Алена Пятроўна! Гэта Маша.
— Добры дзень, Маша.
— Алена Пятроўна, паклічце, калі ласка, Таню да тэлефона, мне трэба даведацца, ці пойдзе яна гуляць на вуліцу.

Сітуацыя 6. Косцік тэлефануе Глебу, каб даведацца, чаму той не прыйшоў у дзіцячы сад. Да тэлефона падыходзіць бабуля Глеба і кажа, што Глеб захварэў. Якая размова адбудзецца? Чым яна закончыцца?

Выхавальнік прапануе пагуляць у «Сапсаваны тэлефон»:

— Чаму гульня завецца «Сапсаваны тэлефон»?
— Гаварыць па тэлефоне трэба дакладна і ясна, каб суразмоўцу было ўсё зразумела.
— Скажыце гучна і выразна:

Калі будынак у агні,	Ў міліцыю — 02.
Па — 01	Калі
Хутчэй звані.	Патрэбны дактары,
Калі	Звані
Здараецца бяда,	Па «хуткую» — 03.
Звані	У. Мацвеенка

— Абвядзіце па кропках нумары тэлефонаў. Раскажыце, у якіх выпадках неабходна тэлефанаваць па гэтых нумарах.

Выхавальнік звяртае ўвагу дзяцей на малюнак і апісвае сітуацыю:

— Мама размаўляе па тэлефоне. Хлопчык збіраецца на вуліцу і не можа зашпіліць гузікі. Парайце, як паступіць хлопчыку:

1. Чакаць, пакуль мама скончыць размову.
2. Плакаць і патрабаваць, каб мама заканчвала размаўляць па тэлефоне.
3. Спрабаваць зашпіліць гузікі самастойна.
4. Папрасіць зашпіліць гузікі каго-небудзь іншага.

З а н я т к і 11. РЭЧЫ ВАКОЛ НАС

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб прадметах бытавой тэхнікі, удакладніць веды аб тым, як дапамагаюць прадметы бытавой тэхнікі людзям; развіваць увагу, вобразнае мысленне; заахвочваць дзяцей дзяліцца ўражаннямі са свайго жыцця; фарміраваць навыкі звязнага, граматычна правільнага маўлення.

Ход заняткаў

Выхавальнік звяртаецца да дзяцей:

— Чалавека акружае шмат розных рэчаў: адны дапамагаюць у дамашняй гаспадарцы, у працы, другія існуюць для ўпрыгожвання нашых кватэр, дамоў.

— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Шкляное вока
Блісне раз
І помніць нас. (*фотаапарат*)

Адкрываю скрынку я —
Выпаўзла з яе змяя.
А змяя грымучая
І яшчэ паўзучая.
Пастаралася змяя —
Хата чыстая мая. (*пыласос*)
К. Камейша

Днём і ноччу я іду.
Ранкам вас не падвяду.
Нават тых, хто моцна спіць,
Здольны хутка разбудзіць. (*будзільнік*)
М. Пазнякоў

Тутукнула
Ў вушка
Чырвоная
Дужка.
Я сяджу
Ля апарата
І кажу
— Дзень добры, тата! (*тэлефон*)

— Прадметы бытавой тэхнікі вельмі дапамагаюць чалавеку ў арганізацыі жыцця. Назавіце бытавыя прыборы, радыё- і відэаапаратуру на малюнках.

(*прас, пыласос, пральная машына, тэлевізар, халадзільнік, швейная машына, тэлефон, кінакамера, фотаапарат, мікрахвалевае печка, радыё*)

— Закончыце сказы:

Я чышчу дыван ...
Я мыю бялізну ў ...
Я слухаю навіны па ...
Я прасую бялізну ...
Я гляджу мультфільм па ...
Я ўзбіваю вяшкі з дапамогай ...
Я захоўваю прадукты ў ...
Я шыю сукенку на ...
Я размаўляю з сябрам па ...
Я раблю здымак нашай сям'і ...
Я разаграваю суп у ...

— З кожным годам прадметы бытавой тэхнікі ўдасканальваюцца. Назавіце прылады працы і бытавыя прыборы на малюнках, параўнайце іх, раскажыце, як яны змяніліся за некалькі дзесяцігоддзяў.

— Назавіце асвятляльныя прыборы на малюнках. Раскажыце, для чаго існуе кожны з іх.
(*бра, люстра, лампа, таршэр*)

2-я палова дня

Выхавальнік чытае дзецям апавяданне Я. Пермяка «Навошта рукі патрэбныя»:

Пеця з дзядулем былі добрыя сябры і любілі задаваць адзін аднаму розныя пытанні.

Спытаў аднойчы дзядуля ўнука:

— А навошта, Печечка, людзям рукі патрэбныя?

— Каб у мячык гуляць, — адказаў Пеця.

— А яшчэ для чаго? — спытаў дзед.

— Каб лыжку трымаць.

— А яшчэ?

— Каб каменьчыкі ў рэчку кідаць...

Увесь вечар адказаў Пеця дзядулю. Правільна адказаў. Толькі хлопчык маленькі быў і аб усіх іншых людзях па сваіх руках меркаваў, а не па працоўных, рабочых руках, якімі ўсё жыццё, увесь белы свет трымаецца.

— А як вы лічыце, навошта рукі патрэбныя?

— Разгледзьце малюнак. Стрэлкамі абазначце бытавыя прыборы, неабходныя ў хатняй гаспадарцы маме, тату.

СТУДЗЕНЬ

З а н я т к і 12. ЗІМОВЫЯ ЗАБАВЫ

Праграмны змест: удакладніць уяўленні дзяцей аб зімовых гульнях і забавах; развіваць увагу, вобразнае мысленне; заахвочваць дзяцей выказвацца на тэмы з асабістага вопыту, слухаць адзін аднаго; фарміраваць навыкі звязнага маўлення.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць апавяданне К. Ушынскага «Свавольствы старой зімы»:

Раззлавалася старая зіма.

Падзьмула зіма холадам, пазрывала лісце з лясоў і дуброў і параскідала іх па дарогах. Пачала яна да птушак дабірацца. Няма куды птушкам падзецца. Пачалі яны збірацца ў чародкі. Сабраліся, пакрычалі і паляцелі за высокія горы, за сінія моры, у цёплыя краіны.

Бачыць зіма, што за птушкамі ёй не ўгнацца — накінулася на звяроў: зацярушыла снегам палі, заваліла гурбамі лясы, апанула дрэвы ў ледзяную кару і пасылае мароз за марозам. Ідуць маразы адзін злейшы за другога, з елкі на елку пераскокваюць, парываюць ды паляскаваюць, звяроў пужаюць. Не спужаліся звяры: у адных футры цёплыя, іншыя ў глыбокія норы пахаваліся; вавёрка ў дупле лушчыць арэшкі; мядзведзь у берагу лапу смоча; зайчык скачучы грэецца; а конікі, кароўкі, авечкі даўным-даўно ў цёплых хлявах гатовае сена жуюць, цёплае пойма п'юць.

Яшчэ больш злудца зіма — да рыб яна дабіраецца: пасылае мароз за марозам, адзін люцейшы за другога. Маразы спрытна бягуць, малаточкамі гучна пастукваюць: без кліноў, без падклінкаў па азёрах, па рэках масты будуць. Замёрзлі рэкі і азёры, ды толькі зверху, а рыба ўся ўглыбіню пайшла: пад ледзяным дахам ёй яшчэ цяплей.

— Ну пачакай, — думае зіма, — дайму я людзей. І пасылае мароз за марозам, адзін злейшы за другога. Зацягнулі маразы ўзорамі вокны; грукаюць і ў сцены, і ў дзверы, так што бярвенне трэскаецца. А людзі затапілі печкі, пякуць блінкі гарачыя, да з зімы пасмейваюцца.

Самым крыўдным паказалася зіме тое, што нават самыя малыя дзеткі і тыя яе не баяцца! Катаюцца сабе на каньках ды на санках, гуляюць у снежкі, баб лепяць, горкі будуць, вадой паліваюць ды яшчэ мароз клічуць.

— Каго задумала замарозіць зіма?

— Як сустрэлі зіму птушкі, звяры, рыбы?

— Як паводзілі сябе людзі?

— Ці спужаліся зімы дзеці?

— Адгадайце загадкі, адзначце фішкамі і назавіце адгадкі:

Мяне не расцілі,
Са снегу зляпілі,
Замест носа лоўка
Паставілі маркоўку.

Вочкі — вугалькі,
Вусны — сучкі. *(снежная баба)*

Дзве новыя кляновыя
Падэшвы двухмятровыя:
Ты па снезе ў іх бяжы
І што гэта, адкажы? *(лыжы)*
Мяне хлопалі лапатай,
І зрабілі зноў гарбатай,
Мяне білі,
Калацілі,
Ледзяной вадой аблілі. *(ледзяная горка)*

— Усе дзеці любяць зімой катацца на лыжах, санках, гуляць у зімовыя спартыўныя гульні. У якія гульні любіце зімой гуляць вы?

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне М. Носава «На горцы»:

Цэлы дзень дзеці працавалі — будавалі снежную горку ў двары. Зграбалі лапатамі снег і скідвалі яго пад паветку ў кучу.

— Вось паабедаем, — гаварылі яны, — а горка пакуль заледзянее. А пасля абеду мы прыйдзем з санкамі і будзем катацца.

А Коцька Чыжоў з шостай кватэры які хітры! Ён горку не будаваў. Сядзіць дома ды пазірае ў акно, як іншыя працуюць. Яму дзеці крычаць, каб прыходзіў горку будаваць, а ён толькі рукамі за акном разводзіць ды галавой матляе — быццам бы нельга яму. А калі дзеці пайшлі, ён хутка апрануўся, наचाпіў канькі і выскачыў на двор. Чырк канькамі па снезе, чырк! І катацца як след не ўмее. Пад'ехаў да горкі.

— Во, — кажа, — добрая горка атрымалася. Зараз скачуся.

Толькі ўзлез на горку — бух носам! Узняўся і зноў — бух! Разоў дзесяць падаў. Ніяк на горку ўзняцца не можа.

«Што рабіць?» — думае. Думаў, думаў — і прыдумаў: «Вось зараз пясочкам пасыплю і ўзлезу не яе».

І стаў ён са скрыні з пяском пясак на горку цягаць. Пасыпае перад сабой, а сам лезе вышэй і вышэй, узабраўся на самы верх.

— Вось зараз, — кажа, — скачуся!

Адштурхнуўся нагой і зноў — бух носам! Канькі ж па пяску не едуць!

Ляжыць Коцька на жываце і кажа:

— Як жа зараз па пяску катацца?

І палез уверх на карачках.

Тут прыбеглі дзеці. Бацаць — горка пяском пасыпаная.

— Гэта хто тут нашкодзіў? — закрывалі яны. — Хто горку пяском пасыпаў? Ты не бачыў, Коцька?

— Не, — кажа Коцька, — я не бачыў. — Гэта я сам пасыпаў, таму што яна была слізкая і я не мог на яе ўзлезці.

— Вось які разумны! Бачыш, што прыдумаў! Мы працавалі, а ён — пяском! Як жа цяпер катацца?

Коцька гаворыць:

— Мабыць, калі-небудзь снег пойдзе, ён засыпле пясак, вось і можна будзе катацца.

— Дык снег, можа, праз тыдзень пойдзе, а нам сёння катацца трэба.

— Ну, я не ведаю, — кажа Коцька.

— Не ведаеш! Як сапсаваць горку, ты ведаеш, а як выправіць, не ведаеш! Бяры зараз жа лапату і засыпай пясак снегам!

Коцька пачаў пасыпаць горку снегам, а дзеці зноў палілі яе вадой.

— Вось зараз, — кажуць, — заледзянее, і можна будзе катацца.

А Коцьку так спадабалася працаваць, што ён яшчэ лапатай ступенькі прыбудаваў.

— Гэта, — кажа, — каб усім было лёгка ўзбірацца, а то яшчэ хто-небудзь зноў пяском пасыпле!

— Раскажыце пра тое, як вы катаецеся на горцы зімой.

— Знайдзіце памылкі мастака. Раскажыце, што мастак намаляваў няправільна.

(хакеіст без клюшкі; канькабежац з адным каньком; лыжнік без лыж, толькі з лыжнымі палкамі)

2-я палова дня

Выхавальнік чытае дзецям верш М. Танка «Сняжынка»:

— Мая сняжынка!

— Мая сняжынка! —

Крычаць-спрачаюцца дзве Ірынкі,

Сняжынкi ловячы, якiя
Лятуць, як матылькi жывыя.
Пайшлі да зайчыка дзве Ірынкi,
Каб рассудзіў ён: чые сняжынкi?
А зайчык кажа: — Ну, пакажыце,
Хутчэй далонькi свае раскрыйце!
Раскрылі. Дзівяцца дзве Ірынкi:
Куды падзеліся іх сняжынкi?

Пасля паўторнага чытання верша выхавальнік прапануе размеркаваць ролі дзяўчынак і зайчыка і паказаць інсцэніроўку.

— «Пакатайцеся» на саначках па ледзяных горках, спалучыўшы апорныя кропкі ліній.
Выхавальнік чытае апавяданне Н. Калініна «Пра снежны камячок»:

Гулялі дзеці ў двары. Ляпілі снежную бабу. Алёша зляпіў снежны камячок. Знайшоў вугалькі — зрабіў вочы; знайшоў палачкі — зрабіў нос і рот. Пагулялі дзеці, пагулялі і пайшлі зноў у дзіцячы сад. Шкада Алёшу пакідаць на двары камячок. Узяў ён яго і паклаў у кішэню.

Прышоў у дзіцячы сад, павесіў сваё футра ў шафу, а ў кішэні футра застаўся ляжаць снежны камячок. Паабедалі дзеці, а пасля абеду леглі спаць. А калі прачнуліся, успомніў Алёша пра свой камячок. Пабег з дзецямі да шафы, а каля шафы — лужына. Што такое?

Адчынілі дзверку, паглядзелі, а з кішэні — кап-кап-кап — вада капае.

Зірнуў Алёша ў кішэню — а там няма камячка. Ляжаць у мокрай кішэні два вугалькі і дзве палачкі.

А камячок дзе?

— Дамалюйце снегавіка, намалюваўшы яму вочы, нос, рот.

З а н я т к і 13. НА ЗЯМЛІ, У ПАВЕТРЫ, НА ВАДЗЕ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дашкольнікаў аб транспарце; узбагаціць слоўнік назвамі відаў транспарту; развіваць увагу, вобразнае мысленне; фарміраваць навыкі звязнага вуснага маўлення, маўленчых зносін.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе дзецям успомніць назву іх вуліцы.

— Кожная вуліца мае праезную частку і тратуар. Па якой частцы вуліцы рухаецца транспарт?

— Назавіце транспарт, які рухаецца па вуліцах горада.

(*аўтобус, аўтамабіль, тралейбус, трамвай, маршрутнае таксі, таксі, пажарная машына, міліцэйская машына, машына хуткай медыцынскай дапамогі, матацыкл, велосіпед*)

— Для таго каб правільна рухацца па дарозе, неабходна ведаць правілы дарожнага руху. Знайдзіце дарожныя знакі на малюнку. Што яны абазначаюць?

(*пешаходны пераход; аўтобусны прыпынак; увага: дзеці*)

— Існуе транспарт наземны і падземны, пасажырскі і грузавы, водны і паветраны.

— Адзначце фішкамі жоўтага колеру наземны і падземны транспарт; адзначце фішкамі чырвонага колеру пасажырскі і грузавы транспарт; адзначце фішкамі зялёнага колеру водны і паветраны транспарт.

— Назавіце наземны пасажырскі транспарт; паветраны пасажырскі транспарт; водны пасажырскі транспарт.

— Назавіце наземны грузавы транспарт; паветраны грузавы транспарт; водны грузавы транспарт.

— Для таго каб кіраваць транспартам, трэба быць выдатным спецыялістам, майстрам сваёй справы. Закончыце сказы:

Аўтобусам кіруе ... (вадзіцель).

Грузавіком кіруе ... (шафёр).

Цягніком кіруе ... (машыніст).

Верталётам кіруе ... (верталётчык).

Самалётам кіруе ... (лётчык).

Караблём кіруе ... (капітан).

Матацыклам кіруе ... (матацыкліст).

Веласіпедам кіруе ... (веласіпедыст).

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне Б. Сулава «Хто мацнейшы?»:

Алёшка заўсёды надакучвае Антосю рознымі пытаннямі:

— А колькі кіламетраў да неба?

— А што глыбейшае: мора ці акіян?

— А калі Зямля круглая, то яе можна прарыць наскрозь і выйсці з другога боку?

І сёння ён бяжыць падскокваючы за Антосем і пытаецца:

— А хто мацнейшы: слон ці кіт? І наогул, хто мацнейшы?

Антось спяшаецца. Ён дарослы, у яго шмат розных спраў. Але Алёшка не адстае:

— Ну скажы, хто мацнейшы?

— Паглядзі во-о-сь туды, — кажа Антось. — Бачыш кран? Які цяжар ён падымае — цэлы вагон! Ён і слана твайго падыме, і кіта. Як пёрка.

Для Алёшкі гэта нечаканасць. Ён разважае:

— Антось, а хто мацнейшы за кран?

— Бачыш поезд? Наперадзе — сіні электравоз. Ён цягне цэлых пяцьдзесят вагонаў. І яны ўсе даверху нагужаныя. Ён жа, напэўна, мацнейшы за кран?

Алёшка глядзіць услед поезду. Так, гэта праўда!

— Ну, а хто мацнейшы за электравоз?.. — не супакойваецца ён.

— Вунь глядзі, — кажа Антось. — Бачыш, грузяць карабель. Ён павязе праз мора бяргенне, дошкі, цюкі, бочкі, скрыні. У яго такое вялізнае чэрава, што ў яго ўлезуць дваццаць пяць такіх цягнікоў. А можа, і трыццаць. І ўсё гэта ён павязе праз мора.

Алёшка доўга маўчыць і нават не падскоквае.

— Антось! Ну, а хто самы моцны? Самы-самы?

— Не дакучай, Алёшка! Думай сам.

Алёшка доўга думае і нічога не можа прыдумаць.

— А хто падымае ў крана яго агромністую руку? Хто прымушае кран працаваць?

— Правільна, кранаўшчык!

— А хто прымушае электравоз бегчы па рэйках і цягнуць за сабой вагоны?

— Ну, вядома, машыніст.

— А без каго карабель не рушыць з месца і не выйдзе ў мора?

— Без капітана і без матросаў.

— А хто стварыў кран, і электравоз, і карабель?

— Людзі.

— Значыць, хто самы моцны?

— Чалавек.

— Ці згодны вы з Антосем? Чаму?

— У гаражы знаходзіцца шмат грузавых машын. Яны перавозяць розныя грузы. Адзначце фішкамі аднаго колеру грузавую машыну і груз, які яна перавозіць. Раскажыце аб прызначэнні грузавых машын.

(самазвал — каменне, пясок; грузавы фургон-хала-дзільнік — марожанае, прадукты; бетонамяшалка — бетон; бензавоз — бензін)

— Складзіце сказы па малюнках.

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне М. Ільіна, Е. Сегал «Машыны на нашай вуліцы»:

Існуюць машыны, якіх міліцыянеры прапускаюць без чаргі. Яны імчацца, гудуць на ўсю вуліцу, не спыняючыся на скрыжаваннях. На адной напісана: «Хуткая дапамога». У аkenцы відаць насілка. На насілках — хворы. Побач з шафёрам сядзіць чалавек у белым халаце — урач або санітар. Чаму гэтую машыну ўсе прапускаюць? Таму што хворага трэба хутчэй адвезці ў бальніцу.

А вось другая машына, якая ляціць, абганяе ўсіх, і ніхто яе не затрымлівае. На ёй нічога не напісана. Але яе ты адразу б пазнаў. Толькі пажарныя машыны чырвоныя, як агонь. Ды як яе не пазнаць, калі ў ёй сядзяць пажарныя ў бліскучых касках, а вязе яна доўгую лесвіцу і накручаны на вялікую шпулю пажарны шланг! Пажарную машыну прапускаюць без затрымкі, таму што агонь трэба хутчэй патушыць, пакуль ён дом не спаліў! Пагэтаму чырвоная машына і ляціць так хутка. Нездарма, калі хто-небудзь спяшаецца, кажуць: «Што ты спяшаешся, як на пажар!»

Многа праязджае па нашай вуліцы машын, і ў кожнай свая справа!

Вось едзе машына з надпісам: «Хлеб». У ёй, як у шафе, паліцы, а на паліцах — драўляныя падносы са свежымі, толькі што спечанымі боханамі. Вось другая машына, на якой напісана: «Рыба». Яна рыбу вязе.

Ёсць і яшчэ адна машына «Хуткая дапамога», толькі не для хворых людзей, а для хворых машын. Бывае, спыніцца на вуліцы трамвай або тралейбус. Чаму ён спыніўся? Таму што з провадам нешта здарылася. Трэба было б провад адрамантаваць, ды як яго дастанеш! Ён высока. Тут і прыходзіць машына «Хуткая тэхнічная дапамога». На машыне слуп, а на слупе круглая пляцоўка з поручнямі. На пляцоўцы стаіць чалавек. Гэта майстар, ён умее рамантаваць правады. І вось слуп пачынае расці і падымае ўгару пляцоўку з чалавекам. Глядзіш, майстар ўжо дастаў да провада і рамантуе яго.

А яшчэ існуюць машыны, якія дарогу ад снегу расчышчаюць. Ці бачыў ты, як працуе цудоўная лапата? Яна ідзе па вуліцы, заграбае снег і перакідвае яго ў грузавік.

Летам цудоўная лапата адпачывае. А за справу бярэцца машына-палівачка. Яна палівае, мые вуліцы. Ідзе гэтая агромністая палівачка, а з яе вада ў абодва бакі дзвума фантанамі пырскае. Скрозь пыскі сонечныя промні прабіваюцца і драбняцца на розныя колеры, як у гранёным шкле.

— Разгледзьце малюнкi. Спалучыце стрэлкамі людзей і прызначаны для іх транспарт. Размалюйце.

— Кожная марка аўтамабіля мае сваю станцыю тэхнічнага абслугоўвання. Ці ўмееце вы адрозніваць маркі аўтамабіляў? Спалучыце стрэлкамі марку аўтамабіля і яго станцыю тэхнічнага абслугоўвання. Размалюйце аўтамабілі.

З а н я т к і 14. ПРЫМАЕМ ГАСЦЕЙ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб прадметах посуду, пашырыць слоўнік найменнямі прадметаў посуду і прадуктаў харчавання; пашырыць уяўленні аб правілах паводзін за сталом; фарміраваць навыкі звязнага маўлення, замацоўваць уменне сцісла пераказваць мастацкі тэкст.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць урывак з кнігі Э. Успенскага «Кракадзіл Гена і яго сябры»:

...Цяпер Гена, Галя і Чабурашка амаль кожны дзень праводзілі разам. Пасля работы яны збіраліся ў кракадзіла дома, мірна гутарылі, пілі каву і гулялі ў крыжыкі-нулікі. І ўсё ж такі Чабурашку не верылася, што ў яго нарэшце з'явіліся сапраўдныя сябры.

«Цікава, — падумаў ён аднойчы, — а калі б я сам запрасіў кракадзіла ў госці, ці прыйшоў бы ён да мяне? Канечне, прыйшоў бы, — супакойваў сябе Чабурашка. — Мы ж з ім сябры. А калі не?»

Каб доўга не разважаць, Чабурашка зняў тэлефонную трубку і патэлефанаваў кракадзілу.

— Алё, Гена, прывітанне! — пачаў ён. — Ты што робиш?

— Нічога, — адказаў кракадзіл.

— Ведаеш што? Прыходзь да мяне ў госці.

— У госці? — здзіўўся Гена. — Навошта?

— Каву піць, — сказаў Чабурашка. Гэта было першае, што прыйшло яму ў галаву.

— Добра, — сказаў кракадзіл, — я з задавальненнем прыйду.

«Ура!» — ледзь было не закрычаў Чабурашка. Але потым падумаў, што нічога тут асаблівага няма. Адзін таварыш прыходзіць у госці да другога. І трэба не крычаць «ура», а ў першую чаргу паклапаціцца пра тое, як яго лепш пачаставаць.

Пагэтаму ён сказаў кракадзілу:

— Толькі ты захапі, калі ласка, кубкі, а то ў мяне няма ніякага посуду!

— Добра, вазьму.

І Гена пачаў збірацца.

Але Чабурашка патэлефанаваў зноў.

— Ты ведаеш, аказваецца, у мяне і кафеўніка няма. Вазьмі, калі ласка, свой. Я ў цябе бачыў на кухні.

— Добра, вазьму.

— І яшчэ адна маленькая просьба. Забяжы па дарозе ў магазін, а то ў мяне кава скончылася.

Хутка Чабурашка патэлефанаваў яшчэ раз і папрасіў, каб Гена прынёс маленькае вядзерца.

— Маленькае вядзерца? А навошта?

— Разумееш, ты пойдзеш міма калонкі і набярэш вады, каб я ўжо не выходзіў з дому.

— Добра, — згадзіўся Гена, — я прынясу ўсё, што ты прасіў.

Хутка ён з'явіўся ў Чабурашкі нагружаны, як грузчык на вакзале.

— Я вельмі рады, што ты прыйшоў, — сустрэў яго гаспадар. — Толькі я, аказваецца, зусім не ўмею варыць каву. Проста ніколі не спрабаваў. Можа, ты возьмешся прыгатаваць яе?

Гена ўзяўся за работу. Ён сабраў дровы, распаліў маленькае вогнішча каля будкі і паставіў кафеўнік на агонь. Праз паўгадзіны кава была гатовая. Чабурашка быў вельмі задаволены.

— Ну як? Добра я цябе пачаставаў? — пытаўся ён у кракадзіла, калі праводзіў яго дадому.
— Кава атрымалася выдатная, — адказваў Гена. — Толькія папрашу цябе аб адной паслуге. Калі ты яшчэ раз захочаш пачаставаць мяне, не саромейся, прыходзь да мяне. І кажы, чым ты хочаш мя- не пачаставаць: кавай, чаем ці проста абедам. У мяне дома ўсё ёсць. І мне гэта будзе больш зручна. Дамовіліся?
— Дамовіліся, — сказаў Чабурашка. Ён, канечне, трохі засмуціўся з-за таго, што Гена зрабіў яму заўвагу. Але ўсё роўна быў вельмі задаволены. Таму што сёння сам кракадзіл прыходзіў да яго ў госці!

— Ці любіце вы прымаць гасцей?
— Як вы рыхтуецеся да прыёму гасцей?

— Адгадайце загадкі, знайдзіце на малюнках адгадкі, назавіце іх і адзначце фішкамі чырвонага колеру пасуду, а зялёнага колеру — харчовыя прадукты:

Сама не ем, а людзей кармлю. *(лыжка)*

У жываце — лазня, у носе — рэшата, на галаве — пупок, адна рука і тая на спіне. *(чайнік)*

Вадкае, але не вада, белае, але не снег. *(малако)*

Я падабаюся вам, але дрэнна зубам. *(цукар)*

З усіх багаццяў ён багацце,
Ён на пачэсным месцы ў хаце. *(хлеб)*

— Да прыходу гасцей гаспадары святочна сервіруюць стол. Выберыце посуд, неабходны для сервіроўкі святочнага стала да чаю, адзначце фішкамі і назавіце.

(кубак, сподак, чайная лыжачка, чайнік, цукарніца, вазачка для сурвэтак)

— Выберыце на малюнках пачастунак да чаю, адзначце фішкамі і назавіце.

(цукеркі, торт, пячэнне, пернікі, булчкі, пірог, сушкі, цукар, фрукты)

— Прадукты харчавання неабходна класіфікаваць у спецыяльны посуд. У які посуд вы пакладзяце прадукты?

цукар ... (у цукарніцу)

масла ... (у масленіцу)

хлеб ... (у хлебніцу)

варэнне ... (у вазачку)

піражкі ... (на талерку)

— Парайце, чым пачаставаць: Карлсана, Віні-Пуха, Муху-Цакатуху. Адзначце казачнага персанажа і пачастунак для яго фішкамі аднолькавага колеру.

(мёд, варэнне, торт з узбітымі вяршыцамі, крэндзелькі, плюшкі)

— З чым любіце піць чай вы?

— Разгледзьце малюнак. Што збіраюцца рабіць дзеці? Адзначце фішкамі лішнія прадметы на малюнку.

(зубная ішотка, піла, пэндзлік, аловак, дудка, кніжка)

— Раскажыце, якія стравы на талерках у дзяцей.

— Назавіце свае любімыя стравы. Ці ведаеце вы, як іх прыгатаваць?

— Хто гатуе для вас абед дома, у дзіцячым садзе?

Выхавальнік прапануе пагуляць у гульню «Што ў чым?»:

— У чым вараць суп? *(у каструлі)*

— У чым кіпяцяць ваду? *(у чайніку)*

— У чым трымаюць цукар? *(у цукарніцы)*

— Куды кладуць цукеркі? *(у вазачку-цукерніцу)*

— Дзе трымаюць хлеб? *(у хлебніцы)*

— На чым смажаць рыбу? *(на скаварадзе)*

— Куды кладуць масла? *(у масленіцу)*

— Дзе трымаюць соль? *(у сальніцы)*

— Куды кладуць салат? *(у салатніцу)*

— Куды наліваюць вяшкі? (у смятаннік)
— Куды наліваюць малако? (у малочнік)

— Назавіце прадметы на малюнках і закончыце сказы:
Чайнік, сподак, кубак — гэта ... (чайны посуд).
Супніца, міска, талерка — гэта ... (сталовы посуд).
Каструля, скаварада, друшляк — гэта ... (кухонны посуд).
Відэлец, лыжка, нож — гэта ... (сталовыя прыборы).

— Ці ведаеце вы, як варыць кампот?
Выхавальнік чытае апавяданне Г. Юдзіна «Як варыць кампот»:

На адным двары жылі кот, каза, курыца, карова і трус. Адночы на двор выйшаў кот і закрычаў:
— Слухайце ўсе! Я прачытаў у старой кніжцы, як варыць кампот!
— Ну і як яго варыць?
— Няхай кожны прынясе ўсё самае смачнае, астатняе я зраблю сам.
Кот распаліў вогнішча і павесіў кацёл з вадой.
Каза прынесла капусную храпку. Курыца — пяць кукурузных зярнятак. Карова прынесла гарбузовыя коркі, трус — канюшыну. А сам кот дастаў з кішэні кавалак каўбасы. Калі вада закіпела, кот кінуў храпку, корку, кукурузу, канюшыну, каўбасу ў кацёл і закрыў накрыўкай.
Праз некаторы час ён пазваніў у званочак:
— Гатова! Частуйцеся, калі ласка!
Паспыталі сябры, плююцца:
— Гэта завецца кампот! Сам еш.
— Чаму так нясмачна атрымалася? — панура разважаў кот.

— Чаму кампот атрымаўся нясмачны?
— Якія прадукты неабходныя, для таго каб зварыць смачны кампот?

— Дамалюйце фрукты, з якіх можна зварыць кампот, і размалюйце іх.

2-я палова дня

— Дамалюйце кубак, чайнік, сподак і ўпрыгожце іх узорам.

— Намалюйце стравы на талерках у хлопчыка і дзяўчынкі ў адпаведнасці з меню: рыба са смажанай бульбай і памідорамі; сасіскі з макаронамі і агуркамі.

— Якія прадукты найбольш карысныя і ўтрымліваюць многа вітамінаў?

— Разгледзьце малюнкi. Ці правільна сервіраваны сталы? Намалюйце патрэбную колькасць прыбораў для кожнай групы людзей.

З а н я т к і 15. КРАІНА, У ЯКОЙ МЫ ЖЫВЁМ

Праграмны змест: удакладніць уяўленні дзяцей аб Беларусі; развіваць увагу; фарміраваць навыкі звязнага дыялагічнага маўлення; заахвочваць дзяцей выказвацца на тэмы з асабістага вопыту, вучыць слухаць суразмоўцаў.

Ход заняткаў

Выхавальнік чытае апавяданне А. Бадака «Маленькі чалавек у вялікім свеце»:

А ці ведаеш ты, дзе ты жывеш? «Ну вядома ж, ведаю, — напэўна, адкажаш ты, — дома!» Але што такое «дом»? Правільна, гэта кватэра ці хата, дзе ты спіш, гуляеш, ясі, глядзіш тэлевізар, — гэта твой дом. Там яшчэ жывуць твае мама, тата, брацікі, сястрычкі, там у цябе ёсць шмат цацак і кніжак.

Але вось ты з татам і мамай паехаў у іншы горад ці вёску. У гос-ці. Значыць, твой дом не толькі твая кватэра, але і ўвесь Мінск, цэлы горад! А нехта жыве ў вёсцы. Значыць, яго дом — цэлая вёска...

А цяпер паглядзі навокал. Бачыш вунь той лес? Гэта твой лес, таму што ты можаш разам са сваімі татам і мамай у любы час пайсці ў яго па грыбы ці ягады. Але гэта лес і ўсіх тваіх сяброў.

І рэчка, на якой ты дапамагаў старэйшаму брату лавіць рыбу, таксама агульная. Наша.

А ўсё гэта — і лес, і рэчка, і зямля, па якой ты ходзіш, і горад, у якім ты жывеш, і вёска, у якой жывуць твае бабуля і дзядуля, — усё гэта разам называецца адным словам — Радзіма. У яе і імя ёсць — Беларусь. Прыгожае імя, праўда?

Ну а людзі, якія жывуць у Беларусі, гэта значыць мы з табой, называюцца беларусамі. На хлопчыка гавораць беларус, а на дзяўчынку беларуска альбо беларусачка.

— Як завецца краіна, у якой мы жывём?

— Беларусь — прыгожае і светлае імя ў нашай краіны. Кажуць, што сваю назву яна атрымала за хараство навакольнай прыроды, за вялікую колькасць снегу, што выпадае зімой у нашай краіне, дзякуючы беламаму колеру, які пераважае ў адзенні беларусаў, за тое, што людзі тут светлавалосыя і светлавокія.

— Сімваламі нашай краіны з'яўляюцца герб, гімн і флаг.

— Дзе вы бачылі выяву герба нашай краіны?

— Герб Беларусі ўяўляе сабой геаграфічны контур Беларусі ў промнях сонца над зямным шарам. Зверху размешчана чырвоная пяціканцовая зорка. Выяву герба абрамляе вянок з калосся, пераплеценага справа кветкамі канюшыны, а злева — лёну. Каласы абвітыя чырвоназялёнай стужкай, на якой золатам напісана: «Рэспубліка Беларусь».

Дзяржаўны герб, як сонца, свеціць

У нашым сэрцы, над зямлёй.

І Беларусь у белым свеце

Нязгаснай славіцца красой.

— Гімн — гэта ўрачыстая песня краіны. Ён выконваецца ў час нацыянальных святаў, важных мерапрыемстваў. У гімне Беларусі ўслаўляецца наша Айчына і наш беларускі народ.

Выхавальнік уключае грамзапіс гімна Беларусі:

— Паслухайце гімн нашай краіны. Успомніце, дзе вы чулі гімн нашай Радзімы раней.

— Галоўны флаг нашай краіны ўзвышаецца над будынкам нашага ўрада ў Мінску. Да дзяржаўнага флага трэба ставіцца з павагай, беражліва. Дзяржаўны флаг Беларусі ўяўляе сабой прамавугольнае палотнішча, якое складаецца з дзвюх гарызантальных размешчаных палосак: верхняй, шырокай — чырвонага колеру, ніжняй, вузкай — зялёнага колеру. Каля дрэўка верцікальна размешчаны беларускі нацыянальны арнамент чырвонага колеру на белым полі.

Выхавальнік прапануе разгледзець карту Беларусі: паказвае на карце Мінск — сталіцу Беларусі, свой населены пункт, рэчку, якая знаходзіцца ў іх мясцовасці, гарады, размешчаныя непадалёку.

— У нашай рэспубліцы многа гарадоў і вёсак. Назавіце гарады і вёскі, якія вы ведаеце.

Выхавальнік прапануе гульню «Хто дзе жыве». Дзеці павінны закончыць сказы:

У Мінску жывуць ... (мінчане).

У Гомелі жывуць ... (гомельчане).

У Віцебску жывуць ... (віцебляне).

У Магілёве жывуць ... (магілёўчане).

У Брэсце жывуць ... (брэстаўчане).

У Гродне жывуць ... (гродненцы).

— У нашай рэспубліцы шмат вялікіх рэк і маленькіх рачулак. Ці ведаеце вы рэкі нашай краіны? Закончыце сказы:

Мінск — гэта горад, а Сож — ... (рэчка).

Сож — гэта рака, а Гомель — ... (горад).

Гомель — гэта горад, а Прыпяць — ... (рэчка).

Прыпяць — гэта рака, а Віцебск — ... (горад).

Віцебск — гэта горад, а Заходняя Дзвіна — ... (рэчка).

Заходняя Дзвіна — гэта рака, а Гродна — ... (горад).

— У нашай рэспубліцы ёсць унікальны запаведнік — Белавежская пушча. Там жывуць вельмі рэдкія жывёлы — зубры. Ростам яны да двух метраў, а важаць да тысячы кілаграмаў. Зубры вельмі магутныя і моцныя звяры.

— Разгледзьце малюнкi. Назавіце дрэвы, якія растуць у лясах і парках нашай краіны. Размалойце іх.

— Назавіце жывёл, якія насяляюць лясы нашай краіны. Размалойце іх.

— Пазнайце жывёл па апісанні:

Галодны, шэры, злы ... (воўк).

Хітрая, рыжая, пушыстая ... (ліса).

Касаланы, нязграбны, непаваротлівы ... (мядзведзь).

Рыжая, маленькая, імклівая ... (ваўерка).

Касы, даўгавухі, караткахвосты ... (заяц).

Маленькі, шэры, калючы ... (вожык).

— У Беларусі ёсць возера, пра характэрнае якога вядома ўсяму свету. Гэта возера Нарач. Нарач — самае вялікае, чыстае і прыгожае возера нашай краіны. У возеры водзіцца шмат рыбы. Жыхары Беларусі любяць адпачываць на берагах возера Нарач. Вельмі прыгожыя Браслаўскія азёры, возера Свіцязь.

— Разгледзьце фотаздымкі. Якую прадукцыю выпускаюць фабрыкі і заводы нашай краіны?
(трактары, тэлевізары, халадзільнікі, МАЗы, БелАЗы, цукеркі, гадзіннікі)

— Як завецца машына на малюнку? Дзе яе выпускаюць?

Па беларускіх дарогах бягуць велізарныя машыны — БелАЗы. Іх робяць у Жодзіне. Кожны БелАЗ можа павезці дзяцей з дзесяці дзіцячых садоў разам з усімі выхавальнікамі і паварамі. (Э. Успенскі)

— На фабрыках і заводах нашай краіны працуюць сапраўдныя майстры сваёй справы. Яны ўслаўляюць Беларусь сваёй працай. Прадукцыя, якая вырабляецца на нашых прадпрыемствах, цэніцца далёка за межамі нашай краіны. Для таго каб атрымаліся добрыя трактары, халадзільнікі, тэлевізары, трэба многа і добрасумленна працаваць.

— Аб характэрнае нашай Беларусі напісана шмат песень і вершаў.

Выхавальнік прапануе паслухаць верш Якуба Коласа «О, край родны, край прыгожы...» і вывучыць яго на памяць:

О, край родны, край прыгожы,
Мілы кут маіх дзядоў!
Што мілей у свеце божым
Гэтых светлых берагоў,
Дзе бруцця срэбрам рэчкі,
Дзе бары-лясы гудуць,
Дзе мядамі пахнуць грэчкі,
Нівы гутаркі вядуць?

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць, як расказвае пра Беларусь у сваім апавяданні рускі пісьменнік С. Баруздын:

...Мы папрасілі лётчыкаў спусціцца ніжэй. Якраз мы над Беларуссю ляцелі. Палі ўбачылі — розных колераў.

— Гэта лён, — растлумачыў я Дзімку. — А гэта бульба, а гэта капуста, а гэта...

— Вялікі горад Мінск, — Дзімка і сам яго ўбачыў.

— Вось тут ствараюць самыя вялікія грузавікі, — растлумачыў я. — Дваццаць пяць тон падымаюць, а ёсць — і сорок, і больш...

— МАЗы называюцца! — не даў мне дагаварыць Дзімка.

Хацеў я Дзімку ад аўтамабільнай размовы адцягнуць. Пад намі была Белавежская пушча. Лясы і лясы. Канца-краю няма.

— У гэтых лясах зубры водзіцца, — сказаў я. — Чуў пра такіх?

— Чуў, — пацвердзіў Дзімка. — І ў запарку бачыў. А яшчэ такія зубры на ўсіх МАЗах сядзяць, на радыятарах. Я ведаю. Правільна?

Вось і паспрабуй майго сябра зубрамі здзівіць!

Выхавальнік чытае дзецям вершы пра Беларусь:

МОЙ КРАЙ

Ад ветру гнуцца вербалозы,
Бяжыць дарога напасткі.
Мой край — бялюткія бярозы

Абапал сіняе ракі.

Мой край — лугі і пералескі,
Крыніцы звон і шум лясны,
Мой край — блакітныя пралескі
На сцежках ранняе вясны.

Высока ў небе вырай кружыць:
Ляціць за сіні небакрай.
Не забывай ніколі, дружа,
Сваю зямлю, свой родны край.

В. Вярба

ТВАЯ БЕЛАРУСЬ

Мяжуе з Польшчай,
Украінай,
Расіяй, Латвіяй, Літвой.
Твой родны край, твая
Айчына —
Жыццё тваё і гонар твой.
І ты яе запомні імя,
Як неба, сонца і зару.
Твая зямля, твая Радзіма
Названа светла —
Бе-ла-русь.

Ю. Свірка

ЛЮТЫ

З а н я т к і 16. МІНСК — ГАЛОЎНЫ ГОРАД НАШАЙ КРАІНЫ

Праграмны змест: пашыраць уяўленні дзяцей аб тым, што Мінск — галоўны горад нашай краіны; пазнаёміць з некаторымі выдатнымі мясцінамі сталіцы; стымуляваць жаданне ведаць пра Мінск больш.

Ход заняткаў

Выхавальнік звяртаецца да дзяцей:

— У нашай краіне шмат гарадоў, вялікіх і маленькіх; але ёсць адзін — самы вялікі і галоўны горад. Гэта — Мінск. У Мінску працуюць Прэзідэнт краіны і ўрад.

— У Мінску шмат вядомых архітэктурных збудаванняў: Дом Урада, Палац Рэспублікі, Цырк, Прывакзальная плошча.

Дом Урада знаходзіцца на плошчы Незалежнасці. Там працуе ўрад нашай краіны.

Палац Рэспублікі знаходзіцца на Кастрычніцкай плошчы нашай сталіцы. Тут адбываюцца нацыянальныя сходы, канцэрты любімых артыстаў.

Цырк знаходзіцца на праспекце Незалежнасці. Там праходзяць цыркавыя прадстаўленні з удзелам клоунаў, акрабатаў, дрэсіраваных жывёл.

Прывакзальная плошча сустракае гасцей нашага горада самай першай. Гэта своеасаблівыя вароты ў горад.

Мінчане любяць свой горад і паказваюць сваім гасцям яго самыя прыгожыя мясціны.

— У Мінску ёсць падземны цуда-горад... — метро.

Выхавальнік чытае верш У. Мазго «Падземная дарога»:

У свеце цудаў многа.
Адно ўзяло прاپіску —
Падземная дарога —
Нядаўна ў нашым Мінску.
«Ур-ра!!! Падземны горад
У нас з'явіўся ўчора».
Спяшаліся газеты

І вось ужо крылата
Ўзлятае эскалатар:
Прыступкамі крутымі
Апусціць і ўздымае...
— Як многа светлых станцый!.. —
Пяюць вагоны ў танцы
Падземных электрычак,

Паведаміць аб гэтым.

Штодня ў дарогу клічуць...

— Мінскае метро — адно з самых прыгожых у свеце. Кожны, хто наведвае Мінск, абавязкова спускаецца ў метро, каб пракаціцца і палюбавацца яго прыгожымі станцыямі.

— Хто з вас быў у мінскім метро? Раскажыце, што вы там убачылі.

— Мінск — адзін з самых прыгожых гарадоў Еўропы. У нашай сталіцы шмат маляўнічых куткоў: сквер Янкі Купалы, плошча Якуба Коласа, парк імя Максіма Горкага і іншыя.

Сквер імя Янкі Купалы названы ў гонар народнага пісьменніка Беларусі — Янкі Купалы. У скверы шмат дрэў розных парод і прыгожых кветак. Пасярэдзіне сквера фантан. У скверы знаходзіцца музей Янкі Купалы. Там сабрана шмат цікавых рэчаў, прадметаў быту, якія акружалі пісьменніка, кнігі, напісаныя ім для дзяцей і дарослых. Сквер — любімае месца адпачынку мінчан.

Плошча Якуба Коласа названа ў гонар другога народнага пісьменніка Беларусі — Якуба Коласа. Плошча вялікая і прыгожая. У сярэдзіне плошчы ўзвышаецца скульптура самога пісьменніка з героямі яго твораў.

Парк імя М. Горкага — любімае месца адпачынку маленькіх жыхароў нашай сталіцы. У парку шмат атракцыёнаў. Ці наведвалі вы гэты парк? Раскажыце аб тым, як вы там адпачывалі.

Мінск быў поўнасю зруйнаваны ў гады вайны. Мінск сёння — сучасны горад з шырокімі праспектамі, зялёнымі вуліцамі, новымі вышыннымі будынкамі.

— Аб сталіцы нашай Радзімы напісана шмат песень і вершаў.

Выхавальнік чытае верш П. Панчанкі «Песня пра Мінск»:

Мой родны Мінск,
Пад небам жураўліным
Жыві, квітней пад зоркай залатой,
Ты для мяне на ўсёй зямлі — адзіны,
Цябе люблю я ўсёй душой.

2-я палова дня

Выхавальнік чытае дзецям апавяданне А. Якімовіча «У нашай сталіцы»:

Аднойчы Паўлікава бабуля сабралася ехаць у Мінск — у госці да старэйшай дачкі.

— Вазьмі і мяне з сабой, — папрасіўся Паўлік.

Паўлік жыве ў вёсцы. Шмат цікавых расказаў чуў ён пра Мінск, і яму вельмі хацелася самому пабачыць сваю сталіцу.

Бабуля згадзілася і ўзяла Паўліка з сабою.

Доўга ехалі яны пездам. Нарэшце бабуля зірнула ў акно і сказала:

— Ну, вось і Мінск.

Неўзабаве пезд спыніўся. Паўлік выйшаў з вагона і загледзеўся на вялікі прыгожы будынак вакзала. З пезда высыпала многа народу. Усе спыталіся да выхаду ў горад.

Паўлік з бабуляй выйшлі на прывакзальную плошчу. На плошчы стаялі аўтобусы і легкавыя машыны — таксі. Мякка шапацелі шынамі па асфальту тралейбусы. Па рэйках у розныя бакі са званам беглі трамваі.

Пасажыры, з якімі Паўлік ехаў у пездзе, садзіліся ў машыны і трамваі.

— Нам недалёка, — сказала бабуля. — Пойдзем пехатой. У трамваях ты яшчэ насядзішся.

Але пакідаць плошчу Паўліку не хацелася. Усё яго тут цікавіла: і дамы ля плошчы, і трамваі, і машыны...

Бабуля ўзяла Паўліка за руку і павяла па роўным шырокім тратуары.

Бабуля была ў Мінску не першы раз, і па дарозе яна расказвала ўнуку пра горад.

— Вось самая вышэйшая ў Беларусі школа — універсітэт, — паказала бабуля на некалькі шматпавярховых дамоў, ля якіх яны праходзілі. — Як вырасцеш — будзеш вучыцца тут, калі захочаш.

За будынкамі універсітэта Паўлік убачыў высокі прыгожы дом.

— Бабуля, а вось Дом Урада! — ускрыкнуў Паўлік. — Якраз такі, як у маёй кніжцы.

— Але, — адказала бабуля. — Гэта адзін з самых прыгожых дамоў у нашай сталіцы. У ім працуе наш беларускі ўрад.

Паўлікавай цёткі дома не было. Бабуля сказала:

— Нічога, мы паедзем да яе на работу — на трактарны завод.

Яны выйшлі на вуліцу і селі ў тралейбус.

Тралейбус плаўна каціўся па шырокай вуліцы, залітай асфальтам. Абапал вуліцы раслі прыгожыя ліпы і стаялі новыя шматпавярховыя дамы.

— Якая гэта вуліца? — спытаўся Паўлік.

— Праспект Незалежнасці, — адказала бабуля.

Неўзабаве паказаўся шырокі мост.

— Рака Свіслач, — сказала бабуля. — За ёй плошча Перамогі. Там мы выйдзем. Далей паедзем на трамваі.

На плошчы Перамогі Паўлік убачыў помнік героям Вялікай Айчыннай вайны. Вакол яго паўкругам узвышаліся шматпавярховыя дамы.

Трамвай пабег па вуліцы і апынуўся ў лясным горадзе. Тут побач з дамамі раслі высокія сосны.

Сапраўдны зялёны горад!

Паўлік нямала быў здзіўлены, калі даведаўся, што гэты зялёны горад і ёсць трактарны завод.

У гэтым горадзе жывуць тысячы рабочых. Для іх пабудаваны тут новыя жыллыя дамы, кіно і Дом культуры.

Паўлікава цётка Вера Сяргееўна працуе на заводзе інжынерам. Яна з радасцю сустрэла дарагіх гасцей і паказала ім свой цэх, у якім збіраліся з готовых частак трактары.

На радыятары аднаго гатовага трактара Паўлік прачытаў: МТЗ.

— Гэта марка нашага завода, — растлумачыла Вера Сяргееўна. — Яна азначае: Мінскі трактарны завод. А недалёка адсюль знаходзіцца такі ж аўтамабільны завод. Гэта самыя вялікія заводы ў Беларусі.

Паўлік з цікавасцю разглядаў цудоўныя станкі і машыны, на якіх працавалі рабочыя.

А ўвечары яны адпачывалі на беразе Свіслачы, у гарадскім парку імя Горкага.

Ад электрычных агнёў тут было светла, як удзень. У парку іграла музыка і ўсе алеі былі запоўненыя народамі. На горцы дзеці гушталіся на качэлях, бегалі на барабанных круцёлках. Паўлік далучыўся да іх і таксама пагушкаўся на качэлях і пабегаў на барабане.

Шмат яшчэ дзе пабываў Паўлік і шмат чаго пабачыў — і новыя школы, і тэатры, і Акадэмію навук, і Дом друку, і нават купаўся ў Камсамольскім возеры.

Вярнуўшыся дадому, ён доўга расказваў сваім сябрам аб усім, што бачыў у сталіцы Беларусі — Мінску.

— Дамалюйце шматпавярховыя дамы. Размалюйце іх.

— Вызначце від гарадскога транспарту, на якім можна даехаць да: парку адпачынку, дзіцячага тэатра, гарадскога пляжа.

З а н я т к і 17. МАЕ ПРАВЫ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб іх асноўных правах: на жыццё, на ахову здароўя, на адукацыю, аб роўнасці правоў дзяцей розных рас; развіваць уменне разважаць; выхоўваць добразычлівыя адносіны, павагу адзін да аднаго.

Ход заняткаў

Выхавальнік расказвае дзецям:

— Усе людзі жывуць па агульных правілах. Правы — гэта правілы, нормы паводзін, якія выконваюць усе людзі ў адносінах адзін да аднаго. Нашы правы ахоўваюцца дзяржавай.

Правы ёсць у кожнага чалавека: права на жыццё, на адпачынак, права на ахову здароўя, права на тое, каб мець сям'ю, і яшчэ шмат іншых правоў. Часам гэтыя правы парушаюцца. У некаторых краінах зараз ідзе вайна, там могуць загінуць і салдаты, і мірныя жыхары. У любы момант куля, выпушчаная са зброі баевіка або тэрарыста, можа абарваць чалавечае жыццё, у тым ліку і жыццё маленькага дзіцяці. У гэтых краінах парушаецца права дзяцей на жыццё. Ніхто не мае права аднімаць жыццё ў другога чалавека, таму што права на жыццё дадзена кожнаму чалавеку з самага нараджэння.

Выхавальнік чытае верш А. Грачанікава «Планета дзяцей»:

Так на свеце ўжо вядзецца,
Што дзяцінства нам даецца,
У жыцці даецца раз.
Гэта самы светлы час.

Хай жа стане
Планета людзей
Цудоўнай планетай
Шчаслівых дзяцей!
Каб сабраць на свеце гора
Ды схаваць глыбока ў мора,
Вось бы весела было,
Шчасце ў кожны б дом прыйшло!

Хай жа стане
Планета людзей
Цудоўнай планетай
Шчаслівых дзяцей!

Каб спыніць на свеце войны,

Стаў бы кожны дзень спакойны.
Гэта лепшая з надзей
І дарослых і дзяцей.

Хай жа стане
Планета людзей
Цудоўнай планетай
Шчаслівых дзяцей!

- Чаму дзеці не хочуць вайны?
— Якія правы маюць усе дзеці розных краін?

— Усе людзі розныя, але правы ў іх аднолькавыя. Гэтыя хлопчык і дзяўчынка жывуць у Афрыцы, а гэтыя дзеці — у Азіі, гэтыя хлопчык і дзяўчынка — беларусы, яны жывуць у нашай краіне. Што агульнага ў гэтых дзяцей? Чым яны адрозніваюцца?

— Кожнае дзіця мае права на тое, каб жыць у сям’і. Ніхто не мае права пазбавіць чалавека яго сям’і.

— Раскажыце пра сваю сям’ю.

— У кожнага з нас ёсць сябар. Напрыклад, кракадзіл Гена і Чабурашка вельмі верныя сябры. Але аднойчы Чабурашка не прыйшоў сустрэцца кракадзіла Гену з паездкі. Успомніце, чаму ён не сустрэў свайго сябра кракадзіла Гену з паездкі?

— Правільна, ён не змог прачытаць тэлеграму. І кракадзіл Гена адправіў яго ў школу вучыцца чытаць, таму што кожны мае права на тое, каб вучыцца і атрымаць адукацыю.

— Кім вы хочаце стаць у будучым? Якая прафесія вам падабаецца? Дзе для гэтага трэба вучыцца?

— Вучоба — ваша работа. Але вы маеце права і на адпачынак. У кожнай краіне ёсць дні адпачынку ў канцы рабочага тыдня і святы, калі ўсе людзі веселяцца і адпачываюць.

— Назавіце святы, якія адзначаюцца ў Беларусі.

— Назавіце сваё любімае свята. Раскажыце, як вы да яго рыхтуецеся, як вы яго праводзіце.

— Раскажыце, дзе вы адпачывалі летам?

— Назавіце прадметы, намалюваныя на карцінцы. Размалюйце тыя з іх, якія вы возьмеце з сабой на пляж. Раскажыце, чаму вы возьмеце менавіта гэтыя прадметы.

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе паслухаць верш А. Трутневай «За мир, за детей!»:

В любом краю любой страны
Ребята не хотят войны,
Им в жизнь вступать придется скоро,
Им нужен мир, а не война,
Зеленый шум родного бора,
И школа каждому нужна,
И сад у мирного порога,
Отец и мать, и отчий дом.
На белом свете места много
Для тех, кто жить привык трудом.
Народ наш поднял властный голос
За всех детей, за мир, за труд!
Пусть зреет в поле каждый колос!
Цветут сады, леса растут!

— Пра якія правы гаворыцца ў гэтым вершы?

Выхавальнік чытае апавяданне Т. Гарэлікавай «Урок малявання»:

— Сёння ў нас, дзеці, першы ўрок малявання, — сказала настаўніца. — У кожнага з вас на парце каляровыя алоўкі і чысты альбом. Намалойце тое, што ўмеете.

Віця пазіраў на настаўніцу і ўважліва слухаў, што яна гаварыла. Каляровыя алоўкі і сшытак, якія ляжалі перад ім, дзівосна пахлі фарбай. Але яны не вабілі хлопчыка. Ён не надта любіў маляваць. От каб настаўніца сказала развінціць ці сабраць машыну — іншая справа! А маляваць яму нецікава...

Віця зазірнуў у сшытак суседа. Ігар намалюваў танк. Танк быў вялікі, зялёны.

Пра танкі Віцю шмат расказваў дзядуля — на вайне ён быў танкістам. А яшчэ бачыў іх Віця па тэлевізары. Толькі тыя танкі былі чорныя. Грукат, дым, полымя і чорныя танкі... З акапаў па іх стралялі нашы салдаты. Танкі спыняліся, гарэлі. Раптам танк рынуўся на акуп, у якім сядзеў наш салдат! Віця заплюшчыў вочы і ледзь не закрычаў ад страху...

Хлопчык узяў чорны аловак і пачаў вадзіць па белай паперы...

Настаўніца падыходзіла да вучняў, брала іхнія малюнкi і паказвала класу. На адных былі намаляваныя кветкі і матылькі, на другіх — шматпавярховыя дамы з сонцам у вокнах, машыны ці высокія аж пад неба краны...

— А ў цябе, Віця, што намалявана? — здзівілася настаўніца, глянуўшы на яго малюнак. — І чаму адным чорным алоўкам?

Хлопчык збянтэжыўся і маўчаў. Але настаўніца ласкава паглядзіла яго па галаве. Як мама.

— Ну? Чаму ж ты маўчыш?

— Гэта вайна, — ціха адказаў Віця. — Я ўчора па тэлевізары бачыў. — І раптам пацягнуў руку да сшытка: — Я не хачу гэтага малюнка, парву яго...

— Навошта? — спыніла настаўніца хлопчыка і паказала малюнак класу. — Паглядзіце, дзеці, якая была страшная вайна.

Усе прыціхлі і са здзіўленнем глядзелі на Віцеў малюнак. Белы аркуш быў густа замаляваны чорным алоўкам, і толькі сям-там, нібыта полымя з дыму, прабіваўся чырвоны колер.

Вучні трывожна глядзелі на настаўніцу.

— Не бойцеся, дзеці, — усміхнулася яна. — Паглядзіце ў ак- но — вунь як свеціць сонейка! А вайны болей ніколі не будзе. Не павінна быць!

Дзеці заварушыліся, іхнія твары пасвятлелі, заўсміхаліся. І тут зазвінеў званок, які абвешчаў канец урока малявання.

— Якія дзіцячыя правы парушаюцца ў час ваенных дзеянняў?

З а н я т к і 18. АБАРОНЦЫ АЙЧЫНЫ

Праграмны змест: замацаваць веды дзяцей аб арміі; пашырыць слоўнік найменнямі радоў войск; фарміраваць навыкі звязнага дыялагічнага маўлення; замацаваць уменне сцісла пераказваць мастацкі тэкст.

Ход заняткаў

Выхавальнік чытае дзецям верш Л. Рашкоўскага «Я хачу салдатам стаць»:

Як і мой калісьці тата,
Стаць і я хачу салдатам
І Айчыне даць прысягу
На адданасць
І адвагу.
І ў салдацкім шынялі
Мір ахоўваць на зямлі.

— Якое свята мы адзначаем у лютым?

— У арміі ёсць розныя войскі: танкавыя, артылерыйскія, лётныя, пяхотныя, марскія, ракетныя. Яны ахоўваюць наша мірнае жыццё.

Выхавальнік чытае апавяданне А. Міцяева «Хто больш патрэбны»:

Хто больш патрэбны на вайне?

Ракетчык або танкіст?

Танкіст ці лётчык?

Лётчык ці марак?

Марак ці паветраны дэсантнік?

На ўсе гэтыя пытанні адказаць немагчыма.

Які палец больш патрэбны? Усе патрэбныя. Адным пальцам не ўдарыш — трэба ўсе пальцы сціснуць у кулак.

І на вайне вораг атрымае моцны ўдар, калі разам удараць па ворагу ракетчыкі, танкісты, лётчыкі, маракі і паветраныя дэсантнікі.

— У арміі служаць салдаты розных войск. Знайдзіце на малюнках танкіста, лётчыка, марака, пехацінца, ракетчыка.

— Знайдзіце на малюнках адгадкі на загадкі пра баявую тэхніку і назавіце іх:

Гудзе, як пчала,
Ляціць, як страла,

Крылы хоць мае,
Але не махае. (*самалёт*)

Ходзіць горад-велікан
На работу ў акіян. (*карабель*)

Выхавальнік прапануе паслухаць верш і адгадаць, пра які род войск у ім расказваецца:

ПАГРАНІЧНІК

Там,	Кожны чуецца там
Дзе лес	Шорах.
Глядзіць у вочы,	Там
Дзе рака ў гарах	Вісіць такі
Шуміць,	Замок,
Пагранічнік	Каб ніколі ў край наш
Днём і ўночы	Вораг
На пасту	Хоць на міг
Сваім	Прыйсці
Стаіць.	Не змог!

Ул. Карызна

— Што робяць пагранічнікі?

Выхавальнік чытае дзецям верш Я. Купалы «Хлопчык і лётчык»:

— Мой мілы таварыш, мой лётчык,
Вазьмі ты з сабою мяне!
Я — ведай — вялікі ўжо хлопчык
І ўмею ўжо лётаць у сне.

Мне мама сягоння казала,
Што стукнула мне ўжо сем год.
Табе гэта, можа, і мала,
А мне ляцець толькі ў палёт.

Вазьмі ж мяне, лётчык, хачу я
Пабыць у людзях, паглядзець,
Як месяц на небе начуе,
Як блукае ў лесе мядзведзь.

Як свецяцца ночкаю зоры,
А днём не відаць іх чаму,
Як рэчкі ў далёкія моры
Улетку плывуць і ўзіму.

На моры зірнуць хоць раз вокам,
Як ходзяць па іх караблі,
Ляцеці далёка, высока
Ды так пабываць і ў Крамлі.

Вось гэтак у добрым здароўі
Мы будзем ляцець і ляцець.
Вазьмі ж мяне, лётчык, з сабою,
Не будзеш ты клопату мець.

— Пра што просіць хлопчык лётчыка?

— Дзе хлопчык хоча пабыць, на што паглядзець?

Пасля паўторнага чытання выхавальнік прапануе вывучыць верш (або ўрывак з яго) на памяць.

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне М. Гіля «Салдат усё робіць сам»:

Прыехаў з арміі на пабыўку мамін брат, а Максімкаў дзядзька Алесь. Хлопчык дужа рады быў госцю. Яно і праўда: як тут не радавацца? Дзядзька Алесь не абы-хто, а салдат! Максімка ва ўсе вочы глядзеў на яго салдацкі мундзір, на пагоны, на папругу з зоркай. Ад дзядзькі хлопчык не адставаў ні на крок. Куды ён, туды і Максімка.

— Ты, дзядзька Алесь, пагранічнік?

— Не, брат, я артылерыст, — адказаў дзядзька.
 — І я артылерыст! Раней хацеў быць пагранічнікам, а цяпер перадумаў.
 — Ну, калі так, дык рыхтуйся быць салдатам, — сказаў дзядзька.
 — Дзядзька Алесь, я ўжо салдат, — запярэчыў Максімка. — У мяне і аўтамат ёсць, і стрэльба, і два пісталеты, і бінокль, і папружка з зоркай, і боты чорныя... От зараз апрапусься — пабачыш!
 І Максімка пабег апрапусься па-вайскаваму.
 Потым ён прычыніў дзверы і паклікаў бабулю:
 — Бабка, а дзе мой аўтамат?
 Бабуля адклала ўбок пруткі і клубок нітак і пайшла памагаць унуку шукаць аўтамат. Вярнуўшыся, села, каб за пруткі свае ўзяцца, ажно Максімка зноў кліча:
 — Бабка! Памажы камбінезон надзець!
 Разоў дзесяць, мусіць, клікаў хлопчык бабулю на падмогу: боты абуць, гузікі зашпіліць, знайсці шапку, бінокль...
 Выйшаў урэшце Максімка са свайго пакоя — у камбінезоне, з аўтаматам і біноклем на грудзях, з пісталетам. Падышоў да дзядзькі, прыставіў правую далонь да шапкі, крыкнуў:
 — Здравія жадаю, таварыш камандзір!
 А той, седзячы на канапцы, адказаў:
 — Здароў, Максімка, здароў!
 — Я не Максімка, а салдат, — пакрыўдзіўся хлопчык. — Хіба ты не бачыш?
 — Максімку бачу, а салдата — не. Дзе салдат?
 — Я салдат! Бачыш, аўтамат, бінокль, пісталет... Я салдат!
 — Ты салдат? — дзядзька Алесь нахмурыўся. — Штосьці, брат, цяжка паверыць.
 Потым прыхінуў Максімку да сябе, сказаў:
 — Не крыўдуй, брат, але салдат усё робіць сам, у яго нянек няма.
 Апусціў галаву Максімка. Доўга маўчаў, а потым смела зірнуў на дзядзьку і сказаў:
 — Я ўсё роўна буду салдатам!
 Дзядзька Алесь падхапіў хлопчыка на рукі, падкінуў пад стол:
 — Вядома, будзеш! Навучышся сам і апрапусься, і абувацца, усё-ўсё робіць сам. От тады я скажу, што ты сапраўдны салдат!
 — Так точно, таварыш камандзір! — радасна адказаў Максімка.

— Чаму дзядзька Алесь не назваў хлопчыка салдатам?
 — Якім павінен быць сапраўдны салдат?

— Намалюйце хвалі для кожнага карабліка, знайдзіце аднолькавыя караблікі і размалюйце іх у адзін і той жа колер.

САКАВІК

З а н я т к і 19. МАМІН ДЗЕНЬ

Праграмны змест: замацаваць веды дзяцей пра свята 8 Сакавіка; узбагаціць слоўнік дзяцей ласкавымі словамі аб маме, бабулі, сястры; удакладніць уяўленні аб веснавых кветках; фарміраваць навыкі граматычна правільнай будовы сказаў і інтанацыйна выразнага маўлення; развіваць уменне падтрымліваць гутарку, звязна выкладаць думкі.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе паслухаць верш А. Вольскага «Свята мам»:

Сёння свята нашых мам,
 Прыйдучь мамы ў госці к нам.
 Мы ўсім садам іх чакалі,
 Падарункі рыхтавалі:

Хто хусцінку вышываў,
 Хто карцінку маляваў,
 Кожнай маме — падарунак,
 Кожнай маме — пацалунак.

Павіншваем мы сваіх
 Мам любімых, дарагіх.
 Дружна шчасця пажадаем,
 Дружна песню заспяваем.

Вельмі рад, вельмі рад
Мам сустрэць дзіцячы сад.

- Пра якое свята гаворыцца ў вершы?
— Назавіце сваю маму ласкава.
— Раскажыце пра сваю маму: як яе завуць, якія ў яе вочы, якія ў яе валасы, рукі, якая яна?

— Паслухайце апавяданне В. Сухамлінскага «Самыя ласкавыя рукі»:

Маленькая дзяўчынка прыехала з мамай у вялікі горад. Пайшлі яны на рынак. Мама трымала дачку за руку. Дзяўчынка ўбачыла нешта цікавае, ад радасці запляскала ў далоні і згубілася ў натоўпе. Згубілася і заплакала.

— Мама! Дзе мая мама?

Людзі абступілі дзяўчынку і пытаюцца:

— Як цябе завуць, дзяўчынка?

— Оля.

— А як маму завуць? Скажы, мы яе зараз жа знойзем.

— Маму завуць... мама... мамачка...

Людзі заўсміхаліся, супакоілі дзяўчынку і зноў пытаюцца:

— Ну, скажы, якія ў тваёй мамы вочы: чорныя, блакітныя, сінія, шэрыя?

— Вочы ў яе... самыя добрыя...

— А косы? Ну, валасы якія ў тваёй мамы: чорныя, русыя?

— Валасы... самыя прыгожыя...

Зноў заўсміхаліся людзі. Пытаюцца:

— Ну, скажы, якія ў яе рукі... Мабыць, якая-небудзь радзімка ў яе на руцэ ёсць, успомні.

— Рукі ў яе... самыя ласкавыя...

І аб'явілі па радыё: «Згубілася дзяўчынка. У яе мамы самыя добрыя вочы, самыя прыгожыя косы, самыя ласкавыя ў свеце рукі».

І мама адразу ж знайшлася.

— Знайдзіце на малюнках веснавыя кветкі, адзначце іх фішкамі і назавіце. Складзіце для мамы букет з веснавых кветак. Назавіце кветкі ў вашым букете.

(ландыш, мімоза, цюльпан, нарцыс, падснежнік, гладыёлус, астра, флоксы, званочак, рамонак)

Выхавальнік чытае верш Ул. Карызны «Самая лепшая»:

Весняй зараначкай свеціць,
Лашчыць, як звон ручая,
Самая, самая лепшая ў свеце
Мама мая.

Сонца парой залатою
Будзіць у росных гаях,
Жаўранкаў просіць спяваць над зямлёю
Мама мая.

З ёй весялейшыя песні,
Радасць мілей удвая!
Самая, самая лепшая ў свеце
Мама мая.

— Дамалойце кветку для мамы.

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць верш Р. Барадуліна «Ната маму любіць надта»:

Мама мае раму,
Ходзіць мама ў краму.
І ў дачушкі Наты
Цэлы дзень заняты:
То шукае
маму,
То гукае
маму:
— Мама,

— Мама,
дзе праграма?..
Мама.
Мама.
Мама.
Ледзь прачнецца Ната,
Шуму поўна хата,
Поўна шуму, гаму,

дзе піжама?
— Мама,
дзе панама?

Бо дачушка Ната
Надта
Любіць маму!

— Як вы лічыце, ці сапраўды дзяўчынка Ната любіць сваю маму?
— Як вы дапамагаеце маме ў рабоце па дому?

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне Я. Бяганскай «Як Зося гаспадарыла»:

Прачнулася раніцай Зося, села на ложку і дзівіцца, чаму гэта сёння тата каля печы завіхаецца.

— А дзе мама? — пытаецца Зося.

— Мама паехала да бабулі, якая моцна захварэла. Уставай хутчэй, дачушка, ды пакліч цётку Ганну, хай дапаможа нам з гаспадаркай у правіцца, а то я на работу спазнюся.

Зося падхапілася з ложка, апранулася і выбегла на ганак, каб да цёткі Ганны бегчы, а тут да яе кураняты збегліся, пішчаць, есці просяць. Зося схапіла місачку, накрышыла хлеба. Дзяўбуць кураняты, а іх маці, важная чубатая курыца, на дзяўчынку лагодным вокам пазірае ды нешта па-свойму прыгаворвае.

«Ну, пабягу цяпер да цёткі», — думае Зося. Аж чуе, свіння ў хлёўчуку вішчыць, снедаць просіць.

Убегла Зося ў хату, схапіла таўкач ды пачала бульбу таўчы. Натаўкла, у вядзерца наклала, мукой прысыпала ды пабегла ў хлёў.

— Еш, папраўляйся, прыгаворвае Зося, выкладаючы ежу з вядзерца ў карыта.

«Ну, пабягу цяпер да цёткі Ганны», — думае Зося, выходзячы з хлёўчука. Аж бачыць, гуска з гуснятамі каля варот стаіць, на рэчку просіцца. Падбегла Зося да гусей, адчыніла вароты.

«Ну, пабягу ўжо да цёткі Ганны», — думае Зося. Аж чуе, Толік прачнуўся, снедаць хоча. Кінулася Зося ў хату ды кажа бацьку:

— Я сама дам яму есці, татка.

Дала Зося Толіку снедаць, выправіла на двор, а сама ў хаце прыбіраць пачала. Міскі чысценька памыла, пасцелі спарадкавала, падлогу падмяла, кветкі паліла.

«Ну, пабягу цяпер да цёткі Ганны», — думае Зося.

— Пагуляй са мной, Зося, — просіць Толік.

— Зараз пагуляю, толькі перш да цёткі Ганны збегваю, — гаворыць Зося.

— А навошта да яе бегчы? — пытаецца Толік.

І Зося раптам спыняецца пасярод двара і смяецца.

— Праўду ты кажаш, Толік. Чаго мне ісці да цёткі Ганны, калі ўсю работу я сама ўжо зрабіла?

— Размалойце матылька для мамы.

З а н я т к і 20. ПРАФЕСІІ ДАРОСЛЫХ

Праграмны змест: укладніц веды дзяцей аб розных прафесіях і прыладах працы; пашырыць слоўнік найменнямі прафесій і прылад працы; практыкаваць дашкольнікаў ва ўменні падтрымліваць гутарку, актыўна выказвацца на тэмы з асабістага вопыту, складаць апавядальны тэкст.

Ход заняткаў

Выхавальнік чытае дзецям верш Э. Агняцвет «Хто пачынае дзень»:

Раней за ўсіх устаў шафёр,
Пайшоў да гаража.
Не любіць соннай цішыні
Гарачая душа!

Устане рана хлебапёк,
Адчуе смачны пах,
І пойдзе жытні свежы хлеб
З румянцам на шчаках.

Ён — неспакойны чалавек —
Хацеў бы сто гадоў
Цагліны цёплыя вазіць
Для новых гарадоў.

Па-свойму радуе маляр
Прыроду і людзей:
Прыносіць колеры вясны
Вясёлы чарадзеі.

Спытайся ў сонца і зямлі,
Спытайся ў чыстых рэк:
— Хто пачынае новы дзень?
— Рабочы чалавек!

— Пра якія прафесіі раскажэце ў вершы?

— Назавіце прафесіі людзей на малюнках.

(настаўнік, маляр, урач, прадавец, цяляр, пажарны, кухар, мастак, швачка, вайсковец, дворнік, цырульнік)

— Слухаючы верш пра людзей розных прафесій, заканчвайце кожны радок:

РОЗНЫЯ ПРАФЕСІІ

Самалётам правіць ... (лётчык),
Трактар водзіць ... (трактарыст),
Электрычку — ... (машыніст),
Сцены фарбуе ... (маляр),
Дошкі габлюе ... (цяляр),
У доме правёў святло ... (манцёр),
У шахце працуе ... (шахцёр).

— Як называюць таго, хто:
носіць багаж? ... (насільчык);
зварвае трубы? ... (зваршчык);
працуе на кране? ... (кранаўшчык);
рамантуе гадзіннікі? ... (гадзіншчык, майстар гадзіннікаў);
працуе на экскаватары? ... (экскаватаршчык);
стварае музыку? ... (кампазітар);
піша вершы? ... (паэт).

— Чалавеку якой прафесіі патрэбныя намаляваныя прадметы?

— Раскажыце, хто якімі інструментамі працуе:

цырульнік ... (нажніцамі);
маляр ... (пэндзлем);
цяляр ... (малатком, рубанкам, пілой);
лесаруб ... (пілой, сякерай);
дворнік ... (мятлой, лапатай);
садоўнік ... (граблямі, лапатай, лейкай).

— Працягніце рады намаляваных прадметаў і скажыце, чалавеку якой прафесіі яны патрэбныя.

Каструля, скаварада, пліта... — ... (кухару).
Мальберт, фарбы... — ... (мастаку).
Манекен, тканіна... — ... (шаўцу).

— Пра прылады працы складзена шмат загадак. Знайдзіце на малюнках адгадкі і адзначце іх фішкамі:

Сам драўляны, а галава жалезная. (малаток)
Хутка грызе, дробна жуе, сама не глытае. (піла)
Па полі ходзіць і дзіры робіць. (іголка)
Нос стальны, хвост ільняны. (іголка з ніткай)

— Разгледзьце малюнкi. Злучыце стрэлкамі інструменты і прадметы з тым, хто выкарыстоўвае іх у працы.

— Раскажыце, якія дзеянні выконвае:

шафёр ... (водзіць машыну);	доктар ... (лечыць);
шавец ... (шые);	кухар ... (гатуе ежу);
настаўнік ... (вучыць);	дворнік ... (падмятае, прыбірае);
маляр ... (фарбуе);	цырульнік ... (стрыжэ);
мастак ... (малюе);	будаўнік ... (будуе).

— Чым адрозніваюцца словы, што абазначаюць розныя працоўныя дзеянні? Прыдумайце сказы з гэтымі словамі:

шыць — вязаць;
будаваць — рамантаваць;

чысціць — надмятаць.

Выхавальнік чытае дзецям апавяданне Л. Касіля «Сіла рук чалавечых»:

Усё могуць, усё ўмеюць чалавечыя рукі.

Усё, што навокал, усё, што пабудавана, узведзена, здабыта на свеце, — і стол, за якім ты сядзіш, і акно, праз якое ты глядзіш на белы свет, і дах над тваёй галавой, і ўсё, у што ты апрануты-абуты, і старонка, на якой надрукаваны гэтыя словы, і хлеб, без якога ты і дня не пражывеш, — усё гэта зрабілі чалавечыя рукі. Яны спраўляюцца з пяром і молатам.

Рукі трымаюць штурвал карабля і руль машыны, рыдлёўку землякопа і мікраскоп. І з бразготкай для малога, і з вінтоўкай салдата ўмеюць абыходзіцца рукі чалавека.

Яны могуць трапна закінуць мяч у баскетбольны кошык і паслаць ракету на Месяц.

Рукі чалавека стварылі дзівоснай прыгажосці рэчы, мастацкія карціны, скульптуры.

З любой працай спраўляюцца чалавечыя рукі. Толькі трэба прывучыць іх да карысных спраў. Яны павінны стаць спрытнымі, умелымі, паслухмянымі добраму сэрцу і розуму чалавека. Чалавек павінен паважаць працу рук сваіх і працу ўсіх людзей.

— Раскажыце аб прафесіях ваших бацькоў.

2-я палова дня

Выхавальнік чытае верш П. Варанько «Памагай»:

Цераз поле, цераз гай
Ходзіць хлопчык Памагай.
Бачыць хлопчык — садзяць сад,
Пасадзіць і хлопчык рад.
Ён прынёс вядро вады
І паліў аж два рады.
За сялом капалі стаў —
Памагай вазок дастаў.

Цэлы дзень вазіў пясок,
Аж вішчаў яго вазок...
Памагай, чым толькі мог.
У рабоце дапамог
Кавалям і мулярам,
Дзядзьку, брату і бацькам.
Працу славіць родны край.
Будзь, як хлопчык Памагай.

— Чаму ў хлопчыка такое незвычайнае імя — Памагай?

— Раскажыце па малюнках, як дзеці дапамагаюць бацькам.

— Дапамажыце кандытару ўпрыгожыць прыгатаваныя пірожныя.

КРАСАВІК

З а н я т к і 21. ВЯСНА-КРАСНА

Праграмны змест: актывізаваць і замацаваць дзіцячыя ўяўленні аб веснавых зменах у прыродзе; развіваць звязнае вобразнае маўленне; замацаваць уменне складаць ліст да сябра.

Ход заняткаў

Выхавальнік пытаецца ў дзяцей аб веснавых зменах у прыродзе, потым чытае верш Якуба Коласа «Вясна»:

...Сонца грэе, прыпякае;
Лёд на рэчцы затрашчаў.
Цёплы вецер павявае,
Хмар дажджлівых нам прыгнаў.

Вось і бусел паказаўся,
Гусі дзікія крычаць,
Шпак на дубе распяваўся,
Жураўлі ужо ляцяць.

— Аб якіх веснавых прыметах гаворыцца ў вершы?

Выхавальнік чытае дзецям апавяданне Э. Шыма «Чым пахне вясна» (у скарачэнні):

Мой тата паехаў працаваць у поле. Мама сказала:

— Калі папахне вясной, мы таксама паедзем.

А я не ведаю, чым пахне вясна. Не запомніў з прошлага года.

Вось стала сонейка прыгравать. Неба высокае і блакітнае. Я кажу:

— Пахне вясной?

— Не, — адказвае мама. — Вясна яшчэ толькі голас падае.

Нарэшце растаў увесь снег. На вуліцы прадаюць веснавыя кветкі. Мама купіла букецік пралесак. Яны сіненькія такія, на кароткіх ножках. Мама панюхала пралескі і кажа:

— Вось нарэшце сапраўднай вясной запахла...

Час ехаць!

Я таксама панюхаў. Аказалася, пралескі пахнуць зусім не кветкамі і не зялёнай травой ды лісцем. Звычайнай зямлёй пахне вясна.

— Слухаючы вершы пра вясну, знайдзіце малюнкi, якія падыходзяць да гэтых вершаў, адзначце іх фішкамі:

ПРАЛЕСКА

Прыгрэла сонейка	Стаіць
На ўзлеску,	І слухае пралеска,
Птушыны спеў	Як ціха
Чуваць здаля...	Дыхае зямля.

А. Дзеружынскі

КРАСАВІК

Полем, лесам, пералескамі,
Па зямлі, вясной абуджанай,
Красавік ідзе з пралескамі
Па праталінах і лужынах.

Раўчукі гудуць напорыста,
Распусцілі вербы голлейка,
На галінцы ціхім посвістам
Шпак вітае рана сонейка.

С. Шушкевіч

ВЯСНОЮ

Жылы дрэў напоўніліся сокам,
Ручаі імкнуцца да ракі.
Неба стала чыстым і высокім,
І пяюць вясёлыя шпакі.

На паляне ў светлым пералеску
Расцвілі паліттыя расой
Сінія падснежныя пралескі
Пад аховай урачыстых хвой.

П. Панчанка

РАНІЦА ВЯСНОЮ

Ціха ў полі, ціха ў лесе,
Ані шэпне вецярок,
Толькі дзесь у паднябесці
Льецца звонкі галасок.

Я. Колас

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне Н. Паўлавай «Пад кустом»:

Стары куст вельмі не любіў, калі пад ім што-небудзь расло, нават калі зусім маленькая траўка.

І з самай вясны, калі толькі пупышкі на яго голых галінках пачыналі таўсцець, куст ужо пазіраў уніз. Пазіраў — ці не вырасла там якая-небудзь нахабная травінка.

І вельмі ён раззлаваўся, калі заўважыў пад сваёй ніжняй галінкай жоўценькую кветачку — гусіную цыбулю.

— Пра што ты думала, калі выбрала гэтае месца? — крыкнуў ён кветцы.

А кветачка не думала, яна проста радавалася, што расце. Яна радавалася цеплыні, і сонейку, і небу і раскрывала адну за адной свае зорачкі-кветачкі.

А ў куста з пупышак вылезлі лісточкі. І куст, пазіраючы ўніз, пагражаў:

— Вось пачкай, гусіная цыбуля, хутка ты даведася, што такое цень.

Але гусіная цыбуля не пужалася і па-ранейшаму радавалася, што паўсюль навокал так хораша. Першыя кветачкі ў яе ўжо адцвілі, і ў зялёных каробачках выпявала насенне.

А лісце на кусте стала вялікае. І пад кустом пасяліўся цёмны цень. Неба не было відаць.

— Як табе падабаецца мой цень, гусіная цыбуля? — крыкнуў куст. — Ці добра табе зараз живеца?
— Я крыху стамілася, — сказала гусіная цыбуля, — і мне хочацца спаць.
— Няпраўда! — сказаў куст. — Ты проста аслабела і хутка памрэш. Мой цень знішчаў усё, што расло там, унізе.

Лісце на кусте ўсё большала. І цень пад кустом з кожным днём становіўся ўсё чарнейшы.

— Ці жывая ты, гусіная цыбуля? — крыкнуў куст.

Але ніхто яму не адказаў.

— Нарэшце загінула, — сказаў куст. — І цудоўна! Ад майго ценю няма ратунку ніводнай травінцы.

І да самай восені пад старым кустом не вырасла ніводнай былінкі. Восенню лісце апала. Галінкі куста зноў агаліліся. І праз іх зноў стала відаць і неба, і сонца. Толькі няма каму было глядзець і радавацца.

Але мінулі восень і зіма. І зноў прыйшла вясна. Стары куст яшчэ не паспеў прачнуцца, а пад ім нейкі зялёны парастак пракалоў леташняе лісце. Разгарнуў свае лісточкі, выпрастаў сцяблінку і раскрыў жоўтую зорачку-кветачку.

— Гусіная цыбуля! — крыкнуў куст. — Ты ажыла, гусіная цыбуля?

— Ды я і не памірала, — сказала кветачка.

І гэта была праўда: яна не памірала. Яна проста была маленькай цыбулінкай увесь гэты час і спала пад зямлёй. Спала ўсё лета, і восень, і зіму, каб вясной зноў вырасці вясёлай кветачкай.

— Закончыце сказы:

Неба вясной (якое?) ...

Траўка вясной (якая?) ...

Лісце на дрэвах вясной (якое?) ...

Сонейка вясной (што робіць?) ...

Ледзяшы вясной (што робяць?) ...

Птушкі вясной (што робяць?) ...

Кветкі вясной (што робяць?) ...

— Складзіце ліст да свайго сябра, які жыве ў вельмі халоднай краіне, пра тое, што да нас прыйшла вясна. Пачніце яго так:

«Прывітанне, шаноўны сябра! У цябе на Поўначы яшчэ ляжыць снег, а да нас на Беларусь ужо прыйшла вясна. Снег растаў, неба блакітнае, і па ім плывуць чародкі белых аблокаў...»

2-я палова дня

Выхавальнік знаёміць вучняў з вершам В. Вярбы «Пралеска»:

Белыя бярозы

Спалі на узлеску,

Як сваю галоўку

Узняла пралеска.

Тоненькую ножку

З-пад пярыны белай

На зямлю пралеска

Ставіла нясмела.

А снягі наўкола —

Ні канца, ні краю,

Страшна стала кветцы:

«Я адна — жывая!»

Кажа зверху сонца:

«Зорачка лясная,

З новым нараджэннем

Я цябе вітаю!»

Белыя бярозы

Разам зашапталі:

«Мы цябе, пралеска,

Ўсю зіму чакалі».

І старая елка

Голасна ўздыхнула:

«Вясна надыходзіць,

А зіма мінула».

— Якая кветачка паказалася з-пад снегу?

— Як яе вітала сонейка?

— Як яе сустрэлі белыя бярозы?

— Аб чым паведаміла старая елка?

— У даўнія часы на Беларусі дзеці і дарослыя клікалі (гукалі) вясну, каб яна хутчэй прыйшла. Каб вясна пачула, што людзі яе чакаюць, гучна крычалі: «Агу-гу-у! Агу-гу-у! Прыходзь, вясна, хутчэй!» А яшчэ гукалі сонейка, дожджык. На свята «Гуканне вясны» выпякалі з цеста птушак-жаваронкаў, прывязвалі іх да галінак дрэў, гулялі з імі. Прасілі ў птушак, каб яны на сваіх крылах хутчэй прынеслі вясну:

Жавароначкі, прыляціце!

Вясну цёплую прынясіце!

У-у-у! У-у-у!

Прыходзь, вясна, хутчэй!

— Вясной людзі, якія радаваліся цеплыні, сонейку, зялёнай траўцы, птушкам, вадзілі карагоды.

Выхавальнік прапануе павадзіць веснавы карагод «Грушка»: дзеці ходзяць у карагодзе вакол «грушкі», спяваюць песню, называючы імя таго, хто стаіць пасярэдзіне. «Грушка» ў сярэдзіне круга выконвае танцавальныя рухі. Дзеці суправаджаюць рухамі словы песні:

Мы пасадзім грушку	Вырастай ты, грушка,
Усе, усе,	Вось такой шырыні.
Няхай наша грушка	Расці, расці, грушка,
Расце, расце.	У добры час.
Вырастай ты, грушка,	Патанцуй, Аленка,
Вось такой вышыні,	Патанцуй для нас.

— Дамалойце кропачкі на крылцах божай кароўкі, каб іх было 7.

З а н я т к і 22. ГЕРОІ КОСМАСУ

Праграмны змест: даць звесткі аб беларускіх касманаўтах; падвесці дзяцей да разумення значнасці маральных і валявых якасцей, неабходных касманаўтам; вучыць дзяцей разважаць, звязна выкладаць свае думкі.

Ход заняткаў

Выхавальнік расказвае дзецям пра Дзень касманаўтыкі:

— Кожны год 12 красавіка ў нашай краіне адзначаецца Дзень касманаўтыкі. Гэта свята ў гонар вучоных, інжынераў, рабочых, якія ствараюць ракеты, касмічныя караблі і спадарожнікі. У гэты дзень, 12 красавіка 1961 года, упершыню паляцеў у космас касмічны карабель «Усход». Яго пілаціраваў першы ў свеце лётчык-касманаўт — Юрый Гагарын. Ён падняўся вельмі высока над зямлёй, так высока, што і на самалёце туды не даляцець.

Выхавальнік прапануе адгадаць загадкі:

Плыве ў прасторы,
Ды не ў моры,
Караблём завецца,
А ля зорак уецца. (*касмiчны карабeль*)

Поле не мерана,
Авечкі не лічаны,
Пастух рагаты. (*неба, зоркі, месяц*)

Без агню гарыць,
Без ног ідзе,
Без крылаў ляціць. (*сонца, дождж, хмара*)

Глянь праз акно,
Відаць сіняе палатно. (*неба*)

Выхавальнік чытае апавяданне А. Міцяева «Першы палёт»:

Першы палёт у космас ажыццявіў Юрый Аляксеевіч Гагарын — грамадзянін Расіі.

І да Гагарына былі адважныя падарожнікі. Яны адпраўляліся ў плаванне па невядомых морах, даследавалі дзікія лясы, пустыні, ішлі па снягах і льдах да полюса. Але ўсе яны падарожнічалі па Зямлі і загадзя ведалі пра небяспечнасць марскога шторму, гарачыню пустыні, люты холад на полюсе. А Гагарын быў далёка ад Зямлі — у космасе. Толькі там ён адчуў бязважкасць — дзіўны стан, калі сам касманаўт і яго рэчы нічога не важаць і плаваюць па караблі, быццам рыбы ў акварыуме. Там няма ні верху, ні нізу. Там пралітая вада не расцякаецца лужынай па падлозе, а збіраецца ў шар, і шар вісіць у паветры. За акном-ілюмінатарам заўсёды чорная, непраглядная ноч. Дзіўна! Бліжэй да сонца, але цёмна... Калі ракета з велізарнай хуткасцю адносіць чалавека ад Зямлі, ён становіцца вельмі важкім, а ў космасе чалавек не ваżyць ні грама.

Усё гэтае першым убачыў, адчуў на сабе Юрый Аляксеевіч Гагарын. Ён пралажыў іншым людзям дарогу ў космас.

Гагарыну прысвоена званне Героя. Ён атрымаў ордэны ў іншых краінах — за заслугі перад усім светам.

— У Беларусі таксама ёсць касманаўты. Гэта Пётр Клімук і Уладзімір Кавалёнак. Яны нарадзіліся, раслі і вучыліся ў нашай краіне. Пятро Клімук — першы беларус, які паляцеў у космас. Праз некаторы час у космасе пабываў другі беларускі лётчык-касманаўт — Уладзімір

Кавалёнак. Пятро Клімук і Уладзімір Кавалёнак правялі ў космасе многа дзён. Уладзімір Кавалёнак нават выходзіў з карабля ў адкрыты космас. Беларускі народ ганарыцца тым, што ў космасе былі беларускія лётчыкі-касманавы.

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць урыўкі з апавядання П. Клімука «Рамантыка зорных дарог»:

...Назіраць з касмічнай вышыні за Зямлёй вельмі цікава. Зямля з космасу выглядае не такой ужо і вялікай, з космасу добра відаць, што наша планета круглая.

Сусветны акіян вельмі прыгожы, увесь сіне-блакітны. Таму і Зямля з космасу таксама выглядае блакітнай.

Неба ў космасе, наадварот, не блакітнае, а чорнае. Зоркі на ім ярка-белыя, буйныя. Здаецца, вісяць яны так нізка, над галавой, што можна дакрануцца да іх рукамі.

Сонца таксама выглядае не так, як з Зямлі. Яно незвычайна вялізнае, вельмі зыркае, ажно белае.

Жыць і працаваць у космасе нялёгка. Пагэтак да палёту касманавы настойліва і доўга рыхтуюцца. Самае галоўнае ў прафесіі касманавы — праца. І ў дадатак — моцнае здароўе.

Самае складанае ў космасе — бязважкасць. У космасе ўсё, у тым ліку і сам чалавек, траціць вагу. Адчуванне надзвычай дзіўнае. У першыя хвіліны ажно апаноўвае разгубленасць. Бачыш, што ў цябе ўсё як і было, рукі і ногі на месцы, аднак іх ты не адчуваеш, быццам іх у цябе няма. Падымаеш руку, а ніякай сілы для гэтага не трэба. Ледзь паварушыўся ў крэсле — і ты ў паветры, «плаваеш» па кабіне. Хадзіць ці бегаць у космасе немагчыма: ногі адрываюцца ад «падлогі». Адзіны спосаб перамяшчэння — «плаванне». Аднак і «плаваць» трэба вельмі асцярожна, сачыць за кожным сваім рухам.

Гэтая касмічная «лёгкасць» стварае шмат нязручнасцей. Усе прадметы ў космасе трэба прымацоўваць да пэўнага месца, бо ў адваротным выпадку ўсё будзе плаваць.

Спаць можна толькі ў спальным мяшкі, які прывязаны да борта карабля. Акрамя таго, трэба і самога сябе прывязаць да мяшка, бо спрасонку можна выплыць і прачнуцца далёка ад спальнага месца.

З'есці што-небудзь у космасе ці папіць вады — таксама работа. Боршч альбо суп знаходзіцца ў спецыяльных тубах, падобных на цюбікі ад зубной пасты. Хлеб упакаваны ў поліэтыленавыя пакеты, па восем кавалачкаў у кожным — як таблеткі. Кавалачак малюсенькі, з палову запалкавага карабка, каб яго можна было за раз укінуць у рот.

Адным словам, жыць і працаваць у космасе складана, нямала цяжкасцей зведае чалавек у касмічным палёце. І каб хутчэй і лягчэй пераадолець гэтыя цяжкасці, каб дакладна выконваць усе заданні, розныя навуковыя эксперыменты, касманавы даводзіцца доўга, упарта, настойліва і сур'ёзна трэніравацца на Зямлі.

— Касманавы — мужны чалавек. Якімі словамі можна яшчэ расказаць пра касманавы?

Касманавы — гэта ...

— Быць касманавы не толькі пачэсна, але і вельмі складана. Неабходна многа ведаць. Пятро Клімук і Уладзімір Кавалёнак ляталі ў космас не аднаразова. Подзвіг лётчыкаў-касманавы ацэнены па заслугах: яны ўдастоены высокіх узнагарод нашай Радзімы.

— Уявіце сабе, што вы ляціце на касмічным караблі на другую планету. Раскажыце аб сваім падарожжы.

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне В. Барыздына «Першы ў космасе»:

Ракета неслася ўсё далей і далей ад Зямлі. Юрый Гагарын напалляжаў у крэсле, не здольны нават паварушыцца. Чым хутчэй імчала ракета, тым мацней прыціскала да крэсла.

Цела стала раптам надзвычай цяжкае. Рукі, ногі, кожны палец былі не свае, нібы адлітыя з чыгуну. Прайшла ўсяго хвіліна палёту, а Гагарыну здавалася, што ён ляціць цэлую гадзіну. Грудзі сіснула, дыхаць стала цяжка.

А з Зямлі па радыё пытаюцца: «Як сябе адчуваеш?» Трэба адказаць, але вымавіць хоць адно слова таксама складана. Цяжка нават адкрыць рот. І ўсё ж Гагарын знайшоў у сабе сілы: нездарма ж перад палётам ён столькі трэніраваўся.

— У мяне ўсё ў парадку, усё ў парадку, — перадаў ён, — лячу нармальна. Адчуваю сябе добра.

Ракета дрыжала. Яна быццам бы з усіх сіл спыталася ўзяцца за тую вышыню, якую ўказалі ёй вучоныя.

І раптам стала ціха — гэта перастаў працаваць рухавік. Але карабль імчаў з вялікай хуткасцю. Кабіну больш не трэсла, і да крэсла прыціскала ўсё менш. Нечакана Юрый адчуў, што яго ўзняло над крэслам і цела яго нічога не важыць. Ён падняў руку — яна так і засталася ўзнятай, узяў нагу — яна не апусцілася.

Захацеў Гагарын запісаць у журнал свае назіранні, паглядзеў, а алоўка на месцы няма: ён плыве па кабіне. Падкінуў журнал, і той павіс у паветры.

Ні есці, ні піць Гагарыну яшчэ не хацелася, але трэба было паспрабаваць. Ежа ў космасе нічога не важыць, і ці зможа ён яе праглынуць? А што, калі ў горле засядзе? На Зямлі ён спрабаваў есці ўніз галавой, стоячы на руках. Атрымалася. Ну, а тут?

Ежа ў Гагарына была спецыяльная — «касмічная». З цюбіка, у якіх звычайна бывае зубная паста, ён выпіснуў у рот мясное пюрэ. Праглынуў. Тады з другога цюбіка выпіснуў фруктовы джэм, а потым парэчкавы сок. Усё праглынуў. Вось толькі тады, калі піў сок, нечакана праліў некалькі кропляў, і яны чорнымі ягадкамі паплылі ў паветры...

— Як адчуваў сябе Юрый Гагарын у космасе?

— Дамалюйце ракету і размалюйце зорнае неба.

З а н я т к і 23. НАШЫ ЗНАКАМІТЫЯ ЗЕМЛЯКІ

Праграмны змест: замацаваць веды дзяцей аб беларускіх асветніках; вучыць дашкольнікаў разважаць, звязна выкладаць свае думкі.

Ход заняткаў

Выхавальнік звяртаецца да дзяцей:

— У нашай краіне нарадзіліся і жылі людзі, вядомыя ўсяму свету.

Вядомая асветніца Еўфрасіння Полацкая нарадзілася ў беларускім горадзе Полацку амаль тысячу гадоў таму. Еўфрасіння Полацкая многа дапамагала людзям. Яна заснавала школы, бібліятэкі, манастыры і майстэрні, у якіх перапісваліся кнігі. На яе грошы ў Полацку былі пабудаваны дзве царквы. Добрыя справы Еўфрасінні Полацкай памятаюць і ў нашы дні. Пра яе раскажваюць беларусы сваім дзецям і ўнукам.

— Беларускі народ заўсёды вылучаўся шчырасцю, добразычлівасцю, міласэрнасцю. Гэта нацыянальныя рысы нашага народа. У беларускім народным календары нават ёсць некалькі дзён, калі праяўляецца асобая міласэрнасць да ўсіх людзей: на Каляды, на Вялікдзень.

— Раскажыце пра свае добрыя справы.

— Закончыце сказ:

Добры чалавек — гэта ...

— Раней кнігі не друкаваліся, а перапісваліся ўручную. На гэта трацілася шмат часу. Кніг было мала, і яны былі вельмі дарагія. Чалавек, які першым надрукаваў сапраўдную кнігу на друкарскім станку, нарадзіўся на Беларусі. Яго імя Францыск Скарына. Ён хацеў, каб кніг было многа і яны былі даступныя ўсім. Ён хацеў, каб людзі чыталі кнігі на роднай — беларускай мове. Яго імем названа вуліца ў Мінску.

— Мара Францыска Скарыны спраўдзілася. Цяпер выдаецца шмат кніг, у тым ліку для дзяцей. Для дзяцей існуюць кніжкі-карцінкі, кніжкі-цацкі, кніжкі-маляванкі.

— Адгадайце загадкі:

Крылаў не мае,
Ды хутка лятае.
Выпусціш — рад ці не рад,
А не зловіш назад. *(слова)*

Не куст, а з лістамі,
Не кашуля, а пашыта. *(кніга)*

Белае поле, чорнае насенне.
Хто яго сее, той разумее. *(кніга)*

Не кашуля і не світа,
Але скроена і сшыта,
Языка яна не мае,
А гаворыць, як жывая. *(кніга)*

— Якія раней былі кнігі?

— Хто са знакамітых людзей перапісваў кнігі?

— Хто з беларусаў першы надрукаваў кнігі на беларускай мове?

— Як ушаноўваецца памяць аб гэтых людзях?

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе паслухаць верш А. Русака «Мой сябра»:

З ім я ў працы, адпачынку,
На ўроку, перапынку.

З ім я ў полі, з ім у школе,
З ім не сумна мне ніколі.

З ім вандрую я па свеце,
З ім лятаю у ракеце.

Чаго сам не адгадаю,
У яго я запытаю.

З ім я гутарку вяду,
З ім нідзе не прападу.

— Хто ж ён гэтакі, скажы?
Нам яго ты пакажы.

— Нездагадлівы ты, Мішка...
Сябра мой, вось бачыш, — кніжка.

— У кожнай кніжцы для дзяцей ёсць ілюстрацыі. Яны робяць кніжку больш зразумелай і цікавай. З якой казкі ілюстрацыя? (*ілюстрацыя да казкі «Каток — залаты лабок»*) Апішыце карцінку. Размалюйце ілюстрацыю.

МАЙ

З а н я т к і 24. ПРЫРОДА РОДНАЙ КРАІНЫ

Праграмны змест: удакладніць веды аб сезонных зменах у прыродзе; выхоўваць беражлівае стаўленне да роднай прыроды; развіваць актыўнасць і самастойнасць мыслення, уменне прымаць удзел у калектыўнай размове.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць верш П. Панчанкі «Месяцы года»:

Студзень — з казкамі снежных аблокаў,
Люты — шчодры на сні мароз,
Сакавік — з сакаваннем і сокам
Беларускіх вясновых бяроз,
Красавік — час маланак і ліўняў,
Травень — з першым мурогам, сяўбой,
Чэрвень — з ягаднаю зарой,
Ліпень — з мёдам,
З пшаніцаю — жнівень,
Спелы яблычны верасень,
Багаты кастрычнік
У празрыстасці чыстай, крынічнай,
Лістапад — залаты лістапад,
Снежань — першы густы снегапад.

— Што гаворыцца ў вершы пра кожны месяц года?
— Адгадайце загадкі:

Стукае, грукае, а нідзе яго не відаць. (*гром*)

І шуміць, і гудзе, на ўвесь свет голас ідзе. (*вечер*)

Насупіцца, нахмурыцца, у слёзы ўдарыцца — нічога не застанецца. (*хмара*)

Тонкі, доўгі, а ўпадзе — з травы не відаць. (*дождж*)

Мяне ўсе просяць,
Мяне ўсе чакаюць,
А як толькі з'яўлюся,

Хавацца пачынаюць. (дождж)

Цераз палі, цераз лугі
Спусціліся канцы дугі. (вясёлка)

Ішла панна ўначы,
Згубіла ключы,
Месяц бачыў,
А сонца падняло. (раса)

Жыве без цела, гаворыць без языка, ніхто не бачыць, а ўсякі чуе. (рэха)

- Пра якія прыродныя з’явы расказваецца ў загадках?
- Якія яшчэ прыродныя з’явы вы можаце назваць?

Выхавальнік чытае казку-загадку У. Даля «Дзед-гадавік» і просіць адгадаць, пра якія поры года ў ёй расказваецца:

Выйшаў дзед-гадавік. Пачаў ён махаць рукавом і пускаць птушак. Кожная птушка са сваім імем. Узмахнуў дзед-гадавік першы раз — і паляцелі першыя тры птушкі. Паваяла холадам, пайшоў снег.

- Пра якіх трох птушак расказваецца?
- Назавіце зімовыя месяцы.
- Якія прыродныя з’явы можна назіраць у гэтыя месяцы?

Узмахнуў дзед-гадавік другі раз — і паляцела другая тройка. Снег пачаў раставаць, на палях з’явіліся кветкі.

- Назавіце другую тройку птушак.
- Якія прыродныя з’явы можна назіраць вясной?

Узмахнуў дзед-гадавік трэці раз — паляцела трэцяя тройка. Стала гарача, душна, спякотна. Мужыкі пачалі жаць жыта.

- Назавіце трэцюю тройку птушак.
- Якія летнія месяцы вы ведаеце?
- Якія змены ў прыродзе адбываюцца летам?

Узмахнуў дзед-гадавік чацвёрты раз — і паляцелі яшчэ тры птушкі. Падзьмуў халодны вецер, пасыпаў дробны дождж.

- Назавіце чацвёртую тройку птушак.
- Пералічыце асеннія месяцы.
- Раскажыце аб асенніх зменах ў прыродзе.
- Раскажыце, якая пара года вам больш падабаецца і чаму.

2-я палова дня

Выхавальнік чытае дзецям «Казку пра вясёлку» (паводле Я. Пархуты):

Пасля дажджу на беразе рэчкі гулялі сем сонечных праменьчыкаў. Іх звалі Чырвоны, Аранжавы, Жоўты, Зялёны, Блакітны, Сіні і Фіялетава. Захацелася ім на другі бераг пераскочыць. Скокнулі ўсе разам, і ў небе над рэчкай утварылася прыгожая стужка. Стужка свяцілася весела. Людзі назвалі яе Вясёлкай.

Выхавальнік прапануе вывучыць заклічкі:

Ідзі, ідзі, доджыку,
Звару табе боршчыку.
Пастаўлю пад елкаю,
Накрыю талеркаю,
Сама пакаштую,
Цябе пачастую.

Божая кароўка,
Што заўтра будзе —

Дождж ці пагода,
Пень ці калода?
Пагода — ляці,
Дождж — сядзі.

Сонейка, сонца,
Выгляні ў аконца,
Пасвяці нам трошку,
Дам табе гарошку.

— Размалюйце вясёлку ва ўсе яе колеры.

З а н я т к і 25. БЕЛАРУСКІЯ НАРОДНЫЯ РАМЁСТВЫ

Праграмны змест: удакладніць уяўленні дзяцей аб беларускіх рамёствах; развіваць навыкі дыялагічнага маўлення, уменне складаць апавядальны тэкст.

Ход заняткаў

Выхавальнік звяртае ўвагу дзяцей на прадметы, створаныя народнымі майстрамі: гаршкі; вазы; гарлачыкі; цацкі-свістулькі з гліны — пеўнікі, птушкі; саламяныя шкатулкі; ручнікі; абрусы.

— З даўніх часоў на Беларусі да рамяства ставіліся з вялікай павагай. Рамеснікі — бондары, ганчары, кавалі, шаўцы, ткачы — выраблялі разнастайныя прадметы, неабходныя ў гаспадарцы.

— Бондары — гэта майстры, якія выраблялі драўляны посуд: бочкі, кадушкі, дзежкі, каўшы. З яловай драўніны рабілі дзежкі для заквашвання і замешвання цеста, а таксама каўшы для зачэрпвання вады і квасу. З дубу рабілі вёдры, кадкі. З асіны — бочкі.

— Назавіце прадметы, зробленыя з дрэва:

драўляны ... (коўшык);

драўляная ... (бочка, кадушка, дзежка).

— Прадметы з жалеза выконвалі кавалі. Яны кавалі сякеры, косы, нажы, нажніцы, цвікі, замкі, ключы. Кавалі рабілі таксама ўпрыгожванні для мэблі. Пра работу каваля казалі: «Каваль куде — жалеза пуде».

— Назавіце прадметы, зробленыя з жалеза:

жалезная (каса);

жалезны (цвік, замок, ключ).

— Ганчары рабілі гаспадарчыя і дэкаратыўна-прыкладныя вырабы з гліны: гаршкі, збаны, міскі, дзіцячыя цацкі: конікі, пеўнікі, баранчыкі, сабачкі.

— Назавіце прадметы, зробленыя з гліны:

гліняны ... (гаршчок, збан, пеўнік, баранчык, конік);

гліняная ... (міска, качка).

— Паслухайце, як расказваецца пра працу ганчароў у вершы Г. Багданавай «Збаночак»:

Сеў за кола ганчар,

З гліны выкруціў шар.

Горла, вушкі прырабіў

І ў печы абпаліў.

Паглядзіце, ужо гатовы

Залаты збаночак новы.

— Плеценыя прадметы вырабляліся з лазы, саломкі, лыка, бяросты. З лазы плялі мэблю. З саломкі стваралі шкатулкі, цацкі, капелюшы. З бяросты плялі сумкі, з карэньчыкаў дрэў плялі кошыкі, вазачкі.

— Назавіце прадметы, сплеценыя з саломкі:

саламяная ... (шкатулка);

саламяны ... (конік, капялюш, кошык).

— Распаўсюджана было на Беларусі ткацтва. Тканіну выраблялі з лёну, шэрсці. Ткалі адзенне, ручнікі, абрусы, упрыгожвалі іх узорам. Беларускія народныя тканыя ўзоры вельмі прыгожыя. Узор складаўся з шашчак, кружочкаў, прамавугольнікаў розных памераў, квадратаў. Яркія ўзоры надавалі каляровыя ніткі.

Вышыванне і вязанне было адным з любімых заняткаў жанчын. Чырвона-чорныя вышываныя ўзоры на ручніках, кашулях, бялізне здзіўляюць сваім характам.

— У народзе кажуць: «Голымі рукамі нічога не зробіш». Адгадайце, аб якіх прыладах працы гаворыцца ў загадках:

І носік мае,	І каляровы
Ды не нюхае.	Хвосцік мае,
І вушка мае,	Але і той
Ды не слухае.	Штораз губляе. (іголка)

Сам драўляны, а галава жалезная. (малаток)

Кланяецца, кланяецца,
Прыйдзе да хаты — расцянецца. (сякера)

Пра працалюбівых людзей складзена шмат прыказак. Паслухайце іх і растлумачце, як вы іх разумееце:

*Майстра на рабоце відаць.
Праца чалавека корміць, а лянота псуе.
Без працы хлеб не родзіць.*

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць апавяданне Л. Такмакова «Пра цацкі»:

Ці ведаеш ты, што дзіцячая цацка можа быць цікавай і даросламу?

Многія цацкі вельмі прыгожыя, і адно задавальненне іх разглядаць. Цацкі розных народаў свету дапамагаюць нам больш даведацца пра тое, як гэтыя народы жывуць, чым займаюцца, што любяць. Матэрыял, з якога зроблена цацка, таксама можа нам пра многае расказаць. Вядомы збіральнік цацак Юрый Мікалаевіч Паліванаў вырашыў аднойчы запісаць, з чаго складаецца яго калекцыя. Спіс пачынаўся так: папера, арэхі, футра, пер'е, бяроза, корак, гума, шкло, цеста, дрот, бавоўна, косць, гліна, драўніна, тканіна, салома, бульба, пруты, скура... Аказалася, што няма такога матэрыялу, з якога нельга было б зрабіць цацку. У жыхароў Поўначы пад рукой косць. З яе выразаны лыжнік. Беларус сплёў свайго каня з саломы. Забаўнага чалавечка зрабілі ў Грузіі з шышак. Пеўня-задзіру вытачылі з драўніны на такарным станку на Украіне.

Але самы аблюбаваны матэрыял для цацак — гліна. Здабываецца лёгка, у руках падатлівая і вельмі прыгожая.

Калі ў цябе ўмелыя рукі — смела бярыся за работу! У цацак ёсць адна цудоўная ўласцівасць: яны з'яўляюцца ўсюды, куды чалавек ні кіне вока. Трэба толькі ім крышку дапамагчы.

— З якога матэрыялу вырабляюць цацкі народныя майстры на Беларусі?

— Упрыгожце Беларускім арнамантам абрус і сурвэткі.

З а н я т к і 26. СЯБРУЮЦЬ ЛЮДЗІ ЎСЁЙ ЗЯМЛІ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб этнічных асаблівасцях людзей; развіваць уменне прымаць удзел у калектыўнай гутарцы, слухаць партнёра, самастойна разважаць.

Ход заняткаў

Выхавальнік гаворыць дзецям аб тым, што беларусы — мірны народ, які імкнецца сябраваць з людзьмі ўсіх краін і жыць з імі ў згодзе.

— У Беларусі мірна жывуць беларусы, рускія, украінцы, палякі, татары.

Выхавальнік знаёміць дзяцей з апавяданнем Г. Цыферава «Дружба»:

Паасобку, па адным не зрабіць таго, што можна зрабіць разам. Адзін пасадзіць дрэва, а ўсе разам — сад. Адзін пакласці толькі цагліну, а ў тых, хто ўзяўся за справу разам, цэлы дом гатовы!

Яднае людзей дружба. І разам яны жывуць шчасліва.

Існуе шмат прыкладаў дружбы. А самы вялікі прыклад — дружба народаў нашай краіны. У нашай краіне розныя народы жывуць па-брацку.

Калі спытаць, што для ўсіх самае галоўнае, то літовец адкажа — драгісца, украінец, беларус — сяброўства, рускі — дружба. Усе гэтыя словы азначаюць адно — дружба. У нашай рэспубліцы жывуць розныя народы, і ўсе яны сябруюць між сабой.

— Разгледзьце нацыянальны касцюм дзяўчынкі-беларускі і хлопчыка-беларуса.

- Пералічыце дэталі нацыянальнага касцюма дзяўчын-кі-беларускі.
(кашуля, безрукаўка, спадніца, фартух, чаравічкі)
- Пералічыце дэталі нацыянальнага касцюма хлопчыка-беларуса.
(кашуля, безрукаўка, штаны, боцікі, паясок)
- Чым упрыгожаны нацыянальны касцюм дзяўчынкі-беларускі?
- Чым упрыгожаны нацыянальны касцюм хлопчыка-беларуса?

— Самыя блізкія краіны, з якімі мяжуе наша Беларусь, гэта Расія, Украіна, Літва, Латвія, Польшча. Разгледзьце малюнк і адзначце фішкамі дзяўчынак і хлопчыкаў у нацыянальных касцюмах Расіі, Украіны, Літвы, Латвіі і Польшчы.

Выхавальнік звяртае ўвагу дзяцей на глобус:

— Шмат розных краін на нашай планеце Зямля. У гэтых краінах жыве шмат дзяцей. Усе яны розныя. У іх розны колер скуры, розныя імёны, яны размаўляюць на розных мовах, але ўсе яны хочуць жыць мірна, у згодзе з усімі. Пра гэта складзена шмат вершаў і песень.

Выхавальнік прапануе паслухаць урывак з паэмы Ул. Карызны «Зямля — два паўшар'і»:

Вы сёння	Я ведаю,
Пакуль яшчэ дзеці.	Сонца ў Сусвеце
А вырасцеце	Не зможа
Праз час —	Ніхто патушыць,
Мір	Пакуль
На Планеце	На зямной Планеце
Будзе	Дзеці
Залежаць	Будуць
Ад вас.	Дружыць!

2-я палова дня

Выхавальнік праводзіць літаратурную віктарыну на тэму «Казкі народаў свету»:

— У кожнага народа ёсць свае казкі. Існуюць беларускія народныя казкі, французскія, рускія, нямецкія народныя казкі і шмат іншых. Існуюць казкі, складзеныя пісьменнікамі. Шарль Перо, Ганс Хрысціян Андэрсен, браты Грым, Астрыд Ліндгрэн — імёны гэтых выдатных казачнікаў вядомыя ва ўсім свеце.

— Пазнайце казачнага героя па апісанні, назавіце, з якой ён казкі і хто гэтую казку напісаў:

Маленькая дзяўчынка несла бабулі пачастунак і сустрэлася са злым шэрым ваўком. (Ш. Перо. «Чырвоная Шапачка»)

Дзяўчынка ў крышталевых туфліках з залацістымі валасамі і шчырым сэрцам. (Ш. Перо. «Папалушка»)

Маленькая дзяўчынка, якая ўцякае ад крата вярхом на ластаўцы. (Г.-Х. Андэрсен. «Дзюймовачка»)

Асёл, кот, сабака, павень, якія хацелі стаць вандроўнымі музыкамі. (Браты Грым. «Брэменскія музыкі»)

Вясёлы, забавны чалавечак з маторчыкам за спінай. (А. Ліндгрэн. «Тры апавесці пра малыша і Карлсана»)

Ступа, мятла,
Касцяная нага.
Усё гэта мiце ... (Баба-Яга)

Н. Галіноўская

— Назавіце казкі, у якіх сустракаецца Баба-Яга? Хто склаў гэтыя казкі?

— Назавіце вядомыя вам беларускія народныя казкі.

Выхавальнік прапануе адгадаць загадкі:

Усім падабаецца хлопчык	Беленькі козлік
драўляны:	Ля рэчкі блукае.
Сябар ён верны,	Ціха-ціха
сябар адданы.	Сястрыцу гукае.
Больш пра яго гаварыць	Чуе з вадзіцы
не павінна.	Голас ён тонкі,
І так зразумела —	Голас любімай сястрыцы ...

Ён ... (Бураціна)

(Алёнкі)

Баліць галава
Ці калена пабіта,
Ідзі на лячэнне
Да ... (Айбаліта)

Вам дару з задавальненнем
Песеньку з «Днём нараджэння».
Буду пець яе нязменна.
Кракадзіл знаёмы ... (Гена)

— Дамалойце зорачкі, якія ўпрыгожваюць беларускі нацыянальны касцюм.

З а н я т к і 27. ДЗЕНЬ ПЕРАМОГІ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей пра подзвіг беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны; развіваць уменне прымаць удзел у калектыўнай гутарцы, слухаць партнёра, самастойна разважаць.

Ход заняткаў

Выхавальнік гаворыць, што 9 Мая — гэта свята нашага народа ў гонар перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

— У Дзень Перамогі віншуюць удзельнікаў вайны з іх святам, дораць ім кветкі і жадаюць моцнага здароўя і мірнага неба над галавой. Гэтае свята адначасова радаснае і сумнае. У гэты дзень сустракаюцца тыя, хто разам ваяваў за свабоду і незалежнасць нашай Радзімы. Яны ўспамінаюць пра даўнія баі з фашыстамі, пра сваіх франтавых сяброў, пра тых, хто загінуў.

Выхавальнік чытае апавяданне Л. Касіля «Твае абаронцы»:

У 1941 годзе на нас напалі злыя і моцныя ворагі — фашысты з Германіі. Ніколі яшчэ не было ворагаў, страшнейшых за іх. Многа краін захапілі фашысты. І ніхто не мог іх перамагчы. Зазналіся фашысты, вырашылі, што лёгка перамогуць і нас. І аднойчы ноччу яны, як разбойнікі, напалі на нашы гарады. Але ўстаў на абарону сваёй краіны ўвесь народ.

Чатыры доўгія гады доўжылася Вялікая Айчынная вайна. Ушчэнт разбіла наша армія хвалёныя фашысцкія войскі. Прэч з нашай краіны выгнала іх і дапамагла суседнім краінам вызваліцца ад захопнікаў-фашыстаў.

Але не адразу — у цяжкіх, небяспечных баях дасталася нам наша перамога.

Адны войскі змагаліся з ворагам на зямлі, іншыя білі фашыстаў у паветры. На морях і рэках, сярод скал і гор, у лясах і стэпах перамагалі ворага нашы войскі.

Гэта твае абаронцы. Яны змагаліся за тое, каб ворагі не перашкодзілі табе вырасці добрым і шчаслівым чалавекам. Яны днём і ноччу стаяць на варце мірнага жыцця, каб табе і ўсім дзецям на свеце можна было нікога не баяцца, смела жыць, спакойна спаць і чытаць розныя кнігі.

— Беларусь — партызанская рэспубліка. Партызаны змагаліся з фашыстамі ў тыле ворага: падрывалі чыгунку, каб ворагі не маглі атрымліваць новую зброю, знішчалі варожыя атрады, дапамагаючы нашым салдатам на фронце.

— З радасцю ўспрынялі беларусы вестку пра перамогу ў вайне. І да сённяшняга часу ў кожнай сям’і захоўваюцца фотакарткі салдат, што загінулі, не вярнуліся з вайны.

— Ці ёсць такія фотаздымкі ў вас дома?

— Што расказвалі вам вашы блізкія пра вайну? Раскажыце.

— Складзіце сказы са словамі: *смелы, адважны, храбры*.

— У нашай рэспубліцы ў гады вайны загінуў кожны чацвёрты.

Шмат беларускіх салдат загінула, змагаючыся з фашыстамі. У горадзе Брэсце знаходзіцца вядомая ўсёму свету Брэсцкая крэпасць. Яе абаронцы не аддавалі крэпасць ворагам, пакуль усе не загінулі. Героі Брэста заўсёды будуць прыкладам мужнасці і стойкасці.

У ваенны час фашысты знішчылі шмат мірных жыхароў нашай краіны. Недалёка ад Мінска ёсць вёска, у якой фашысты спалілі ўсіх яе жыхароў: і старых, і маленькіх дзяцей. Нікога не пашкадавалі. Зараз там знаходзіцца мемарыяльны комплекс, які названы, як і спаленая вёска, — Хатынь.

У гонар подзвігу нашага народа на 21-м кіламетры шашы Мінск—Масква ўзвышаецца Курган Славы. Ёе сімвалізуе подзвіг, дружбу ўсіх народаў у барацьбе з фашызмам.

Сталіца Беларусі — горад Мінск быў поўнасьцю зруйнаваны ў гады вайны. Многа салдат загінула, вызваляючы Мінск. Іх подзвіг увекавечаны ў помніках і абелісках. На плошчы Перамогі знаходзіцца абеліск у гонар подзвігу народа ў Вялікай Айчыннай вайне і гарыць Вечны Агонь. Каля Дома афіцэраў на пастаменце ўстаноўлены сапраўдны танк. Ён прайшоў за вайну ад берагоў Волгі да Мінска. І зараз стаіць як помнік людзям, вызваліўшым Мінск ад фашыстаў.

— Паглядзіце на фотаздымкі ў падручніку і назавіце памятныя месцы нашай краіны. (*Брэсцкая крэпасць, Хатынь, Курган Славы, плошча Перамогі, стэла «Мінск — горад-герой»*)

Выхавальнік чытае верш П. Броўкі «А хіба ёсць, што забываюць?»:

Ляжыць салдат
ля пераправы,
Каля маленькае ракі.
Ляжыць салдат
Вялікай славы,
Крывёй здабытай на вякі.
Шуміць над ім гушчар
зялёны,
Плывуць аблокаў караблі.
Ён паў,
Пазбавіўшы палону
Вось гэты кут сваёй зямлі.
Ляжыць і сніць ён
аб народзе,
Якому шчасце —
вольна жыць!
І рады ён, калі прыходзяць
Хоць зрэдку з ім пагаварыць.
Калі сцяжыначка малая
Не зарастае да яго...

А хіба ёсць, што забываюць
Выратавальніка свайго?

— Кожны год, 9 мая, на плошчу Перамогі прыходзяць ветэраны вайны — воіны і партызаны.
Яны ўспамінаюць сваіх загінуўшых сяброў і прыносяць кветкі да Вечнага Агню.
У гэты дзень заўсёды праходзіць парад Перамогі. Гэты парад прымае прэзідэнт нашай краіны.
У парадзе Перамогі ўдзельнічаюць маладыя воіны — абаронцы нашай краіны і сучасная баявая тэхніка. На парад у якасці гасцей запрашаюцца ветэраны Вялікай Айчыннай вайны.
— Ці бачылі вы парад Перамогі? Раскажыце, чым вам запомніўся парад Перамогі?

Выхавальнік чытае дзецям верш А. Вольскага «Парад»:

На сонцы
Жарам
Гараць фанфары.
Музыкі сталі
Ў раўноткі рад.
І вось —
Зайгралі:
— Пара-ад!
— Пара-ад!..
Ідзе пяхота —
Чуваць здалёк, —
За ротай
Рота
Друкуе крок.
А потым,
Потым, —
Глядзі,
Сачы! —
На плошчу выпаўзлі
Ця-га-чы.

Гудуць маторы,
Равуць заўзята.
Плывуць паважна
Услед гарматы...
А ўверсе,
Уверсе
Усё гудзе,
Парад святочны

І там ідзе.
Над намі
Крылі
Паўнеба ўкрылі,
Ляцяць
Магутныя
Эс-ка-дрылі.
Мой брат
Гаворыць:
— Усе яны
Цябе бароняць
Ад вайны.

2-я палова дня

— Помнікі нашым салдатам-вызваліцелям існуюць у мно- гіх гарадах, у тым ліку і нямецкіх.
Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць апавяданне В. Віткі «Салдат з дзяўчынкай на руках»:

Прышло свята Перамогі. У гэты дзень скончылася Вялікая Айчынная вайна. Мы перамаглі фашыстаў, але вайна прынесла нашай краіне незлічоныя страты. У Беларусі загінуў кожны чацвёрты. Амаль кожная сям'я страціла сваіх блізкіх і родных. Памяць пра іх шануецца ўсім народам. Шмат помнікаў героям з'явілася на нашай зямлі і ў іншых краінах. А ў сталіцы Германіі — Берліне — ёсць помнік, які цяпер ведаюць ва ўсім свеце.

На ўзвышшы ў парку стаіць салдат-пераможца з апушчаным мечам у правай руцэ, а леваю прытуліў да сябе дзяўчынку, якая моцна абхапіла яго за шыю.

Чаму гэты слаўны воін стаіць не з аўтаматам, не з кулямётам, не з гранатай, а, апусціўшы меч, трымае на руках як самае дара- гое — маленькую дзяўчынку?

Таму, што савецкі салдат перамог ворага і ўратаваў мір, жыццё ўсіх дзяцей.

Скульптар, які стварыў помнік, многае ведаў пра гэтага салдата і пра гэтую дзяўчынку.

Гэта было ў апошнія дні вайны, калі наша армія ўжо ўвайшла ў Берлін, а фашысты ўсё яшчэ не здаваліся. Яны падсерагалі нашых байцоў на кожным кроку, з кожнага дому сустракалі іх агнём. Сярод наступаючых салдат быў і рабочы мінскага радыёзавода Трыфан Лук'яновіч. Са сваёй часцю набліжаўся ён да рэйхстага — галоўнага будынка ў Берліне.

Бой на нейкую хвіліну быў заціх. І тут раптам усе пачулі дзіцячы плач. А Лук'яновіч убачыў дзяўчынку, якая зняможана ўсхліпвала, выціраючы кулачкамі вочы. Яна сядзела пасярод вуліцы на самай лініі агню.

Сяржант Лук'яновіч, у якога ў Мінску загінула сям'я — двое дзяцей, жонка, маці, — не вытрымаў дзіцячага плачу. Сэрца яго сціснулася ад жалю да нямецкай дзяўчынкі. Ён выпаўз на сярэдзіну вуліцы, прытуліў да сябе дзіця і калі ўжо адпоўз назад да сваёй траншэі, каб спусціцца ўніз, як тут жа ўпаў, забіты фашысцкім снайперам.

Так загінуў салдат, сапраўдны герой.

Сам загінуў, а дзяўчынку ўратаваў.

— Ці хочучь дзеці вайны? Якія беды прыносяць вайна?

— Намалюйце шарыкі для пераможцаў і салют Перамогі.

З а н я т к і 28. РОДНАЯ МОВА

Праграмны змест: выхоўваць цікавасць да беларускай мовы, жаданне размаўляць па-беларуску; звярнуць увагу на падабенства рускай і беларускай моў; развіваць беларускае маўленне.

Ход заняткаў

Выхавальнік паведамляе дзецям, што да іх прыйшлі ў госці Хруша і Сцяпашка з перадачы «Спокойной ночі, малышы», якія хочучь пазнаёміцца з нашай краінай, і прапануе дзецям расказаць гасцям аб Беларусі:

— Як завецца наша краіна?

— На якіх мовах гавораць у Беларусі?

— Дзе можна пачуць беларускае маўленне?

— Што гэта за песня? (гучыць мелодыя з перадачы «Калыханка»)

— Назавіце вядучых «Калыханкі». Якія з іх вам падабаюцца больш?

— На якой мове яны размаўляюць?

— Беларуская і руская мовы вельмі падобныя. У іх шмат аднолькавых слоў, ёсць словы вельмі падобныя, ёсць зусім не падобныя адзін на аднаго: па-беларуску мы гаворым «дзеці» і па-руску «дети», па-беларуску мы гаворым «дзіцячы сад» і па-руску «детский сад». А вось непадобныя словы:

напрыклад, слова «лялька» і слова «кукла», слова «цукерка» і слова «конфета» і г. д. Назавіце такія словы.

Выхавальнік прапануе ўспомніць вывучаныя раней беларускія вершы, песні: чытае першы радок, а хто-небудзь з дзяцей працягвае, або педагог чытае ўвесь верш, не дагаворваючы апошнія словы ў радках, якія павінны закончыць дзеці:

Ого-го, каза, Ого-го, шэра! На даліне воўк З ваўчанятамі, На гары каза З ... (<i>казлянятамі</i>).	Ой, бычок, мой бысенька! Залатая лысінка. Бадучыя ... (<i>рогі</i>), Тупучыя ... (<i>ногі</i>). Ты паціхеньку хадзі І дзіцятка не ... (<i>будзі</i>).
---	--

Баю, баю, баю, Не кладзіся з краю, Прыйдзе шэранькі ... (<i>ваўчок</i>). Схопіць цябе за ... (<i>бачок</i>).	Сонейка, сонца, Выгляні ў ... (<i>аконца</i>). Пасвяці нам трошку, Дам табе ... (<i>гарошку</i>).
---	--

Як толькі дачакалася цяпла, Збіраць нектар Старанна пачала Працалюбівая ... (<i>пчала</i>).	Навастрыла вушы ліска, Пачала ўглядацца: Ці няма спажывы блізка — Птушкі або ... (<i>зайца</i>)?
--	---

Я аладачкі з пяску Сёння цэлы дзень ... (<i>пяку</i>). Але мой рахманы кот Не бярэ аладкі ў ... (<i>рот</i>). — Коцік, коцік, не ўцякай! Чаго хочаш? — ... (<i>Ма-ла-ка!</i>)	Мы вядзем паіць на ... (<i>рэчку</i>) Кучаравую ... (<i>авечку</i>). Пі, авечачка, ... (<i>ваду</i>) І вяртайся ў чараду. <i>С. Сокалаў-Воюш</i>
---	--

В. Інатава

2-я палова дня

Выхавальнік прапануе дзецям паслухаць вершы і вывучыць іх на памяць:

Блакіт нябёс, і белы бусел,
І кветкі ў полі, як абрус...
Мой край завецца Беларуссю,
А сам я — хлопчык-беларус.
С. Сокалаў-Воюш

Тварык румяненькі,
Белая хустачка,
Я ўжо ведаю,
Я — беларусачка!
І хачу
Так, як тата і мама,
Родны край свой любіць
Я таксама!

А. Бадак

— Як называюць хлопчыка, які нарадзіўся ў Беларусі? (*беларус*)

— Як называюць дзяўчынку, якая нарадзілася ў Беларусі? (*беларусачка*)

— Хлопчык-беларус і дзяўчынка-беларусачка размаўляюць паміж сабой на беларускай мове. Беларуская мова — іх родная.

— Алоўкамі чырвонага і чорнага колераў намалюйце беларускі арнамент на кашулі хлопчыка і на спадніцы дзяўчынкі.

— Назавіце прадметы на малюнках спачатку на беларускай, а потым на рускай мове. Параўнайце:

сонейка — *солнышко*;

всяёлка — радуга;
зорачка — звёздочка;
кветка — цвeток;
хлопчык — мальчик;
дзяўчынка — дeвочка.

ЧЭРВЕНЬ

З а н я т к і 29. У ГАСЦЯХ У КАЗКІ

Праграмны змест: замацаваць уяўленні дзяцей аб казках, казачных персанажах; развіваць увагу, вобразнае мысленне; развіваць уменне прымаць удзел у калектыўнай размове, слухаць партнёра, самастойна разважаць.

Ход заняткаў

Выхавальнік чытае дзецям урыўкі з казак і прапануе знайсці адпаведную ілюстрацыю, адзначыць фішкай і назваць казку.

- Яблыня, яблыня, скажы: куды гусі-лебедзі паляцелі?
— Паспрабуй мае яблычкі, а то ўсе галінкі пагнуліся, стаяць цяжка. («Гусі-лебедзі»)

— Сяду на пянёк,
З’ем піражок.
— Высока сяджу, далёка гляджу!
Не сядай на пянёк,
Не еш піражок!
Нясі бабулі,
Нясі дзядулю! («Маша і Мядзведзі»)

- Пеўнік, галубок, разумны лабок, адчыні! («Кот, певень і ліса»)

— Казачныя героі сталі нашымі сябрамі, нам падабаецца з імі сустракацца. Пазнайце па малюнках казачных герояў і назавіце іх.
(Чырвоная Шапачка, Папаялушка, Баба-Яга, Мыйдадзір, Пятчок)

- Знайдзіце на малюнках, якім чынам падарожнічалі казачныя героі:
1. Віні-Пух па мёд. (на наветраным шарыку)
 2. Жабка-вандроўніца на поўдзень. (гусі трымалі пружкі)
 3. Дзюймовачка з нары крата ў цёплыя мясціны. (вярхом на ластаўцы)
 4. Доктар Айбаліт і яго сябры ў Афрыку. (на арлах)

— Злучыце стрэлкамі казачных герояў, якія сябруюць паміж сабой. Размалюйце сваіх любімых герояў.

- Адзначце фішкамі казачных герояў, пра якіх напісаны наступныя радкі:

И горы встают перед ним на пути,
И он по горам начинает ползти.
А горы все выше, а горы все круче,
А горы уходят под самые тучи!

Долго у моря ждал он ответа,
Не дождался, к старухе воротился.

Он страшными глазами сверкает,
Он страшными зубами стучит,
Он страшный костер зажигает,
Он страшное слово кричит:
— Карабас! Карабас! Пообедаю сейчас!

— У казках мы часта сустракаемся з воўкам, лісой, зайцам. Які ў казках воўк? заяц? ліса? Якія казкі з удзелаў гэтых персанажаў вы ведаеце?

— Закончыце радкі з казак:

Я калабок, калабок,	Я ад дзеда ... (уцёк),
Па кадушцы ... (скрэбены)	Я ад бабы ... (уцёк),
Ды па скрыні ... (мецены),	Я ад зайца ... (уцёк),
На смятане ... (мешаны)	Я ад ваўка ... (уцёк),
Ды ў масле ... (спечаны),	Ад мядзведзя ... (уцёк),
На акенцы ... (студжаны).	Ад цябе, лісіца, ... (лёгка ўцячы)!

Хто, хто ў рукавічцы жыве?

— Мышка- ... (скрабушка), жабка- ... (скакуха), зайчык- ... (уцякайчык), лісічка- ... (сястрычка), ваўчок- ... (шэры бачок) ды дзікі ікласты. А ты хто?

— Гу-гу-гу, шмат вас тут! А я мядзведзюхна-бацюхна. Пусціце і мяне!

— Як жа мы цябе пусцім? І так цесна.

— Ды як-небудзь!

— Ды хадзі ўжо, толькі з краёчку!

— Я — пятах-чабятых,	У мяне вось добры дом,
Я — павун-лапатун,	Новы дом, моцны дом.
На кароткіх ... (нагах),	Мне не страшны дождж ...
На высокіх ... (пятах).	(і гром),
Нясу касу на ... (плячы),	Дождж і гром, дождж і гром.
Хачу ліску ... (засячы).	

2-я палова дня

Выхавальнік чытае казку «Ліса і журавель»:

Ліса і журавель пасябравалі. Вось і надумала аднойчы ліса пачаставаць жураўля, пайшла клікаць яго да сябе ў госці:

— Прыходзь, кумок, прыходзь, даражэнькі! Я ж так цябе пачастую!

Ідзе журавель на званую бяседу, а ліса наварыла маннай кашы і размазала яе па талерцы. Частуе і прыгаворвае:

— Частуйся, кумок-галубок! Сама гатавала.

Журавель дзюбай стукаў, стукаў, нічога не трапляе.

А ліса ў гэты час ліжа сабе ды ліжа кашу — так усю кашу сама і з'ела. Кажы лісіца жураўлю:

— Не крыўдуй, шаноўны кум! Няма больш чым цябе частаваць!

— Дзякуй і на тым, кума! Прыходзь да мяне ў госці.

На другі дзень прыйшла ліса, а журавель прыгатаваў халаднік, наліў у збан з вузкім рыльцам, паставіў на стол і кажа:

— Частуйся, кума! Не саромейся, галубка.

Ліса пачала завіхацца вакол збана, і так зойдзе, і гэтак, і лізне яго, і панюхае, але ж мала толку! Не лезе галава ў збан. А журавель між тым дзяўбе і дзяўбе, ажно пакуль усё не з'еў.

— Не крыўдуй, кумачка! Няма больш чым цябе частаваць!

Узяла лісу злосьць: думала, што наесца на цэлы тыдзень, а дадому пайшла галодная. З той пары і не сябруюць ліса з жураўлём.

— Як частавала ліса жураўля?

— А як частаваў лісу журавель?

— Разыграйце гэтую казку па ролях.

Выхавальнік чытае ўрывак з казкі, просіць адгадаць казку і вымавіць пачутыя радкі ў хуткім тэмпе:

— Коце, браце!
Мяне ліска нясе
У высокія горы,
У глыбокія норы,
Па барах, па карчах,
Аж бярэ мяне страх!.. («Кот, певень і ліса»)

— Да якой казкі зрабіў малюнак мастак?

— Раскажыце гэтую казку па малюнках.

— Што было далей? Што неабходна дамаляваць?

— Дамалюйце геаметрычныя фігуры так, каб атрымаліся казачныя персанажы.

З а н я т к і 30. СМЯЕЦЦА, РАДУЕЦЦА ЛЕТА

Праграмны змест: замацаваць у дзяцей уяўленні пра летнюю пару года; замацаваць веды аб дрэвах, іх будове і ўмовах росту; развіваць увагу, вобразнае мысленне; фарміраваць уменне сцісла пераказваць апавядальны тэкст; развіваць уменне ўдзельнічаць у калектыўнай гутарцы, слухаць партнёра, самастойна разважаць.

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе паслухаць верш В. Вярбы і адгадаць, пра якую пару года ідзе гаворка ў вершы:

Схіляецца ніва да самай зямлі,
У кветках паснулі ад спёкі чмялі,

На лапах замшэлых калышацца бор,
І пахам дурманіць духмяны чабор.

Хвалюецца жыта у спелай красе,
Чмель з вусаў пылок асцярожна трасе...

Зямля залатая з цяжарам палёў
І з пошумам рэчак і цёмных бароў.

— Якія радкі з верша былі вам падказкай?

— Улетку ўся навакольная прырода буе яркімі фарбамі: зялёная маладая лістота дрэў, жоўтыя пухаўныя коцікі на вербалозінах, сіняе неба, белыя лёгкія аблогі, залацістыя сонечныя промні...

— Закончыце сказы:

Улетку:

Сонца (якое?) ... (што робіць?) ...

Дождж (які?) ... (што робіць?) ...

Неба (якое?) ...

Птушкі (што робяць?) ...

Ноч (якая?) ...

Дзень (які?) ...

— Складзіце па малюнках апавяданне пра лета.

— Адгадайце загадкі і адзначце фішкамі адгадкі:

Таполі родная сястра,
З-пад нізу ліст бы з серабра.
Ледзь ветрык лёгкі набяжыць —
І чуйны ліст ужо дрыжыць.
Тут здагадацца і не дзіўна,
Што дрэва гэтае ... (асіна).

С. Шах

Ля дарогі шарык белы.
Вечер б'е, а шарык цэлы.
А як дзьмухнуць хлапчукі,
Пух ляціць ва ўсе бакі. (дзьмухавец)

Стаяць стаючкі, а на іх калючкі. (хваёвыя дрэвы)

Шмат на ёй іголак, але ўсе без вушак. (елка)

У белым сарафане,
Пад хусткаю зялёнай,
Суме на паляне

Танклявая Алёна. (бярэзка)

У лужку-лужочку

Выраслі сястрычкі:

Залатое вочка,

Белыя раснічкі. (рамонкі)

Аўца стаіць, воўна дрыжыць. *(асіна)*

Паверх лесу агонь гарыць. *(рабіна)*

Стаяць каля сьпежкі Юлькі,
На іх белыя кашулькі.
Сэрцы ў іх залатыя.
Адгадайце, хто такія. *(рамонкі)*

Кветка мая — над вадой,
Ліст — на вадзе самой.
Корань даўжэзны — на дне.
Як называюць мяне? *(гарлачык)*

— Каб кветкі радавалі нас і ўпрыгожвалі пляцоўку дзіцячага сада, клумбу каля дома, неабходна іх даглядаць. Як вы даглядаеце кветкі?

— Закончыце сказы:

Мы палілі кветкі, каб ...

Мы прапалолі клумбы, каб ...

Выхавальнік прапануе паслухаць апавяданне Л. Арабей «Усмешка кветачкі»:

Мікітка з Косцікам узброіліся мяккімі пластмасавымі бутэлькамі. У іх налівалі ваду. У корках рабілі дзірачку. І пачыналася вайна. Дзеці не раз так забаўляліся. Але пасля прыходзілі дамоў мокрыя з ног да галавы.

Аднойчы Мікітка ўбачыў кветку ў агародчыку, якая апусціла галоўку ледзь не да зямлі. Абвяла кветачка. Пабег Мікітка дадому і набраў поўную бутэльку вады. Нахіліўся да кветачкі і пачаў струменьчыкам ліць ваду пад яе ножку. Кветачка піла ваду. Хутка бутэлька была пустая. Мікітка пабег набраць яшчэ вады. Калі вярнуўся назад, то ўбачыў чуд. Кветка глядзела на Мікітку і ўсміхалася. Так, так, усміхалася!

— Знайдзіце і адзначце фішкай лішнюю расліну на малюнку. Назавіце дрэвы на малюнку.
(каштан, дуб, клён, вярба, гладыёлус)

— Пазнайце дрэва па яго лістку.
(лісток бярозы, асіны, дуба, клёна; іголка сасны)

— Змяніце фразы па ўзоры: *ліст дуба — дубовы ліст:*

<i>лісток асіны — ... ;</i>	<i>шышка елкі — ... ;</i>
<i>лісток клёна — ... ;</i>	<i>лісток ліпы — ... ;</i>
<i>лісток бярозы — ... ;</i>	<i>лісток рабіны — ... ;</i>
<i>лісток парэчак — ... ;</i>	<i>шышка сасны —</i>
<i>лісток яблыні — ... ;</i>	

— Падбярыце роднасныя словы да слова «лісток». *(лісточак, лісце, лісцевы, лістоўніца)*

— Па дрэве можна вызначыць пару года. Размалюйце дрэва ў колеры розных пораў года.

— Знайдзіце бярозу сярод іншых дрэў і адзначце фішкай. Апішыце бярозу.

— Паслухайце аб тым, які сакрэт ёсць у бярозы:

САКРЭТ БЯРОЗЫ

Бярозу ты, напэўна, ведаеш. А ці ведаеш ты, што яе ствол нават у моцную спёку і на сонцы амаль не нагрэваецца? Дзіўна, праўда? *(М. Сладкоў)*

— У чым прычына такой з'явы?

— Скажыце дакладна і выразна:

Стаяць слупы бялёныя, на іх шапкі зялёныя.

— Знайдзіце памылкі ў сказах. Як сказаць правільна?

Бяроза белая, а елка калючая.

Бярозавы лісток маленькі, а кляновы лісток разнік.

Званочак нізкі, а сасна прыгожая.

— Чым адрозніваюцца дрэва, куст і трава?

— Адгадайце расліну па назвах яе частак:

Ствол, галінкі, сучча, лісце, кара, карані ... (дрэва).

— Параўнайце расліны на малюнках і закончыце сказы:

Рабіна тонкая, а чарот ... (яшчэ танчэйшы).

Настурцыя нізкая, а маргарытка ... (яшчэ ніжэйшая).

Нарцыс высокі, а гладыёлус ... (яшчэ вышэйшы).

Выхавальнік чытае апавяданне В. Берастава «Як знайсці сцежку» (у скарачэнні):

Дзеці пайшлі ў госці да дзеда-лесніка. Пайшлі і заблудзілі. Глядзяць, над імі Вавёрка скача. З дрэва на дрэва. Дзеці — да яе.

— Вавёрка, вавёрка, раскажы,
Вавёрка, вавёрка, пакажы,
Як знайсці дарожку
Да дзядулі ў старожку.

— Вельмі проста, — адказвае Вавёрка. — Скачыце з гэтай елкі вунь на тую, з той — на крывую бярозку. З крывой бярозкі вялікі дуб відаць. З верхавінкі дуба страху відаць. Гэта і ёсць старожка. Ну што ж вы? Скачыце!

— Дзякуй, Вавёрка, — кажуць дзеці. — Толькі мы не ўмеем па дрэвах скакаць.

— Што здарылася з дзецьмі?

— Да каго яны звярнуліся па дапамогу?

— Як апісала вавёрка дарогу да дзядулевай старожкі?

— Што адказалі вавёрцы дзеці?

Пасля паўторнага чытання апавядання выхавальнік прапануе дзецям пераказаць тэкст спачатку ад імя вавёркі, потым — ад імя дзяцей.

2-я палова дня

Выхавальнік чытае верш:

Добра ў лузе ў час палудны!
Лёгка там дыхнуць!
Хмаркі белыя марудна
За лясы плывуць.
Ветрык краскі чуць калыша,
Травы шалясяць,

Луг зялёны жыццём дыша —
Конікі трашчаць.
Ў лозах шчэбет не сціхае,
Шум стаіць і свіст,
Ў яркім бляску спачывае
На ракіце ліст.

— Пра якую пару года гаворыцца ў вершы?

Выхавальнік чытае верш Н. Пранузы:

Гром прайшоўся з навальніцай,
Дождж, як зайчык, скок ды скок.
На дарожцы, на садовай
Нарадзіўся ручаёк.

Жывы, вёрткі, неспакойны,
Нёс ён лісцікі, траву,
Булькатаў, пераліваўся:
— Я шчаслівы! Я живу!

— Лета — любімая пара года ўсіх дзяцей. Раскажы-це, як вы адпачываеце летам. Разгледзьце малюнкi і скажыце, што пераблытаў мастак. Выпраўце памылкі мастака.

— Дамалойце бярозавыя лісточкі.

— Дамалойце пялёсткі ў кветкі.

1. Беларускі дзіцячы фольклор. Мн., 1994.
2. Беларускія ўборы / склад. Л. К. Зізіка. Мн., 1989.
3. Вітка В. Дом, дзе жывуць словы. Мн., 1995.
4. Виноградова Н. Ф., Козлова С. А. Наша Родина. М., 1984.
5. Дмитриев Ю. Человек и животные. М., 1973.
6. Дмитриев Ю. Большая книга леса. М., 1974.
7. Дубінін Д. У., Дубініна Д. М. Мая родная старонка. Мн., 2000.
8. Жабінская М. П. Складзі ўзор сам. Мн., 1992.
9. Караткевіч У. Зямля пад белымі крыламі. Мн., 1977.
10. Лозка А. Ю. Народная спадчына — дашкольнікам. Мн., 1998.
11. Михалков С. Все начинается с детства. М., 1983.
12. Петроченко Г. Г. Первые уроки гражданственности. Мн., 1982.
13. Промыслы і рамёствы Беларусі. Мн., 1984.
14. Раманюк М. Беларускае народнае адзенне. Мн., 1981.
15. Рэжавуцкі М. Беларуская гліняная цацка. Мн., 1991.
16. Сахута Я. Беларускае народнае мастацтва. Мн., 1980.
17. Фадзеева В. Я. Беларуская народная вышыўка. Мн., 1991.
18. Читаем детям / под ред. З. Г. Сахиповой. Л., 1987.
19. Шипицына Л. М. Азбука общения. СПб., 2000.
20. Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя. Мн., 1989.

З М Е С Т

Уводзіны	3
Заняткі 1. Першы дзень календара	7
Заняткі 2. Маё цела	11
Заняткі 3. Прадметы туалету	13
Заняткі 4. Маё адзенне	15
Заняткі 5. Мая сям'я	18
Заняткі 6. Дом, у якім я жыву	21
Заняткі 7. Дзіцячы сад	24
Заняткі 8. Восенню ў садзе і агародзе	26
Заняткі 9. Восень у лесе	32
Заняткі 10. Ветлівыя словы	37
Заняткі 11. Рэчы вакол нас	42
Заняткі 12. Зімовыя забавы	44
Заняткі 13. На зямлі, у паветры, на вадзе	48
Заняткі 14. Прымаем гасцей	52
Заняткі 15. Краіна, у якой мы жывём	56
Заняткі 16. Мінск — галоўны горад нашай краіны	61
Заняткі 17. Мае правы	65
Заняткі 18. Абаронцы Айчыны	68
Заняткі 19. Мамін дзень	72
Заняткі 20. Прафесіі дарослых	75
Заняткі 21. Вясна-красна	79
Заняткі 22. Героі комасу	83
Заняткі 23. Нашы знакамітыя землякі	87
Заняткі 24. Прырода роднай краіны	89
Заняткі 25. Беларускія народныя рамёствы	92
Заняткі 26. Сябруюць людзі ўсёй зямлі	94
Заняткі 27. Дзень Перамогі	97
Заняткі 28. Родная мова	101
Заняткі 29. У гасцях у казкі	104
Заняткі 30. Смяецца, радуецца лета	107
Спіс літаратуры ў дапамогу выхавальніку	111